

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM PROGRAMI**

**İTTİFAKLARIN DÖNÜŞEN DOĞASI
ÇERÇEVESİNDE SURİYE İÇ SAVAŞI VE TÜRK
AMERİKAN İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EMRE TEKİN
178409**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. SERHAT AHMET ERKMEN

**ANKARA
TEMMUZ, 2020**

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 101 sayfalık kısmına ilişkin, 22/05/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Emre TEKİN
Tarih
İmza

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Milli Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Emre TEKİN
Tarih
İmza

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Modern devlet düzeninin doğuşundan bugüne ittifaklar; tarihe yön veren, ulusların kaderini tayin eden yapılar olagelmıştır. Tarihin seyrini değiştiren büyük olaylar daima iki ya da daha fazla askeri ittifakın ilişkileri etrafında şekillenmiştir. Aynı şekilde, geçmişten bugüne ilham veren büyük politika yapıcılar daima müttefik seçimlerindeki bilgece yaklaşımları ve ittifaklar kurulduktan sonra işleyiş sürecindeki idari becerileri ile anılır. Uluslararası ilişkilerin temel taşı oluşturan ittifaklar anlaşılmadan herhangi bir düzlemde gerçekleşen olayları anlamlandırmak güçtür. İttifaklar uluslararası sistemden devletlerin öncelik sıralamalarına etki eden faktörlere kadar pek çok makro ve mikro unsurun birbiri ile ilişki içinde bulunduğu karmaşık bir çevrede kurulur, sürdürülür ya da sonlandırılır. Karmaşık çevrede yeniden şekillenen unsurların ittifakların kurulmasının ve sıhhatle sürdürülmesinin tabi olduğu şartları da biteviye dönüştürdüğünden söz etmek mümkündür. Bu sebeple a ile b ülkesi arasındaki müttefiklik dediğimizde ilk planda verili, kapsamı ve sınırları önceden belirli ve belki de rutin bir ilişki aklımıza gelse de ittifak, son derece hareketli ve belirli dönüşümlere açık bir alanı ifade eder. İttifak kavramına bir tür giriş denemesi mahiyetinde olan bu çalışma, ittifak teorisinin konu aldığı unsurlar çerçevesinde son dönemde Suriye İç Savaşı üzerinden dallanıp budaklanan meselelerle ilintili olarak önemli değişimlere sahne olmuş Türk-Amerikan müttefiklik ilişkilerini incelemeye çalışır. Bu çalışmanın inşası sürecinde en kritik anlarda sabır ve itina göstererek görüş ve önerilerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Serhat ERKMEN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara; Temmuz 2020

Emre TEKİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYAN	
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	
İÇİNDEKİLER	vii
ÖZ	ix
ABSTRACT	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. İTTİFAK KAVRAMINA GİRİŞ ve İTTİFAK İKİLEMLERİ	7
2.1. Dolaşıklık ve İttifak Tuzağı	13
2.2. Terk Edilme	17
2.3. İttifak İkilemlerinden Kaçınma Yolları	19
2.3.1. Dengeleme	19
2.3.2. Riski Dengeleme (Hedging)	20
2.3.3. İttifak Antlaşmalarına Boşluklar Ekleme	21
2.3.4. Maliyetli Taahhütlerden Kaçınma	22
2.3.5. Portföy Çeşitlendirmesi	23
2.3.6. Caydırma	24
3. ULUSLARARASI SİSTEM ve İTTİFAKLAR	27
3.1. Çok Kutuplu Sistemde İttifaklar	29
3.2. İki Kutuplu Sistemde İttifaklar	32
3.3. Tek Kutuplu Sistemde İttifaklar	38
3.3.1. Tek Kutupluluk ve Dengeleyici İttifakın Eksikliği Problematiği	40
3.3.2. Dengeleyici İttifakın Alternatifi Olarak Peşine Takılma	44
3.4. Uluslararası Sistemden Tek Kutup Davranışlarına: Salt Sistemin İttifak Davranışlarını Belirlemede Eksikliği	45
4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD STRATEJİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ	50
4.1. Revizyonist ve Statükocu Kuvvetler Tartışması	52
4.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD: Yeni Dünya Düzeni ve Tek Kutup Statükoculuğu	56
4.3. Düzen Fikrinden Geçiş Dönemine: Tek Kutup Revizyonizmi	61
5. SURİYE İÇ SAVAŞI ve TÜRK-AMERİKAN İTTİFAK İLİŞKİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİSİ	68
5.1. Soğuk Savaş'tan Suriye İç Savaşı'na Genel Manzara	69
5.1.1. Körfez Savaşı'ndan Irak İşgaline: Yeni Sistemde İttifakı Koruma Gayreti	69

5.1.2. Irak İşgalinden Suriye İç Savaşı'na: Sarsılan Fakat Sürekliliğini Koruyan İttifak	72
5.2. Suriye İç Savaşı, ABD'nin Değişen Öncelikleri ve İttifakın Yapısal Krizleri	76
5.2.1. Obama'dan Trump'a: ABD'nin Suriye Politikasında Süreklilik ve Ortadoğu'nun Azalan Önemi	80
5.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Örtüşmeyen Beklentiler ve İttifak İkilemlerinin Ortaya Çıkışı	89
5.3. İttifakın Güncel Durumu ve Geleceği	93
6. SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ.....	114

ÖZ

İttifakların Dönüşen Doğası Çerçevesinde Suriye İç Savaşı ve Türk-Amerikan İlişkileri

Emre TEKİN

Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü
Ankara, Mayıs 2020

Bu çalışma, uluslararası ilişkiler disiplininin kilit kavramlarından biri olan ittifakın doğasını ve yaşayabileceği dönüşümleri konu alır. İttifakların hangi şartlar altında kurulabileceğini, işleyişi sırasında karşılaşacağı ikilemleri, uluslararası sistemin yapısal sınırlamalarından ve devletlerin tercihlerinden ne şekilde etkilendiğini araştırır. İttifaklar, belirli ölçüde uluslararası sistemin karakterinden etkileniyorsa da devletlerin tercihlerinden de etkilenmektedir. Bu sebeple ittifaklar tümüyle yapısal değildir. Sistemik faktörler, devletlere belirli tercih pencereleri açarken hangi alternatifin kullanıldığı da önemli hale gelir. Tek kutuplu dönem, maddi güç unsurlarının ABD lehine orantısız dağılımı sebebiyle ABD'ye ittifaklara yaklaşımında radikal politika değişikliklerine gidebilme fırsatını vermiştir. Soğuk Savaş'ın ardından yeni oluşan uluslararası sistemi tahkim etmek isteyen ABD'nin 'statükocu' tavrı, Soğuk Savaş mirası ittifaklara verdiği önemin sürmesini sağlamıştır. Fakat son yıllarda ABD, giderek artan bir biçimde 'revizyonist' tek kutup haline gelmeye başlamıştır. ABD'nin tercihlerindeki bu dönüşüm ittifaklara yaklaşımını da dönüştürmüştür. Son yıllarda Suriye İç Savaşı'ndaki gelişmeler üzerinden giderek gerilen Türk-Amerikan ilişkilerini, ABD politikasında yaşanan bu dönüşüm üzerinden açıklamak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: İttifaklar, İttifak ikilemleri, Revizyonist tek kutup, Suriye İç Savaşı, Türk-Amerikan İlişkileri

Bilim Kodu : 114115
Sayfa Sayısı : 113
Tez Danışmanı : Doç.Dr. Serhat A. Erkmen

ABSTRACT

Syrian Civil War and Turkish-American Relations in the Context of the Changing Nature of Alliances

Emre Tekin

National Defense University, Alparslan Defense Sciences Institute
Ankara, May 2020

This study is about alliances and transformations it can experience. It explores the conditions under which alliances can be formed, the dilemmas it faces while operating, how it is affected by the structural limitations of the international system and the preferences of states. Although alliances are to some extent influenced by the structural imperatives of the given international system they are not completely systemic output and also influenced by preferences of states. Therefore, alliances are not entirely structural. Systemic factors are significant since it enables states to follow certain paths. Due to the disproportionate distribution of material capabilities in favor of the United States, the unipolar period gave the USA the opportunity to make radical policy shifts in its approach to alliances. The 'status quo' attitude of the USA, which wants to arbitrate the newly formed international system after the Cold War resulted in attaching great significance to the alliances inherited from Cold War. However, in the recent years, the USA has become increasingly a 'revisionist' unipole. This transformation in the preferences of the USA has also transformed its approach to alliances. It is possible to examine the Turkish-American relations, which have been gradually strained by the developments in the context of Syrian Civil War in recent years, through this strategic transition in US policy.

Keywords: Alliances, Alliance security dilemmas, Revisionist unipole, Syrian Civil War, Turkish-American Relations

Science Code :114115

Pages :113

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Serhat A. Erkmen

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.y.	: Adı Geçen Yayın
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTCOM	: Central Command
CIA	: Central Intelligence Agency
çev.	: Çeviren
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
ed.	: Editör
ISAF	: International Security Assistance Force
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NDS	: National Defense Strategy
NSCR	: National Security Council Report
NSS	: National Security Strategy
OBD	: Orta Büyüklükte Devlet
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistanê)
PYD	: Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat)
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayıları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG	: Halk Savunma Güçleri (Yekîneyên Parastina Gel)

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde önemli bir yer tutan her kavram gibi ittifak da uluslararası politikada yaşanan büyük dönüşümlerin ardından ortaya çıkan özgün ve alışılmamış kompozisyonlarda yeni anlamlar kazanmaktadır. Bir disiplin olarak uluslararası ilişkilerin kök salmaya başladığı Soğuk Savaş döneminde ittifaklar üzerine ilk geniş kapsamlı teorik çalışmaların da yeşermeye başladığını görmek mümkündür. Bununla birlikte Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu yapısının ittifak mimarilerine etkisi, bu çalışmaların temel varsayımları ve ittifaklara dönük teorik açıklamalarını da etkilemiştir. Bu durum göz önüne alındığında uluslararası politikanın yaşadığı büyük kırılmalarla ilintili olarak hem devletlerin ittifaklara yaklaşımı hem de ittifaklara getirilen teorik açıklamalar bir dizi dönüşüm geçirmektedir. Uluslararası sistemin getirdiği kısıtlamalar ve fırsatlar bununla birlikte tehdit ve çıkarlar sistem iki kutupluluktan tek kutupluluğa geçtiğinde değişmektedir. Bunun olağan bir uzantısı olarak ittifakların doğası da statik bir seyir takip etmeyerek dönüşümlerin etkisi altında kalır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluş döneminden itibaren hassasiyetle üzerine eğildiği ittifaklar konusu Soğuk Savaş'ın ardından da pek çok tartışmaya zemin hazırlamıştır. Kuruluş yıllarından II. Dünya Savaşı'na uzanan dönemdeki izolasyonist ABD, Soğuk Savaş dönemi ABD'si ya da tek kutuplu sistemin tek süper gücü olarak ABD daima ittifak angajmanlarının derinliği ve genişliği konusunda büyük tartışmaların merkezi olmuştur. Müttefik yükümlülüklerinin ne şekilde dağıtılması gerektiğine dair spekülasyonlar ve ittifak ağının doğurabileceği güvenlik ikilemlerinden duyulan çekince izolasyonist dönemde de geniş bir ittifak ağının en kuvvetli bileşeni olunan dönemde de hem politika yapıcılarının hem de akademisyenlerin ajandasında önemini korumuştur.

Fakat bununla birlikte geniş yelpazedeki görüşlere rağmen her dönemin uluslararası sistemi ABD'nin ittifak siyasetine yapısal sınırlamalar getirmiş, tercih pencerelerinden bazılarını açık tutarken bazılarını kapatmıştır. Çok kutuplu sistem, ABD'ye ittifak angajmanlarından arınmış bir izolasyon fırsatı sunmuştur. İki kutuplu sistemin süper

güçlerinden biri olarak ABD, pek çok iki ve çok taraflı ittifak antlaşmasının imzacısı olmuş, geniş bir ittifak ağının hamiliğini yapmıştır. Uluslararası politikanın bütünüyle yeni bir faza geçiş yaptığı tek kutupluluk dönemi ise iki kutuplu dönemde kurulmuş ittifak ilişkilerinin pek çok açıdan yeniden değerlendirmeye alındığı bir dönem olmuştur. Tek kutuplu uluslararası sistemin ittifaklar açısından getirdiği yapısal sınırlamalar önemli bir etki yaratırken maddi güç unsurları açısından en üstte yalnızlaşmış kuvvete tanıdığı hareket özgürlüğüyle de ittifak ilişkilerini tanzim eden önemli bir faktör olmuştur.

Türkiye de benzer biçimde modern devlet düzeninin ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar farklı uluslararası sistemler içinde çeşitli ittifak oluşumlarını gözeterek bir dış politika tayin etmiş, bölgesel ve küresel satıhta aldığı pozisyonlar bu ittifak ilişkilerinin sınırlayıcı karakterleri ile daima bir ilişki içinde olagelmıştır. Son dönemde Türk dış politikasının birincil meselesi olan Suriye İç Savaşı ve bu meseleden türemiş güvenlik sorunları da Türkiye'nin ittifak ilişkilerini, Soğuk Savaş mirası olan çok taraflı Batı ittifak sistemiyle olan münasebetlerini ve Türk-Amerikan ilişkilerini etkilemiştir. Türkiye'nin Batı ittifak sistemi ve ABD ile olan münasebeti Soğuk Savaş döneminde zaman zaman gerilmeler yaşasa da ittifakın son yıllardaki kadar derin bir krizler silsilesine saplandığını söylemek güçtür. Her iki devletin de kısa erimli bir çıkar birliğinden ziyade tarihsel ve kurumsal kökleri güçlü bir stratejik ortaklık olarak tanımladığı ilişkiler; Soğuk Savaş'ın ardından bilhassa 2003 Irak işgali sürecinde geçirdiği sarsıntıdan sonra en önemli darbeyi Suriye İç Savaşı boyunca yaşanan gelişmelerden yemiştir.

Bu noktada Suriye krizi ile birlikte oluşan yeni durum ve dönüşen Türk-Amerikan müttefiklik ilişkileri uzun bir geçmişe sahip ittifakın geleceğini tartışmaya açmıştır. Çoğunlukla ittifakın Suriye özelinde içine girdiği krizleri yine Suriye krizi özelindeki bir ilişki yumağından ve kısa erimli çıkarların çatışmasından açıklayan bir akıl yürütme göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ittifak çalışmalarının ortaya koyduğu bazı temel ittifak güvenlik ikilemleri, uluslararası sistemin ittifaklar üzerindeki yapısal etkileri ve sistemin devletlere sağladığı hareket alanı gözden kaçırılmaktadır. Bu noktada sorunların daha kapsayıcı bir yapısal durumdan kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorusu önem kazanmaktadır. İttifaktaki gerilme ve esneme noktalarını mikro olaylar ve gündelik gelişmeler üzerine yoğunlaşarak açıklama gayretlerinin ne kadar yeteli olduğu, bu sorunun isabetli bir şekilde cevaplanabilmesiyle ortaya çıkacaktır.

Gerek süper güç statüsündeki devletin gerekse orta büyüklükteki devletlerin (OBD – medium/middle powers) ittifakları algılayış ve ittifak biçimlenmelerine dönük davranış şekillerini sınırlandıran uluslararası sistem, Türk-Amerikan ilişkilerinde de önemli bir nokta olarak ortada durmaktadır. Bununla birlikte süper gücün tek kutuplu uluslararası sistemin açtığı hareket alanını kullanma istikameti de önemlidir. Uluslararası sistemin ittifaklara olan etkisinden devletlerin verili sistem içindeki tercihlerine uzanan bir vizyon çizebilmek, Türk-Amerikan ilişkilerine dönük soru işaretlerini cevaplamaya, müttefiklik ilişkilerindeki dönüşüm ve kırılmaları daha iyi anlayabilmeye vesile olacaktır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında bu çalışmanın amaçladığı şey; ittifakın doğasının dönüşüme açıklığı çerçevesinde Türk-Amerikan ilişkilerinin mevcut sorunlarının incelenmesi ve Türk-Amerikan ilişkilerinin yeknesak olarak Suriye İç Savaşı ve akabindeki gerilimlerden değil daha geniş planda gerçekleşen bir dönüşüm üzerinden okunması gerekliliğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda aşağıda belirtilen ve ittifakların doğası, nitelikleri ve işleyişleri çerçevesinde literatürde geniş kabul gören ön kabuller çerçevesinde çalışmanın varsayımı tanımlanabilir. İttifakların doğası, nitelikleri ve işleyişleri bağlamında ortaya çıkabilecek ön kabuller ve tespitler şöyle sıralanabilir:

- a. İttifakın doğası değişkendir, uluslararası sistem ittifakın doğasını etkilerken verili sistemin sunduğu sınırlamalar ülkelerin ittifak davranışlarına etki eder.
- b. Sistemin getirdiği sınırlamalarla birlikte ittifaklar hususunda sistem tek belirleyici değildir. İttifaklar bütünüyle bir yapısal sonuç olmayabilir. Her uluslararası sistem devletlere belirli bir hareket alanı bırakır.
- c. Tek kutuplu uluslararası sistemde tek kutbu oluşturan devlet her zaman sistemden tatmin olmuş statükocu tarafı temsil etmeyebilir. Bir dengeleyici ittifak emaresinin eksikliğine ve hegemonik avantajlarına rağmen tek kutup, sistem revizyonizmine dönük stratejik tercihlerde bulunabilir.
- d. Soğuk Savaş sonrası Amerikan ittifaklar siyasetinin izi sürüldüğünde, tek kutbun statükoculuktan revizyonizme yönelişinin bir örneği görülebilir. Revizyonist tek kutbun verili ittifak sistemini yeniden tanzimi hâlihazırdaki müttefikleriyle olan ilişkilerinde çatlaklar oluşturabilir.

Dolayısıyla yukarıda kabul edilen teorik çerçeve ve arka plan temelinde Türk-Amerikan ilişkilerinde derinleşen krizin Suriye özelindeki sürüşmelerden ve

farklılaşan lider profilleri gibi tali sebeplerden değil tek kutbun yapısal sınırlamalar eşliğinde yaşadığı tercih geçişleri anlaşılabilir. Bu bağlamda bu çalışmanın temel tezi; Türkiye-ABD ilişkilerindeki derinleşen krizin tek başına Suriye özelindeki çıkar çatışmalarından değil devletlerin ittifaklara bakışını dönüştüren bir sistem içi kırılma ile ilişkili olduğudur. Suriye İç Savaşı'ndaki sorunlar tek başına krizleri tetikleyici bir durum teşkil etmemiş, ittifak mimarisindeki problemleri ifşa eden ve derinleştiren bir katalizör görevi görmüştür. ABD'nin son dönemde Türkiye dışındaki Kuzey Atlantik Paketi (NATO) ortaklarına karşı da zaman zaman yükselen sert tutumu bu durumun bir göstergesidir. Tek kutuplu sistemin bahsettiği hareket alanı ABD'ye ittifakların tanzimi konusunda Soğuk Savaş'ın hemen ardından takındığı tavra alternatif oluşturacak bir yol izleme imkânı tanımaktadır. ABD'nin Soğuk Savaş ardından sistemden memnun olan statükocu tavrından bir 'tek kutup revizyonizmi'ne geçiş yapmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu geçiş belirli önceliklerin yeniden tanımlanması, geçmiş ortaklık taahhütlerine kayıtsız kalma gibi sebeplerle Türkiye ile olan ittifak ilişkilerini de sarsmaktadır.

Suriye İç Savaşı'nın bu noktada oynadığı yol gösterici rol; sistemin kısıtlamaları eşliğinde iki farklı istikamet yönünde tercihte bulunan tek kutup ve onun OBD müttefikleri arasındaki ilişkiye bu durumun pratik etkisini ortaya koymasındadır. Süper gücün tek kutuplu bir uluslararası sistem içinde, sistemin bahsettiği hareket özgürlüğünü ittifaklar bağlamında farklı istikametlerde kullanabilmesi ve bu alternatif istikamette bir strateji çizerken müttefik/işbirliği portföyünü vekil aktörleri de içine alabilecek şekilde genişletmesi, hâlihazırdaki güçlü fakat katılaşmış ittifak sistemine ve bileşeni müttefiklere bağlı kalmak yerine geçici ve akışkan koalisyonlara yönelmesi gibi ittifak çalışmalarının konu aldığı pek çok husus Suriye İç Savaşı'ndaki Amerikan politikasında görülebilmektedir. İki kutuplu sistem içinde müttefiklikleri çok taraflı bir kurumsallıkla da çerçeveye alınmış iki 'stratejik ortak'ın mevcut ittifak krizleri Suriye İç Savaşı özelinde cereyan eden güç oyunları çerçevesinde değil ittifaktaki daha büyük bir yapısal dönüşümün izi sürülerek anlaşılabilir.

Her tezde olduğu gibi bu tezin de sınırlılıkları vardır ve bu sınırlılıklar kapsamın ana çerçevesini belirler. Çalışmanın kapsamı Türk-Amerikan ilişkilerini bütün veçheleriyle ele alacak şekilde kurgulanmamıştır. Gerek tüm ilişkilerde gerek ittifak ilişkilerinin üzerinde lobiler, bürokratik çekişmeler, diasporalar vs. gibi pek çok tali faktör etki yaratabilir. Çalışmanın odaklandığı nokta ittifakın Suriye meselesinde

yaşadığı gerilimin Suriye'ye odaklanmış çıkar çatışmalarıyla değil ABD'nin stratejik tercihlerinin dönüşümü üzerinden okunmasıdır. Bunun için uluslararası sistemin getirdiği yapısal sınırlamalar, Soğuk Savaş sonrası tek kutupluluğun ABD'ye açtığı tercih pencereleri ve ilgili tercihlerin ABD-Türkiye ilişkilerine yansımaları konu alınmıştır. Bununla birlikte bu çalışma ABD'deki dönüşümün saikleri, patika değişikliğinin niçin gerekli görüldüğüne dair de tafsilatlı bir açıklama getirmez. Çalışma, çoğunlukla tek kutup tercihlerine odaklanır. Tek kutup-OBİ ilişkisinde tek kutup tercihlerini merkeze yerleştirmektedir.

Yukarıdaki bağlam gözetilerek bu çalışma üç sacayağı üzerine yükselmektedir. Birinci bölüm kavramsal bir temel oluşturmak adına ittifak kavramını çeşitli doğal uzantılarıyla birlikte incelemektedir. İttifakın normatif ve pozitif anlamına göz atılmıştır. Bununla birlikte müttefiklerin gözettiği terk edilme (*abandonment*), dolaşıklık (*entanglement*) ve ittifak tuzağı (*entrapment*) gibi ittifak güvenlik ikilemleri işlenmiştir. Bu bölümün ortaya koymaya çalıştığı şey ittifakın normatif tarifıyla beraber işleyiş sürecinde karşılaşılabileceği ikilemleri tanımlamak, bununla beraber Suriye meselesinde ortaya çıkmış ittifak ikilemleri için de teorik zemin hazırlamaktır.

İkinci bölüm uluslararası sistem tartışmasıyla başlayıp uluslararası sistemin ittifaklar üzerindeki etkisini göstererek ilerlemektedir. İttifakın uluslararası sistemler üzerinden dönüşen doğası bu bölümde ortaya çıkmaktadır. Her uluslararası sistemin getirdiği yapısal sınırlamalar tartışılmaktadır. Bununla birlikte bu bölümün çalışmanın seyrine katkıda bulunduğu konu, ittifakların ne ölçüde tümüyle yapısal olabileceği sorusuna getirdiği cevaplardır. Bu bölümde cevaplandırılmaya çalışılan sorular şunlardır: "Uluslararası sistem ile ittifaklar arasındaki ilişki nedir?", "Eğer uluslararası sistemin ittifaklar üzerindeki etkisi kabul ediliyorsa ittifakların bütünüyle yapısal olduğunu iddia etmek mümkün müdür?" "Eğer sistem, ittifaklar üzerinde yapısal etkiye sahipse tek kutuplulukta dengeleyici ittifak gözlemlenmekte midir?"

Üçüncü bölüm, tek kutupluluk dönemindeki Amerikan ittifaklar siyasetine göz atmaktadır. Bu bölüm, ABD'nin 90'lı yıllardaki stratejik tercihlerinin sürekliliğini koruyup korumadığına odaklanmıştır. Burada statükoculuk-revizyonizm tartışması yeniden ziyaret edilmiş, tek kutup revizyonizmi ve Amerikan ittifaklar siyasetindeki yansımaları incelenmiştir.

Bu üç sacayağının üzerine kurulan son bölüm Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye özelinde yaşadığı krizlerden ilişkilerin genel manzarasına doğru çizilen klasik

açıklamaları tersine çevirerek ABD'nin ittifak siyasetindeki genel dönüşümden Suriye krizine uzanan bir açıklama sunmaktadır.

2. İTTİFAK KAVRAMINA GİRİŞ ve İTTİFAK İKİLEMLERİ

Uluslararası politikada ittifak kavramının tuttuğu önemli noktayı açıklamadan uluslararası politikaya, devlet davranışlarına dönük sarıh bir açıklama geliştirmenin güç olduğunu söylemek mümkündür. Bir dönem uluslararası ilişkiler literatürünü domine eden klasik realist görüşe göre devletlerarası güç dengesinin tarihsel olarak en önemli tezahürü bir devlet veya ittifak ile başka bir devlet veya ittifak arasındaki ilişkilerde bulunur.¹ İttifak üzerine kavramsallaştırma çabalarının öncü entelektüellerinden Liska'ya göre ittifaklara atıfta bulunmadan uluslararası ilişkilerden bahsetmek imkânsızdır ve bu ikisi hemen hemen her noktada birleşirler.² Yani uluslararası ilişkilere içkin olan her şeyin aynı zamanda ittifak kavramı açısından bir yansımasından söz edilebilir. Liska'nın bahsettiği üzere uluslararası ilişkilerin ele aldığı her konu, incelediği her vaka, vakaları açıklamakta kullandığı kavramsal setlerin hemen hemen hepsinde iliştilmiş bir ittifak meselesi vardır. Güç dengesi, caydırıcılık, diplomasi, uluslararası sistem ve düzen tartışmaları, barış ve istikrar gibi bağımlı değişkenlerin araştırılması vs. ittifaklara açık ya da zımni atıfları içermek durumundadır. Bu açıdan, aklımızın bir köşesinde ittifak kavramını ve çağrıştırdıklarını tutmadan uluslararası ilişkileri holistik yahut parçalı bir yaklaşımla ele almamız mümkün görünmemektedir. Tarih boyunca ittifaklar, uluslararası politikanın merkezindeki en hayati kavramlardan biridir. Her ne kadar uluslararası ilişkiler literatürü beklendik bir biçimde modern devletin doğuşundan itibaren devletlerarası ittifak ilişkilerini incelese de ittifak benzeri iş birliği örüntülerinin izine antik dönemlerden bu yana rastlanabilmektedir. Asur kralı III. Şalmanezzer'in sözlerinin kayda geçirildiği 3000 yıllık 'Kurkh Monoliti'nde şu ifadeler dikkat çekicidir:

"Hamatit, Irhulenu şehirlerine yaklaştım... Kraliyet şehri Kargar'ı yıkıp yakıp yağmaladım. On iki kral arasında bir ittifak kuruldu: Hadadezer'in 1.200 savaş arabası, 1.200 süvarisi, 20.000 askeri Damascene'de; 700 araba, 700 süvari, 10.000 asker Hamatit'te; Irhulenu'da 2.000 savaş

¹ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations* (New York: Alfred A. Knopf, 1959), 169.

² George Liska, *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962), 3.

arabası [ve] İsraili Ahav'ın 10.000 askeri; ... [ve diğerleri]. Benimle çarpışmak, bana karşı savaşmak için saldırdılar.”³

III. Şalmanezer'in anlattığı öykü hem veri eksikliği hem de cereyan ettiği dönem itibariyle belki de günümüzün çok boyutlu, derinliği ve genişliği çok daha karmaşık ikili ittifaklarına veya çok taraflı ittifak sistemlerine mukayeseyi mümkün kılmamaktadır. Modern anlamıyla devletten ve bunun türettiği iş birliğinin normatif tarafını oluşturacak bir kaideler bütününden söz etmek pek mümkün değildir. Dahası bunun geçici ve akışkan bir savaş koalisyonu mu yoksa sürekli ve sabit bir askeri ittifak mı olduğunu da bu metinden çıkarmak mümkün görünmemektedir. Ama binlerce yıl ötesinden Asur genişlemesi ve buna karşı yapılan iş birliği ile bu iş birliğinin bileşenlerinin III. Şalmanezer tarafından kavramsallaştırılma ve tasnif edilme şekli belirli ipuçlarını barındırmaktadır. Bunlardan birincisi ittifakların etkileşim içindeki çeşitli organizasyonların birimlerini oluşturduğu bir yapı içerisinde meydana gelmesidir. Asur genişlemesine karşı on iki birimin oluşturduğu güç dengeleme girişimi ilkel olarak adlandırılabilir de olsa çeşitli aktörleri barındıran bir yapı çatısı altında gerçekleşmiştir. Yapının altında iş birliğini zorunlu kılan bir hegemon ya da hegemon olma yolunda ilerleyen durdurulması zorunlu bir kuvvet bulunmaktadır. Çıkarılabilecek ikinci sonuç ittifakların askeri karakterinin birincil planda olduğudur. İsraili Ahav ve müttefiklerinin III. Şalmanezer'le ne gibi inanç ayrılıkları yaşadığını derinlemesine bilmemiz mümkün değildir. Esasında konumuz bağlamında önemli de görünmemektedir. Fakat bir araya gelme sebeplerinin, M.Ö. 9.yy başındaki Asur dominasyonunu da göz önüne aldığımızda inanç penceresinden bir zorunluluktan ziyade bir güvenlik problematiğini önelediğini anlayabiliriz.⁴ Keza Asur Kralı'nın maddi güç unsurlarına odaklanmasını da bu çerçevede yorumlayabiliriz. Üçüncü olarak çıkarılabilecek sonuç da bu bağlamda en basit anlamıyla askeri ittifakın ortak bir düşman veya hedefe karşı iki ya da daha fazla unsurun maddi güç unsurlarını birleştirmesi olarak tanımlanabilirliğiidir. Asurluları dengeleme çabasının ne kadar başarılı olduğunu, hangi birimin ne kadar efektif bir

³ A.K. Grayson, “Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC II (858-745 B.C.)” *Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods*, Vol. 3, (Toronto: Toronto University Press, 1996) aktaran Stuart J. Kaufman, Richard Little, William C. Wohlforth, *The Balance of Power in World History* (New York: Palgrave Macmillian, 2007), 23.

⁴ Stuart J. Kaufman, William C. Wohlforth “Balancing and Balancing Failures in Biblical Times: Assyria and the Ancient Middle Eastern System, 900-600 BCE” *The Balance of Power in World History*, ed. Stuart J. Kaufman, Richard Little William C. Wohlforth (New York: Palgrave Macmillian, 2007), 27-29.

biçimde ittifakın gerekliliklerini yerine getirdiğini, ittifakın içinde maddi külfetlerin ne şekilde dağıtıldığını, ittifak dolaşıklığı, terkedilme veya tuzağa düş(ürül)me gibi sonraki bölümde açılacak ittifak çalışmalarının konu ettiği durumların ne ölçüde söz konusu olduğunu tafsilatıyla bilememekteyiz. Fakat en basit anlamıyla askeri ittifakın ne olduğuna dair bu örnek üzerinden belirli bir iç görü edinmemiz mümkündür.

Bu tarihi örnekten sıyrılıp modern dönem ittifaklarını da gözeterek geniş kapsamlı bir ittifak tanımı yapmaya girişecek olursak göz önünde bulundurmanız gereken ilk şey ‘ittifak’ sözcüğünün yaygın, konvansiyonel kullanımının neye tekabül ettiği. Arapça kökenli bir sözcük olan ittifak, sözlük anlamıyla uyuşma, bağdaşma, anlaşma manasına gelir. Yine itilaf da hemen hemen aynı manaya tekabül eder.⁵ İttifak etmek, itilafa varmak, uzlaşmak, uyuşmak, oydaşmak da benzer noktalara işaret eder. Yine, Batı dillerinde ittifak (*alliance*, *allianz* ya da *alligare*) da bu yaygın kullanıma benzer bir noktaya çıkar. Bu anlam aynı zamanda "ittifak" teriminin tarihsel gelişimine de tekabül eder. İlgili Alman terimi, *allianz*, 17. yüzyılda, "bağlantı", "pakt" veya "devletler arasındaki birlik" anlamına gelen Fransızca *alliance* kelimesine atıfla geliştirilmiştir. Bu Fransız terimi, sırayla, Latin fiil *alligare*'sine dayanan eski Fransız fiil *aleierine* (bağlanmak, birleştirmek, katılmak) kavramına dayanmaktadır. Dolayısıyla, *Alligare*, Latince ‘*ligare*’nin (bağlamak) bir bileşiğidir ve "bağlamak" ve "birleştirmek" olarak çevrilebilir.⁶ Bu yaygın anlamının işaret ettiği ilk sonuç bir çeşit birliktelik, bir araya gelmek, bir hedefe dönük ortaklıktır. Bu sebeple ittifak kavramının çok geniş bir kullanım alanından söz etmek mümkündür. Örneğin bir ittifaktan ya da daha daraltılmış çerçevede bir uluslararası ittifaktan söz ediyorsak bile bu pekâlâ devletlerin iş birliğine atfı değil iki şirketin iş birliğine atfı da içerebilir. Bu sebeple ‘stratejik partner’ gibi kavramları iktisat ve işletme disiplinlerinde de görebiliriz. Bu bağlamdaki uluslararası veya sınır ötesi ittifaklara, farklı ülkelerden kuruluşların, şirketlerin ortaklıklarını örnek gösterebiliriz. Bu sayede devletlerarasındaki ilişkide olduğu gibi şirketler de bir ortaklık kurarak ortak bir rekabet avantajı için çaba gösterirler. Bu ortak rekabet avantajı, güçlü yanları birleştirmeye veya zayıf yanları telafi etmeye dayanmaktadır. Bu, bilhassa kurumsal

⁵ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler*, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2010)

⁶ Stefan Bergsman “The Concept of Military Alliance” *Small States and Alliances*, ed. Erich Reiter, Heinz Gartner (Berlin: Springer, 2001), 24.

ekonomiler açısından, stratejik seçenekler piyasası içinde önemli bir bileşendir.⁷ Keza aynı şekilde ülkelerin katıldığı pek çok iş birliği örgütü de bir çeşit ittifak olarak değerlendirilebilir. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'ndan Dünya Ticaret Örgütü'ne ve Dünya Posta Birliği'ne çeşitli antlaşma ve platformlar da belirli hususlarda regülasyonları içeren birer ittifak, iş birliği anlamına gelmektedir. Bu sebeple bu yaygın kullanımın ötesinde ittifak kavramının bu tezin ele aldığı konu bağlamında daraltılması mecburiyeti bulunmaktadır.

Bu noktada çalışmanın ilgilendiği konu askeri ittifaklardır. Elbette Türk-Amerikan ilişkilerini ya da ittifakını pek çok açıdan değerlendirmek mümkün olabilir. Örneğin, Türkiye ile ABD yıllık yaklaşık 20 milyar dolarlık ticaret hacmine sahiptir ve bu, Türkiye'nin toplam ticaret hacminin yaklaşık %5,3'ünü oluşturmaktadır.⁸ Yine iki ülke pek çok uluslararası örgüte aynı anda üyedir. Fakat üye oldukları bu uluslararası örgütlerden Türk-Amerikan ilişkilerine dair en kritik meseleleri gündeme getiren ya da Türk-Amerikan ittifakından söz edebilmemizi sağlayan çok taraflı uluslararası örgüt NATO'dur. Dolayısıyla, Türk-Amerikan ilişkilerinin askeri karakterini ve uluslararası güvenlik açısından yarattığı etkiyi göz önüne alma mecburiyetimiz bulunmaktadır. ABD'nin uluslararası siyasete sürükleyici, başat bir aktör olarak ve uluslararası sistemdeki rolünü yeniden tanımlayarak dahil olduğu II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte Türk-Amerikan ilişkilerinin tonunu belirleyen beklenebileceği üzere güvenlik merkezli meseleler olmuştur. Bunu Türk-Amerikan ilişkilerinin derinleşmeye başladığı ilk yıllardan itibaren görmek mümkündür. Örneğin 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin en önemli 3 güvenlik problematiği yani (1) NATO üyeliği, (2) Kıbrıs Sorunu, (3) Bağdat Paktı aynı zamanda Türk-Amerikan ilişkilerinin seyri açısından da en önemli 3 meseleyi işaret etmektedir.⁹ Günümüzdeki duruma bakıldığında da yine aynı noktaya varmak mümkündür. Türkiye'nin bir numaralı güvenlik gündemini oluşturan Suriye İç Savaşı aynı zamanda Türk-Amerikan ilişkilerinin ve ittifakının seyrini etkileyen önemli bir unsura dönüşmüştür.

⁷ Dirk Morschett, Hanna Schramm-Klein, Joachim Zentes "International Alliances" *Strategic International Management* ed. Dirk Morschett, Hanna Schramm-Klein, Joachim Zentes (Berlin: Springer, 2010), 280.

⁸ "Ülkelere göre dış ticaret hacmi ve dengesi" T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5b8702f013b8761450e18da6/%C3%9Ckelere%20G%C3%B6re%20D%C4%B1%C5> [Erişim Tarihi: 13.10.2019]

⁹ Fahir Armaoğlu, *Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1997* (İstanbul: Kronik Kitap, 2017), 121.

Bu durumda tabii olarak ittifak kelimesinin ilk çağrıştırdığı ve esasında uluslararası ilişkilerde her kullanımında gizli atıf yapılan askeri ittifak yönünde bir daraltmaya gidilme mecburiyeti doğmaktadır. İttifak nosyonunun uluslararası ilişkiler disiplini bağlamında incelenmesi hususunda en önemli erken dönem eserlerinden olan *Nations in Alliance* isimli eserinde Liska, ittifakı “iki veya daha fazla devlet arasında üçüncü bir tehdide karşı resmi bir ilişki” olarak tanımlamıştır.¹⁰ Holsti ve diğ. ise ittifakı “iki veya daha fazla ülke arasında ulusal güvenlik konularında işbirliği için yapılan resmi bir anlaşma” olarak tarif etmiştir.¹¹ Stephen Walt’a göre ise ittifak “iki veya daha fazla devlet arasında, genellikle yazılı bir askeri taahhüt biçimini alan işbirlikçi bir güvenlik ilişkisidir.”¹² Snyder ise ittifak anlaşmasını esasen “ortak bir beyan, gelecekte beklenmedik olaylarda belirli bir şekilde hareket etme konusunda karşılıklı bir vaat” olarak tarif etmiştir.¹³ S.Bergsman, doğrudan ittifak kavramının tanımlanmasına odaklandığı çalışmada ise ittifakı; ulusal güvenlik alanında, partnerlerin ortaya çıkması belirsiz olan fakat niteliği belirli bir beklenmedik durum oluştuğunda, kaynakların önemli bir katkısı şeklinde karşılıklı yardım sözü verdiği, devletlerarasında açık bir anlaşma olarak tanımlamıştır. Bu geniş tarifi üzerinde yükseldiği dört sütun vardır. Bunlar (1) ittifakın ulusal güvenlik alanında olması, (2) gelecekte gerçekleşeceği kesin olmayan bir olaya dönük yapılması, (3) devletlerarasında karşılıklı bir yardım sözü içermesi, (4) bir gizli mutabakat değil açık anlaşma olmasıdır. Bergsman’ın tarifi kapsayıcılığı itibariyle tatmin edici gözükmemektedir. Fakat bu noktada sorulması gereken soru, ittifakın tam olarak bu temel göstergelerle uyumluluk göstermesinin mümkün olup olmadığıdır.

Sullivan’ın çalışmada, daha esnek bir ittifak yaklaşımının kavranmasını sağlayacak şekilde dört özel ‘iş birliği’ davranışı türü tanımlanmıştır: (1) yazılı bir antlaşmada hak ve görevlerin belirtildiği resmi ittifaklar, (2) kısa erimli, probleme özgü hedeflere ulaşmak için oluşturulmuş koalisyonlar, (3) bir devletin diğerlerinden ne kadar işbirliği bekleyebileceğine dair belirli göstergeler sağlayan gayri resmi bağlaşıklıklar

¹⁰ Liska, *a.g.e.*, 69-70.

¹¹ Ole R. Holsti, P.Terrence Hopmann, John D. Sullivan *Unity and Disintegration in International Alliances* (Lanham: University Press of America, 1973), 3.

¹² Stephen M. Walt “Alliance” *The Oxford Companion to Politics of the World*, ed.Joel Krieger (New York: Oxford University Press, 2004), 20.

¹³ Glenn H. Snyder, “Alliance Theory: A Neorealist First Cut”, *Journal of International Affairs*, 40, No.1 (Spring/Summer 1990): 107.

(*alignment*) ve (4) devletlerin davranışlarını yönlendirme amaçlı gayri resmi girişimlerini ön plana çıkardığı davranışsal bağlaşıklıklar.¹⁴

Bergsman'ın verdiği tanım, normatif anlamda iki ya da daha fazla devlet arasındaki müttefiklik ilişkisini tarif etmek adına kullanışlıdır ve Sullivan'ın sınıflandırması içine yerleştirdiğimizde ilk maddeyi doldurabilmektedir. Fakat ittifaka benzer ve Sullivan'ın kategorizasyonunda bahsettiği, bağlaşıklık olarak tarif edilebilecek durumlar da esasında normatif daireye atıf yapmasa da ittifak çalışmaları bağlamında kritik bir noktayı işaret eder. Bir başka deyişle kapasite alışverişi ile kendi ajandasını takip etmek isteyen devletler yalnızca ittifakın normatif tanımları çerçevesinde fiillerde bulunmayabilirler. Vekil aktörlerle bağlaşıklık kurmak, kapalı askeri anlaşmalar ya da ittifak bileşenlerini yönetmek adına verilen zımni beyanlar gibi durumlar da dahil olmak üzere çeşitli bağlaşıklıklar bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu yönüyle bağlaşıklık da ittifakın doğasını derinden etkileyen bir faktördür.

Bergsman'ın verdiği tarif aynı zamanda bazı temel ittifak paradokslarını da göstermektedir. Örneğin, ittifakın bir 'söz verme 'ye dayanması 'terk edilme', gelecekte gerçekleşeceği kesin olmayan bir olaya dönük yapılması ise 'ittifak tuzağı' ve 'dolaşıklık' gibi bazı temel, ittifak kavramına içkin ve ittifakın işleyişi sırasında karşılaşılabileceği muhtemel sorunların da ipucunu vermektedir. Terk edilme, ittifak tuzağı ve dolaşıklık kavramları ittifak krizlerini teorik çerçevede açıklamak adına anlaşılacak durumundadır. İttifak bir kez kurulduğunda esas olarak onu kâğıt üzerinde düzenleyici bir kuvvet olmaktan ayıran nedir? Ya da bir askeri ittifakın ortak askeri tatbikattan ayrılan yönü nedir? Bu sorular cevaplandığında varılabilecek ilk nokta askeri ittifakların bağlayıcılığının kuvveti kadar kuvvetli olabileceğidir. Bağlayıcılık kuvvetinin diri kalabilmesi için de bilhassa ittifakın büyük partneri için 'dolaşıklık', askeri kapasite olarak görece küçük partneri için ise 'terk edilme' gibi ittifak ikilemlerinden doğan risklerin pasifize edilmesi gerekmektedir. Yine her iki partner için de 'tuzağa düşürülme' bir ittifakta kaçınılması gereken bir unsur oluşturmaktadır.

¹⁴ J.D. Sullivan "International Alliances" *International Systems: A Behavioral Approach* ed. Michael Haas (New York: Chandler, 1974), 99.

2.1. Dolaşıklık ve İttifak Tuzağı

Bir ittifakın teorik çerçevede en önemli problemi ne olabilir? Dış unsurlara karşı kurulduğunu ve ortak bir savunma gayesiyle hareket ettiğini varsaydığımızda kurulu ittifakı dengeleyen bir karşı ittifak, tehdit algılaması gereği en üst sıraya yerleşir. Bununla birlikte belirli gayelere yönelen saldırgan ittifakların tesisi de söz konusu olabilir. Yani, ittifak birincil olarak dışarıdan gelen bir tehdide ya da dışarıdaki bir unsura yönelmesi sebebiyle bir dışsal sebep içerir. Fakat ittifakların olası problemleri dışsal olduğu kadar içsel olarak da gelişebilir. Dolaşıklık, bunlar içinde en önemlilerinden biridir.

Dolaşıklık en basit anlamda, bir devlet, ittifaklarından biri veya daha fazlası tarafından bir çatışmaya sürüklendiğinde ortaya çıkar. Öyleyse, dolaşıklığın özü, ittifaka sadakatin ulusal çıkarlara galebe çalmasından oluşur: bir devlet, ulusal çıkarlarını dikkate almadan ve çoğu zaman maliyet-fayda hesaplamasında bir zarar pahasına ittifak taahhüdünü yerine getirmek durumunda kalır. Dolaşıklık tanım itibarıyla ‘ittifak tuzağı’ ile benzerlikler göstermektedir. Glenn Snyder, ‘ittifak tuzağı’ terimini dolaşıklık kavramının yukarıda verilen tarifini de kapsayacak şekilde kullanmıştır.¹⁵ Benzer şekilde S.Walt tek kutuplu sistemdeki ittifak sorunlarını tartıştığı makalesinde ‘terk edilme’ ve ‘ittifak tuzağı’ kavramlarını ikiz tehlikeler olarak tarif etmiş ‘dolaşıklık’ terimini ayrıca kullanma gereği duymamıştır.¹⁶ Fakat bu noktada Tongfi Kim’e göre “ittifak tuzağı” terimi, “dolaşıklık” olarak adlandırılan daha geniş bir kavramın alt kümesidir ve bu terim; ancak bir müttefik, ittifak ortaklarını çatışmaya sürüklemek için üçüncü bir tarafla çatışma başlattığında kullanılmalıdır.¹⁷ Tongfi Kim’in bu iki kavram arasında yaptığı ayrım oldukça kıymetlidir. Zira dolaşıklık da her ne kadar bir çatışmaya ulusal çıkar olmaksızın sürüklenmek olsa da çatışmayı çıkaran ittifak ortağının birincil amacı ittifak ortağını bu çatışmaya çekmek değildir. Yani ‘dolaşıklık’ teriminin kullanıldığı durumlarda üçüncü partiye karşı aksiyon alındığında temel amaç, ittifak ortağını bir savaşa çekmek değildir. Eğer amaç bu doğrultudaysa, ittifak tuzağı terimini kullanmak daha isabetli olacaktır. Örneğin, bir ülke ittifak ortağını bir savaşa çekmek için üçüncü bir ülkeye saldırganlık gösteriyor

¹⁵ Glenn H. Snyder, *Alliance Politics* (New York: Cornell University Press, 1997), 183-188.

¹⁶ Stephen Walt, “Alliances in A Unipolar World”, *World Politics*, 61, No. 1, (Jan. 2009):98.

¹⁷ Tongfi Kim, “Why Alliances Entangle But Seldom Entrap States” *Security Studies*, 20, No.3 (2011): 355.

ve bunu başarıyor ise bunu ‘ittifak tuzağı’; eğer bir ülke müttefikinden ilgili taahhütler doğrultusunda bir çatışmada destek talep ediyor ve müttefiki de ulusal çıkarları o şekilde emretmese bile olaya müdahil oluyor ya da olmak durumunda kalıyorsa bunu ‘dolaşıklık’ olarak adlandırmak doğrudur. Dolayısıyla ‘dolaşıklık’ durumunda hem bir kısmi rıza söz konusudur hem de ittifak ortağının birincil amacı müttefiki çatışmaya sürüklemek değildir. Fakat bu iki kavram arasında ortak noktalar olarak üç husus ortaya çıkmaktadır. Ortak tarif yapmaya giriştiğimizde her iki vakada karşılaştığımız kapsama kabiliyeti olan önerme şudur: İttifak bağı, bir devleti ulusal çıkarlarına karşı (I) askeri bir çatışmaya (II) sürükler (III).¹⁸

- (I) “Ulusal çıkarlara karşı” ibaresi burada anahtar noktadır. Eğer angajmanda, açıkça ulusal menfaat yönünde bir ağırlık varsa, ‘ittifak tuzağı’ veya ‘dolaşıklık’ gibi kavramlara başvurmak gereksizdir.
- (II) Önemli olan çatışmanın askeri niteliğinin olmasıdır. Her ittifak aynı zamanda bir politik çerçeveye atıf yapar. Ama ‘ittifak tuzağı’ ve ‘dolaşıklık’ askeri çatışma ile ilgili bir sorunsaldır.
- (III) Söz konusu olan bir sürüklenmedir. Elbette, birtakım rasyonel hesaplamalar söz konusu olacaktır. Ama esas itibarıyla bir ciddi irade sonucu alınmış angajman kararı söz konusu değildir, bunun yerine sürüklenme söz konusudur.

O halde, ‘dolaşıklık’ böylesi kritik ehemmiyete sahip olan ve ittifakların pratik yönünde cereyan eden bir problematikse devletlerin ittifak dolaşıklığından kaçışı niçin kolay olmamaktadır? Ya da başka bir ifadeyle ‘dolaşıklık’ nasıl mümkün olabilmektedir? Beckley’e göre ittifak dolaşıklığının dört temel yolu vardır. Bunlar sırasıyla (1) antlaşma dolaşıklığı, (2) güvenlik garantörlüğü, (3) ittifakın çıkarlar yönünde değil çıkarların ittifak yönünde genişlemesi ve (4) ittifak sebebiyle hedef haline gelmedir.¹⁹ Birincisinde, bir devletin bir ittifak antlaşması çerçevesinde destekleme yükümlülüğü ile iştirak etmek durumunda kaldığı doğrudan savunma vakaları vardır. Bu dolaşıklık biçimi, bir devletin kışkırtıcı davranışlardan kaçınmasına rağmen saldırıya uğrayan bir müttefiki savunduğu vakaları içerir. İkinci dolaşıklık biçimi, bir devletin müttefikleri çatışmada yer almasa bile güvenlik

¹⁸ Michael Beckley, “The Myth of Entangling Alliances” *Security Studies*, 39, No.4 (Spring 2015): 13.

¹⁹ a.g.m., 13-14.

garantörü olarak itibarını korumak için müdahil olduğu vakaları içerir. Üçüncü nokta bir ittifakın varlığının bir devletin çıkarlarının kapsamını genişletmesine neden olduğu iş birliği vakalarını içerir. Bu dolaşıklık biçiminde ittifakın bir getirisi olarak ilgili devletin çıkarları yeniden tanımlanır. Fakat bu yeniden tanımlanan çıkarların ne kadar gerçekçi bir ulusal çıkar saptamasından ne kadar ittifakın bir gerekliliği, uzantısı olarak ortaya çıktığı belirsizdir. Dördüncü hususta ise bir ittifakın bir devleti iş birliği içinde olduğu devlet sebebiyle başka ülke ya da ülkelerin hedefi haline getirdiği durumlar vardır.²⁰

Bu doğrultuda ittifakın, dolaşıklığı ortaya çıkartabileceği sebepler de çeşitlendirilebilir. Snyder'e göre ittifaklar, müttefiklerinin itibarlarını tartışmaya açarak, müttefik liderlerine ittifak çıkarlarını ve normlarını benimseterek, düşmanları provoke ederek veyahut müttefikleri bir çatışma yönünde teşvik ederek devletleri çatışmaya dolaştırabilir.²¹

İttifak siyasetinin bir uzantısı olarak 'dolaşıklık' bilhassa büyük kuvvetler için daima kaçınılması gereken bir husustur. Ekonomik potansiyel ya da mevcut askeri kapasite açısından güçlü devletler ittifak dolaşıklığı içinde mevcut güçlerini muhafaza edemeyebilirler. ABD'nin ittifak dolaşıklığı hususunda gösterdiği hassasiyet ise diğer devletlerin ötesindedir. Amerikan dış politikası için dolaşıklıktan kaçınma daima gündemin merkezinde ya da en düşük ihtimalle merkeze yakın bir noktada yer alan bir tartışmadır. Dolaşıklıktan kaçınma ittifak ağının derinleştiği ve ittifakların kaçınılmaz olduğu dönemlerde bile sorgulamaya açılabilir. Bu sebeple, gerek izolasyonist dönemde gerekse uluslararası politikanın merkezinde olduğu dönemde ittifak dolaşıklığından kaçınma, ABD dış politikasının ontolojik önceliklerinden biri olarak sınıflandırılabilir. Thomas Jefferson'ın 1801 yılındaki yemin töreni konuşmasında "tüm uluslarla barış, ticaret ve dürüst dostluk, hiçbirisi ile dolaşık ittifak" şeklinde spotlaştırdığı formül Amerikan tarihinin kuruluş felsefesinde izolasyonist fikirler kadar ittifak dolaşıklığından sakınma fikrinin yer aldığını gösterir.²² Yine ilk ABD Başkanı George Washington da, 1796 yılında yaptığı veda konuşmasında ittifakların

²⁰ a.g.m., 15.

²¹ Snyder, *Alliance Politics*, 10.

²² Thomas Jefferson, *The Papers of Thomas Jefferson, Volume:33: 17 February to 30 April 1801* ed. Barbara B. Oberg, (New Jersey: Princeton University Press 2006) 149.

ulusun kaderinde bir gün yer alabileceği ama bu durum oluşsa bile kalıcı ittifaklardan çekinilmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

“...Dışarıdaki dünyanın herhangi bir bölümü ile kalıcı ittifaklardan uzak durmak gerçek politikamızdır... Kendimizi, uygun bir nizam yoluyla ve oldukça savunmacı bir duruşta tutmaya özen göstermek şartıyla, olağanüstü acil durumlarda geçici ittifaklara güvenebiliriz.”²³

Bir çeşit ‘sürekli olmayan ittifaklar doktrini’ olarak da adlandırılabilir bu durum elbette ABD’nin kuruluş dönemini takiben izlediği izolasyonist dış politikanın uzantısı olarak yorumlanabilecektir. Fakat ABD tavrının uluslararası siyasetin seyrini temelden etkilemeye başladığı II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte bile ittifak dolaşıklığı önemli bir tartışma konusu olmuştur. Harry Truman döneminde NATO Antlaşması’nın 5.maddesindeki

“... taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa... silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır”

ibareleri tartışma konusu olmuştur.²⁴ Truman’ın Dışişleri Bakanı Dean Acheson, 1949’da Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Dış İlişkiler Komitesi nezdinde hükümet adına Kuzey Atlantik Antlaşması’nın onaylanmasına destek istemek üzere bulunduğu ve ilgili soruları cevaplandığı sırada 5.Madde ve ittifak dolaşıklığına dönük çekince söz konusu olunca şunları söylemiştir:

“Bu, ABD’nin bir ya da birden fazla imzacı devlet silahlı bir saldırının hedefi olduğunda otomatik olarak savaşa dahil olacağı anlamına gelmemektedir”²⁵

Dwight Eisenhower dönemi Dışişleri Bakanı John Foster Dulles da benzer çekincelere dönük "kesinlikle bu antlaşma otomatik olarak savaş ilan etmek gibi bir sorumluluk yüklememektedir" açıklamasını yapmıştır.²⁶ İki bakanın da gündemine getirilen ve tatmin edici cevap talep edilen konu esasında bu bölümde bahsedilen ittifak dolaşıklığının temel yollarından biri olan ‘antlaşma dolaşıklığı’dır. ABD’nin ‘kurucu babalar’ının izolasyonist dönemde, uluslararası sistemin çok kutuplu ve ABD’nin izole olduğu bir konjonktürde söz konusu ettiği dolaşıklıktan kaçınma aynı şekilde iki kutuplu uluslararası sistemde ABD’nin blok liderlerinden biri olduğu ortamda da söz

²³ “Washington’s Farewell Address to The People of the United States, 19 September 1776”, https://www.senate.gov › resources › pdf › Washingtons_Farewell_Address [Erişim Tarihi: 19.10.2019].

²⁴ “Kuzey Atlantik Antlaşması Washington DC, 4 Nisan 1949”, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr [Erişim Tarihi: 19.10.2019]

²⁵ David Fromkin, “Entangling Alliances” *Foreign Affairs*, 48, No.4 (Jul.1970): 690.

²⁶ a.g.m., 690-691.

konusu edilmiştir. Keza Soğuk Savaş sonrası dönemde de ‘ittifak dolaşıklığı’ zaman zaman gündeme getirilmiştir. Her ne kadar ‘ittifak dolaşıklığı’ sıcak bir çatışmaya işaret eden bir kavram olsa da ittifak sistemi içinde maliyetlerin yeniden tanzim edilerek daha ‘adil’ bölüştürülmesi gibi hususlar özellikle son dönemde çok daha fazla gündeme gelmektedir.²⁷ Dahası, uluslararası sistem içerisinde en ayırıcı kabiliyetlerle donanmış kuvvet olmanın avantajlarını kullanan devlet için ittifak dolaşıklığı çok daha büyük bir çekince konusudur. Bu bağlamda dolaşıklık, öncelikle büyük güçlerin özellikle de tek kutuplu yapılarda tek kutbu oluşturan devletin en önemli çekincelerinden biri olabilir. Maliyetli taahhütlerin altına girerek kuvvetini tüketmek istemeyen bir tek kutup ittifak angajmanlarını yeniden düzenlemek isteyebilir.

2.2. Terk Edilme

Dolaşıklık gibi terk edilme de ittifakların işleyişinde önemli bir problem olarak görünmektedir. Uluslararası güvenlik genel kavramı analitik amaçlarla ‘alt oyunlara’ bölünmüştür. Örneğin Soğuk savaş boyunca tipik olarak, güvenlik ikileminin tartışmaları silahlanma oyunu ile gösterilmiştir. Bu dönemde silahlanma yarışı, ‘yanıltıcı bir güvenlik için rekabet’in özeti olarak görülür. Soğuk Savaş’ın ABD’ye ve Sovyetler Birliği’ne birbirlerinin "savunma" eylemlerini bir biçimde “saldırganlık” şeklinde algılatan ve silahlanma yarışını kızıştıran güvenlik ikilemi bu sayede ortaya çıkmıştır.²⁸ Fakat benzer bir şekilde ittifak açısından doğan güvenlik ikilem dinamiklerine daha az ilgi gösterilmiştir. Snyder’in dikkat çektiği ittifak güvenlik ikileminin unsurları tuzağa düşürülme (önceki bölümde ‘dolaşıklık’ şeklinde bahsedilmiştir, bu ikilemi tarif eden öncü entelektüel olarak Snyder, ittifak tuzağı ve dolaşıklık arasında bir ayrıma gitmemiştir) ve terk edilmedir. Bu bağlamda ittifak güvenlik ikileminde de hem iyi hem de olası kötü sonuçlardan söz edilebilir. Her bir müttefikin "iyileri" ve "kötüleri" birbirinin tersi olma eğilimindedir. İttifak güvenliği ikileminde ise başlıca "kötüler", "terk edilme" ve "ittifak tuzağı"dır. Başlıca "iyiler"

²⁷ Joseph Dobbs, “A New Approach to Transatlantic Burden-Sharing” *European Leadership Network* (2017): 1-2., Nora Bensahel, Jacob Stokes “The U.S. Defense Budget and the Future of Alliance Burden-Sharing” *German Marshall Fund of the United States* (2013). Steven Erlanger, “Shrinking Europe Military Spending Stirs Concern” <https://www.nytimes.com/2013/04/23/world/europe/europe-shrinking-military-spending-under-scrutiny.html> [Erişim Tarihi: 25.10.2019].

²⁸ Glenn H. Snyder, “The Security Dilemma in Alliance Politics” *World Politics*, 36, No.4 (Jul. 1984): 461.

ise ittifak ikilemlerinde yani müttefik tarafından terk edilme ve ittifak tuzağı riskindeki azalmalardır.²⁹

‘Terk edilme’ den genel manada kastedilen müttefikin ricati, ittifaktan çekilmesidir. Ancak çeşitli biçimler alabilir. Müttefik, rakip devletler ile ittifak edebilir. İttifak sözleşmesini yürürlükten kaldırarak kendini rakiple veya herhangi bir aktörle ittifak angajmanına girmeksizin ayırıştırabilir. Açık, verili taahhütlerde başarılı olamayabilir veya destek vermesi beklenebilecek koşullarda vermesi gereken desteği sağla(ya)mayabilir.³⁰ Destek sağlanmaması durumunda da ittifakın sürekliliği söz konusu olabilir fakat müttefik güvenindeki büyük düşüş ittifakı kâğıt üstünde kalacak bir iş birliğine dönüştürebilir. İttifakın diğer bileşeni ya da bileşenlerinin, ittifakı yeniden tanzim etmeyi düşündüğü şüphesi pasif konumda kalan devleti ittifak hususunda önleyici tedbirler almaya ve ittifakı diğerlerinden önce terk edip pozisyonunu yenilemeye teşvik edebilir. Bu sebeplerle ‘terk edilme’ ikilemi pek çok yüze sahiptir, ittifak siyasetini derinden etkileyecek bir dinamiği oluşturmaktadır.

Devletler için dolaşıklık, ittifak tuzağı ve terk edilmeden oluşan ittifak ikilemleri kompleks bir biçimde işler. Birinin yüksek seviyedeki korkuları genellikle diğerinin daha düşük seviyedeki korkuları anlamına gelir. Bu sebeple müttefikler arasında ittifak ikilemlerine dönük kaygılar göreceli olarak değerlendirilir. Çeşitli sistemik, iç ve normatif faktörler müttefikler arasındaki kaygı dengesini etkiler. Bunlar genel olarak bir devletin tatmin edici olmadığını düşündüğü ittifak düzenlemelerinden “çıkış” kabiliyetini belirler ve kabiliyeti yüksek olarak değerlendirilebilecek devletler güvenliğini sağlamak üzere başka yollara girmekte daha rahat davranabilir.³¹ Bir devletin "giriş-çıkış" yetenekleri ne kadar düşüksen ikilem ilintili endişeleri o kadar yüksek olur. Yine benzer bir biçimde hangi ittifak ikileminin masada olduğu da önemlidir. Bu bağlamda yüksek dış tehdit algıları ve az sayıda alternatif ittifak ortağı olan, iç dengeleme yeteneği sınırlı ve yatıştırıcı/yumuşatıcı politikalar geçmişi olan bir müttefik için terk edilme korkusu her zaman daha yüksek olacaktır. Öte yandan, kendi kamuoyunda savaşma arzusu olmayan hatta çatışmalardan kaçınılması gerektiğini buyuran eğilimlere sahip, göze çarpan güvenlik tehditlerine sahip olmayan, son derece

²⁹ a.g.m., 466.

³⁰ a.g.m., 466-467.

³¹ Victor D. Cha, “Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan, and Korea” *International Studies Quarterly*, 44, No.2 (Jun., 2000): 265.

ayrıntılı bir ittifak sözleşmesi ve düşmana karşı uzlaşmaz tavrıyla bilinen bir müttefik için ise tuzaklanma korkusu daha yüksek olacaktır. Dolayısıyla, özellikle ittifak asimetrisi söz konusu olduğunda devletlerin ikilemlere dönük korkuları daha da göreceli hale gelir. Yukarıda örneği verildiği üzere ABD için dolaşıklık ve tuzaklanma çok ciddi bir ittifak korkusunu teşkil ederken güç ve potansiyeli görece daha az olan ülkelerde ‘terk edilme’ korkusu yüksek olacaktır. Zira kuvvet olarak görece üstünlüğe sahip olan müttefik, ittifak siyaseti bağlamında yeniden düzenlemeye girişerek mevcut ittifakı bozabilme kabiliyetine daha çok sahiptir. Fakat maddi kapasite açısından görece aşağıda bulunan ülke için ise bilhassa mevcut müttefiki yedekleyebilecek emsal kuvvette bir alternatif söz konusu değilse ve mevcut müttefikin bölgesel rakiplerle ittifaka girişme ihtimali de kuvvetliyse terk edilme korkusu çok daha baskın olacaktır.

2.3. İttifak İkilemlerinden Kaçınma Yolları

İttifak ikilemleri belirli kaygılar oluştursa da bu ikilemlerin yumuşatılması, risklerin azaltılması da söz konusu olabilir. Hem dolaşıklık hem de terk edilme riskinin azaltılması için çeşitli yollar denenebilir. Her müttefik dengelemeden caydırmaya dek geniş bir yelpazede ittifak ikilemlerinin tasfiyesine dönük bir siyaset izleyebilir. Nasıl ki ittifak ikilemlerinden duyulan kaygı hangi ikilemin masada olduğu ve devletlerin maddi kapasite büyüklüğünün ne olduğu şeklinde çift faktörün bir araya geldiği bir denklemle hesaplanıyorsa kaçınma yolları da OBD’ler için ayrı süper güçler ya da büyük kuvvetler için ayrı olabilir. Aşağıda sıralanan altı kaçınma yolundan ilk ikisi olan dengeleme ve riski dengeleme (*hedging*) daha çok OBD’ler için geçerlidir. 3,4,5 ve 6. alt başlıklarda işlenen ittifak antlaşmalarına boşluklar ekleme, maliyetli taahhütlerden kaçınma, portföy çeşitlendirmesi ve caydırma daha çok ABD gibi büyük kuvvetler için başvurulabilir yollardır.

2.3.1. Dengeleme

Terk edilme korkusu baskın olan, bir büyük güçle ya da tek kutbu oluşturan devletle ittifak etmiş, görece daha az kapasiteye sahip küçük ya da orta büyüklükteki devlet için terk edilme riskini azaltmanın temel yolu mevcut büyük güce emsal bir kuvvetle ittifak etmektir. Ya da tek kutuplu bir yapıdan bahsediyorsak tek kutbu oluşturan devletin bölgesel etkinliğinin büyümesinden endişe edeceği bir alternatifle mevcut ittifakı dengelemek söz konusu olabilir. Yapısalcı realizmin klasik görüşünde küçük devletlerin veya OBD’lerin kendi hayatta kalmalarının kaderini tespit etme alanı

görece daha azdır. Bu sebeple büyük güç oyununda sınırlı seçimleri onları, dengeleme ve peşine takılma (*bandwagoning*) arasında seçim yapmak zorunda kılar.³² Dengeleme anlaşılabilirliği üzere bir aktörün uluslararası sistemde 'dengeyi' korumak için dengeleyici bir davranışta bulunmasını gerektirir. Walt tehdit dengesi bağlamında dengelemeyi “baskın tehdide karşı başkalarıyla ittifak” olarak tanımladığı için, bu iç dengeleme veya dış dengeleme (veya ikisinin bir kombinasyonu) olmak üzere farklı şekillerde gerçekleştirilebilir.³³ Burada bahsettiğimiz üzere ‘terk edilme’ korkusu yaşayan bir müttefik, bu ittifak ikileminden kurtulmak üzere yeni ve dengeleyici bir müttefikin peşine takılabilir. Fakat dengeleyici güçle ittifak kurulmaksızın bir ‘dengeleme’ gözetiliyorsa burada yapısalcı realizmin klasik sınıflandırmasının ötesine geçme mecburiyeti doğmaktadır. Eğer bir devlet mevcut müttefik ya da potansiyel dengeleyicinin arasında mevcut ittifakı ilga etmeksizin bir denge oluşturuyorsa burada ‘dengeleme’ ya da ‘peşine takılma’ klasik sınıflandırılması isabetli bir tanımlama aracı olmaktan çıkar.

2.3.2. Riski Dengeleme (Hedging)

Bu noktada yapısalcı realizmin klasik görüşüne iliştirilebilecek ‘hedging’ alternatifinden bahsetmek mümkündür. ‘Hedging’ bir tür riskten korunma hamlesi olarak tanımlanabilir. Bu terim çağdaş güvenlik literatüründe yaygınlaşmaktadır. Akademisyenler ve politika yapıcılar tarafından çeşitli durumlarda çeşitli devletlerin stratejik davranışlarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bilhassa Asya-Pasifik’te oluşan yeni jeopolitik realitede orta ya da küçük büyüklükteki devletlerin ‘dengeleme’ ya da ‘peşine takılma’ kategorizasyonuna oturtulamayacak stratejileri böylesi bir kavramsallaştırmaya gitme ihtiyacını doğurmuştur.³⁴ Riskten korunma temel olarak çelişkili politikalar içeren ve bir denge bulmaya çalışan çeşitli stratejileri bir kavramsal şekle kavuşturabilmek için kullanılan şemsiye terimdir.³⁵ ‘Hedging’ stratejisinin yeni bir bölgesel hegemonun temayüz etmeye başladığı Doğu Asya’da yer alan ikincil kuvvetteki ülkelerin stratejik tercihini açıklamak üzere geliştirilmesi esasında bu

³² Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, (New York: Cornell University Press, 1990) 17-18.

³³ Stephen M. Walt “Alliance Formation and Balance of World Power” *International Security*, 9, No.4 (Spring 1985): 4.

³⁴ Van Jackson, “Power, Trust, and network complexity: three logics of hedging in Asian security” *International Relations of the Asia-Pacific*, 14, No.3 (September 2014): 333.

³⁵ Darren J. Lim, Zack Cooper, “Reassessing Hedging: The Logic of Alignment in East Asia” *Security Studies*, 24, No. 4 (2015): 699.

stratejinin mantığını da ele vermektedir. Bölgedeki pek çok OBD, Çin'in yükselişine karşı otomatik bir dengeleme hareketine başvurmamakta bunun yerine yükseliş trendine uyum sağlayıp buradan devşireceği faydaları devşirmektedir. Fakat bu klasik bir 'peşine takılma' hareketi de değildir. Çünkü, Çin'in gelecekteki imkân ve niyetleri üzerindeki belirsizliğin yarattığı tehditten doğan bir endişeyi de içerir. Bununla birlikte 'hedging' ABD ile ikili güvenlik ilişkileri kurmak veya ABD'nin bölgeye katılımını teşvik ederek uygun bir güç dengesi geliştirmek ve aşırı kışkırtıcı olmaksızın Çin'in genişlemesinin daha tehdit edici yönlerini kontrol etmek için askeri olmayan araçlar kullanmayı içerir.³⁶ Bu stratejinin hali hazırda ABD ile müttefik olan ve Çin genişlemesinden çekinen ülkelerin de uyguladığını göz önüne alındığında 'hedging' stratejisini aynı zamanda ittifak ikilemlerinden 'terk edilme'ye karşı bir önlem olarak da konumlandırmak mümkündür.

2.3.3. İttifak Antlaşmalarına Boşluklar Ekleme

Büyük güçlerin terk edilme ikileminden daha az korkacağı yukarıda işlenmişti. Büyük askeri kuvvetlerin temel korkuları dolaşıklık ve ittifak tuzağıdır. Büyük güçlerin, koruma kalkanı sağlayarak düşük askeri maliyet altına girmesini teşvik ettiği ve esas maliyeti kendilerinin yüklendiği, buna ek olarak dolaşıklık ile birlikte kuvvetini askeri bataklıklara sürüklemesine sebep olacak müttefikler biriktirmesi yoluyla kaynaklarını tükettiklerini işleyen klasik emperyal aşırı genişleme teorileri esasında bu korkunun bir yansımasıdır.³⁷ Nasıl ki ittifak ikilemlerinde 'terk edilme' korkusu bertaraf edilebilecek bir durumsa 'dolaşıklık' da bilhassa büyük güçlerin çeşitli opsiyonlar eşliğinde aşabileceği bir durumdur. Beckley'e göre ABD gibi büyük kuvvetlerin ittifak dolaşıklığını engelleme şansları daha yüksektir. Dolaşıklığı engelleme; ittifak anlaşmalarına boşluklar eklemek, maliyetli taahhütlerden kaçınmak, çeşitlendirilmiş bir ittifak portföyünü korumak, ittifak rakiplerinin veyahut müttefiklerin çatışmaları başlatma ve tırmandırma niyetlerinden caydırmak gibi dört başlık altında toplanabilir.³⁸

Bunlardan ilki olan ittifak antlaşmalarına boşluklar eklemek genel anlamda antlaşma metinlerinin bağlayıcılık kuvvetini zayıf tutmaya dayanır. İttifaklar temel olarak her

³⁶ a.g.m., 699-700.

³⁷ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (London: Unwin Hyman, 1988).

³⁸ Beckley, a.g.m., 45.

koşulda maddi karşılığa çevrilebilecek bir ‘boş sözleşme’ olarak nitelendirilir.³⁹ Antlaşma dolaşıklığından kaçınmanın bir yolu olarak ittifak antlaşmalarına boşluklar ekleme yöntemi aynı zamanda hâlihazırda yürürlükte olan antlaşmaların yorum yelpazesini genişletmek suretiyle de uygulamaya koyulabilir. Bununla birlikte bilhassa asimetrik ikili ittifaklarda antlaşma metnine dolaşıklıktan kaçınmayı mümkün kılacak boşluklar ekleme büyük kuvvetlerin başvurduğu bir metottur. Örneğin ABD’nin Soğuk Savaş’tan sonra inşa ettiği gerek iki gerekse çok taraflı kolektif savunma antlaşmalarına eklediği “ortak tehlikeyi anayasal süreçlere uygun olarak karşılamak” ibaresi de antlaşmaları otomatik bir askeri yükümlülüğün alıkoyan bir karakter taşır.⁴⁰ Keza NATO Antlaşması’nda dolaşıklıktan kaçınma da “...silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere *gerekli görülen eylemlerde* bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır” ibarelerinde görülebilmektedir.⁴¹ Gerekli görülen eylemlerin imzacılar tarafından nasıl tespit edileceğine dair açık ve bağlayıcı hükümlerin bulunmaması yukarıda da bahsedildiği üzere Acheson ve Dulles tarafından da antlaşma dolaşıklığından sakınmanın bir yolu olarak görülmüştür.

2.3.4. Maliyetli Taahhütlerden Kaçınma

Dolaşıklıktan kaçınmanın ikinci yolu maliyetli taahhütlerden kaçınmaktır. Öz-yardım (*self help*) dünyasındaki devletler üzerinden yapılan bir okuma aynı zamanda, her hareketi güç dengesinin nasıl etkileneceğine göre hesaplayıp bu dar çıkar duygusu çerçevesinde hayati çıkarların tehdit edilmediği durumlarda devletlerin çatışmanın kısıyında kalacağı anlamına gelir.⁴² Bu yönüyle maliyetli taahhütlerden kaçınma metodu, uluslararası ilişkilerin realist okul başta olmak üzere temel teorilerine gömülü bir metottur. Maliyetli taahhütlerden kaçınma, savunma için büyük güce bağımlılığı bulunan görece zayıf ülkeler için uygun bir seçenek olmayabilir. Ancak ABD mesabesindeki, birçok müttefiki olan bir süper güç için taahhütten kaçınma son derece

³⁹ Nikolas K. Gvosdev, Travis Tanner, “Wagging the Dog” *National Interest*, No. 77 (Fall 2004): 8.

⁴⁰ Antlaşmaların listesi ve metni için bkz. James M. McCormick, *American Foreign Policy and Process* (Massachusetts: Cengage Learning 2009), 49.

⁴¹ İtalic yazar tarafından eklendi. “Kuzey Atlantik Anlaşması” https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr [Erişim Tarihi: 19.10.2019]

⁴² Jon J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions” *International Security*, 19 No.3 (Winter 1994/1995): 29-30.

mümkündür.⁴³ Sonuç, olarak taahhütlerin ne ölçüde genişleyip daralabileceğini imkân ve kabiliyetler belirler.

2.3.5. Portföy Çeşitlendirmesi

İttifaklar çeşitlendirilmiş yatırım portföyü gibidir ve her üyeye kendi başlarına elde edebileceklerinden daha iyi bir risk ve getiri kombinasyonu sağlar.⁴⁴ Bu bağlamda müttefik portföyünün çeşitlendirilmesi de askeri ittifakın getirdiği güvenlik ikilemlerine makul bir önlem olarak ortaya çıkabilmektedir. Büyük bir ittifak ağı, belirli müttefikler zaman zaman çatışmalara sürüklenme riski taşısa bile, ABD gibi kuvvetli aktörlerin aynı zamanda maliyetli savaşların dışında kalmasına da yardımcı olabilir. Bununla beraber mevcut ya da potansiyel çatışma bölgelerinde davranışları sabit bir müttefik ile ortak hareket etmeye bağlı kalmak dolaşıklık riskini arttıran bir durumdur. Bunun yerine müttefik portföyünün çeşitlendirilmesi ilgili bölgede farklı kombinasyonlarla hareket etmeye açık kapı bırakarak ittifak ikilemlerinden doğan riski minimize etmeye yarar. Suriye meselesi özelinde ya da daha geniş pencereden Ortadoğu özelinde bakıldığında yerel, bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin görünürde kabul edilebilir olmayan, normatif anlamda konvansiyonel bir müttefik kabulü görmeyecek vekil aktörlerin de bu portföy genişletme denkleminde etkili olduğunu savunmak mümkündür. Rusya ve ABD gibi büyük küresel güçlerin yanı sıra İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler, kendi bölgelerinin ötesindeki savaş alanlarında birbirlerine meydan okumakta, kuvvetlerini bu yolla tartmaktadırlar.⁴⁵ Bu ise devlet dışı güçlerle iş birliği yoluyla mümkün olmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda yaşanan vakaların gösterdiği gibi, devlet dışı aktörler devletler içi yani verili bir çatışma alanındaki mücadeleyi değil aynı zamanda devletlerarası hatta sistemik güç mücadelelerini şekillendirmede giderek daha etkili bir hale gelmektedir.⁴⁶

Elbette ittifak çalışmalarında devlet dışı aktörlerin devletler gibi konvansiyonel ittifak modelinin bir parçası muamelesi görmesi söz konusu değildir. Fakat her ne kadar vekil aktörlerin ‘güvenilirlik’ sorunları olsa da konvansiyonel müttefikin yavaşmayacağı

⁴³ Beckley, a.g.m., 19.

⁴⁴ John A.C. Conybeare, “The Portfolio Benefits of Free Riding in Military Alliances” *International Studies Quarterly*, 38, No.3 (September 1994): 405.

⁴⁵ Kristina Kausch, “State and Non-State Alliances in the Middle East” *The International Spectator*, 52, No.3 (2017): 36.

⁴⁶ a.g.m., 37.

çözümleri vekiller eliyle uygulamaya sokma yaygınlaşan bir durum halini almaktadır. Fakat müttefik portföyünün çeşitlendirilmesi mantığı tam da bu noktada devreye girer. Portföyün çeşitlendirilmesi aynı zamanda ‘güvenilirlik’ sorunu olan aktörleri de içine alan yeni bir durumun tasarlanması anlamına gelebilir. Bu bağlamda Narang ve LeVeck devletlerin rasyonel portföy çeşitlendirme stratejileri kapsamında kendi güvenlikleri için güvenilir olmayan aktörlerle de ittifaklar kurmaya devam ettiklerini savunmaktadır.⁴⁷ Dolayısıyla müttefik portföyünün çeşitlendirilmesi bağlamında vekil aktörleri de denklemin içine almak gerekmektedir. Farklılaşan çıkarları mevcut müttefikin ağır talepleri eşliğinde takip edebilmek güçleştikçe vekil aktörlerle sorunları çözme alternatifini ile ortaya çıkmak devletlerin elini rahatlatan bir hamle olarak görülebilir.

Bu sebeplerle ‘portföy çeşitlendirmesi’ kapsamına vekil aktörlerle çeşitlendirme de dahil edilebilir. Konu Suriye İç Savaşı bağlamında Türk-Amerikan ilişkileri olduğunda bu çerçeveye gayet iyi biçimde oturan bir ilişkiler ağını gözlemlemek de mümkündür. YPG-ABD ilişkisi bu noktada dolaşıklıkla kaçınma için vekil aktörlerle portföyü çeşitlendirmenin bir örneğidir. Herhangi bir devletin bir vekil aktörü araçsal kullanımını askeri ittifak gibi değerlendirmek mümkün değildir. Fakat ittifakı etkileyen, bir kuvvetin diğerine olan sadakatini ya da ittifak içindeki rolünün yarattığı bağımlılığı değiştirdiğinden söz ettiğimizde vekil aktörlerin kullanımı müttefik portföyünün çeşitlendirilmesi bağlamına oturur. İlerleyen bölümlerde Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye İç Savaşı sürecinde aldığı şekil incelemesinde bu durum daha tafsilatlı bir biçimde görülebilecektir.

2.3.6. Caydırma

Dolaşıklık engellemenin bir diğer metodu olan ittifak rakiplerini veyahut müttefiklerin çatışmaları başlatma ve tırmandırma niyetlerinden caydırmak da tipik bir kaçınma metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa orta ve küçük büyüklükteki kuvvetlerin kendi çıkarları doğrultusunda ittifak gücünü büyük kuvvetin çıkarının aksine bir noktaya kanalize etmeye çalışacağı durumlarda, beklenen askeri desteğin verilmeyeceğine dönük açık ve zımni beyanlar bir caydırıcılık görevi görebilir. Bu, ittifak içindeki müttefikin saldırganlığından doğacak bir dolaşıklık riskine karşı sigorta

⁴⁷ Neil Narang, Brad L. LeVeck, “International Reputation and alliance portfolios: How unreliability affects the structure and composition of alliance treaties” *Journal of Peace Research*, 56, No.3 (2019): 3.

anlamına gelmektedir. Bununla birlikte caydırıcılık, müttefiklerin ittifak içinde baş gösterebilecek çatışmalarını barış içinde çözmelerini teşvik edebilir. İttifak içinde birbirlerine karşı umursamaz davranışlarda bulunmalarını engelleyen güç yönetimi ve kontrolü araçlarından biri olarak işlev görür.⁴⁸ T. Crawford'un kavramsallaştırdığı 'pivot caydırıcılık' (*pivotal deterrence*) da bu bağlamda değerlidir. Potansiyel saldırganların olası savaş maliyetlerini ittifak üzerindeki kuvvetini kullanmak suretiyle manipüle etmesini engellemeye çalışan pivot caydırıcılık bir üçüncü taraf çabasıdır ve geleneksel caydırıcılık teorilerinden ayrışır. Bu, bir üçüncü taraf çabası olması hasebiyle daha spesifik olarak bir 'genişletilmiş caydırıcılık' biçimidir. Bununla birlikte, pivot caydırıcılığı ortodoks caydırıcılıktan farklı kılan, üçüncü tarafın diğer tarafları caydırmak için herhangi bir tarafa taahhütte bulunmamasıdır. Bunun yerine, pivot her iki tarafı da kısıtlamak için nihai müttefik bağılıklarını gizlemeye çalışır.⁴⁹ Pivot caydırıcılık temel olarak bir ittifak içi sorunun çözümünde kullanılabileceği gibi ittifak içinden bir kuvvetle ittifak dışından bir kuvvetin çarpışmasından doğacak dolaşıklık da önleyebilir. İttifak taahhütlerinin yerine getirilip getirilmeyeceğinin gizlenmesi çift taraflı caydırıcılık yaratmak suretiyle bir dolaşıklığın önüne geçebilir. İttifak ikilemleri ve bu ikilemlerden kaçış yolu ittifak ilişkilerinin durumunu değerlendirmek için önemlidir. Her çok taraflı ittifak sistemi ya da iki taraflı ittifaklarda bu ikilemler daima masadadır. İttifakların oluşumunda etkili olan şartlar kadar işleyişi sürecinde karşılaşılan bu ikilemler önemlidir. İkilemlerden kaçış yolları ve bu yolların ne şekilde tatbik edildiği her ittifakın güncel pozisyonunu yeniden belirleme gücüne sahiptir. Güncel Türk-Amerikan ilişkilerinin bu ikilem ve kaçış metotlarından etkilendiği söylenebilir. Bunun, Suriye meselesi özelinde de izlerini görmek mümkündür.

İttifak ikilemleri ve kaçınma çabalarının yarattığı etki aynı zamanda ittifakın doğasının dönüşümünden etkilenmektedir. İttifak formasyonunun aldığı durum ikilemlere karşı duyulan hassasiyeti ya da kaçış yollarının tatbik edilebilirlik derecesini belirleyebilir. İttifakların doğasını belirleyen temel unsurlardan biri ise uluslararası sistemin yapısıdır. Uluslararası sistemin kutupluluk tartışmaları çerçevesinde nasıl tanımlandığı

⁴⁸ Christopher Gelpi, "Alliances as Instruments of Intra-Allied Control" *Imperfect Unions: Security Institutions Over Time and Space* ed. Helga Haftendorn, Robert Keohane, Celeste Wallender (New York: Oxford University Press, 2002), 107-108.

⁴⁹ Timothy W. Crawford, *Pivotal Deterrence: Third-party Statecraft and the Pursuit of Peace* (New York: Cornell University Press, 2003), 9.

aynı zamanda ittifakın doğasını ve yukarıda ittifak çalışmasının doğal uzantısı olarak bahsedilen ikilemleri ve onların tasfiyesini etkiler. Çift ya da tek kutuplu sistem belirli yapısal sınırlamalar getirir. Bu yüzden ittifakın doğasını etkileyen uluslararası sistem bahsine ve ittifaklara getirdiği etkilere değinme mecburiyeti bulunmaktadır.

3. ULUSLARARASI SİSTEM ve İTTİFAKLAR

Uluslararası ilişkiler disiplininde bazen anarşiye bir şekilde düzenleme getirme çabası olarak bazen de disiplinin teorik eksikliklerini konu alan eleştirilere karşı bir sığınak olarak, alandaki pek çok düşünür sistem kavramına tutunmuştur. Bu noktada uluslararası ilişkilerde ‘sistem’ fikri önemli açıkları sebebiyle bir ‘kurucu’ ilke olamayabilecekse de iyi bir ‘düzenleyici’ prensip konumundadır. En basit şekliyle sistemin etkileşim içindeki birimlerin oluşturduğu bir küme olduğunu kabul ederek birim ve küme arasındaki ilişkilere dönük dinamik bir açıklama kabiliyeti elde ederiz. Bu düzenleyici fikir; birim-birim, birim-küme arasında sürekli yinelenen ilişkileri rasyonel bir zemine oturtmamıza yardımcı olur. Kant’ın kurucu-düzenleyici prensip ayrımında işaret ettiği gibi belirli hedefler ortaya koyulur.⁵⁰

Waltz’a göre herhangi bir yaklaşım veya teori, eğer haklı olarak "sistemik" şeklinde adlandırılırsa, sistem seviyesinin veya yapısının etkileşen birimlerin seviyesinden nasıl farklı olduğunu göstermelidir. Bu gösterilmezse, o zaman bir sistem yaklaşımı veya bir sistem teorisi yoktur. Yapı tanımları, birimlerin niteliklerini ve ilişkilerini atlamalıdır. Ancak bu şekilde yapı değişiklikleri, yapı altında meydana gelen değişikliklerden ayırt edilebilir.⁵¹ Waltz’un görüşünde küme, birimle olan etkileşiminden ayrılır. Nihayetinde Waltz’un arayışı dış politika kuramı değildir, bir uluslararası politika kuramıdır.

Bu doğrultuda uluslararası sistemi bir hareket noktası olarak belirleyeceksek sistemi domine eden bileşeni ve sisteme niteliğini bahşeden kavramı tespit etmek durumunda kalmamız da söz konusudur. Bir sistem içerisine dünyadaki hemen hemen her şeyi dahil etmeye zorlamak istediğimiz sonuçları almamızı engelleyebilir. Böyle bir durumda esasında her şeyle düşük seviye bir bağdaşıklık kurabiliriz. Böylece zaten yeterince zor olan bir sınıflandırma sürecini daha da karmaşık bir noktaya taşınır.⁵²

⁵⁰ Immanuel Kant, *Critique of Judgment* çev. James Creed Meredith ed. Nicholas Walker (New York: Oxford University Press, 2007), 203-207.

⁵¹ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (Massachusetts: Addison Wesley, 1979), 40.

⁵² Donald E. Lampert, Lawrence S. Falkowski, Richard W. Mansbach, "Is there an International System" *International Studies Quarterly*, 22, No.1 (Mar., 1978): 145.

Uluslararası sistemi birden fazla değişkenle tanımlamak da mümkündür. Bu doğrultuda bir şekilde birbiriyle ilintili çalışan sistemlerden de söz edebilir. Örneğin Snyder ve Diessing iki büyük değişkenden birincisini sistemin "yapısı" yani büyük aktörlerin sayısı ve askeri gücün brüt dağılımı olarak, ikincisini de askeri teknolojinin doğası olarak belirlemiştir.⁵³ Birincisi bu çalışmanın uluslararası sistemden kast ettiği noktayı yani kutupluluk kavramı üzerinden tarif edilen bir uluslararası sistemi ikincisi ise başta nükleer silahlara erişim olmak üzere askeri kabiliyetin derinliği üzerinden bir sistem tarifini içermektedir ki nükleer caydırıcılık araştırmalarının literatürün merkezine oturduğu Soğuk Savaş döneminde ikinci kategorideki tariflerin sık yapıldığını da vurgulamak gerekir.

Kutupluluk üzerinden uluslararası sisteme yaklaşmanın ittifak çalışmaları açısından da belirli noktaları göstermek adına isabetli olacağını söylemek mümkündür. En nihayetinde çok, iki ya da tek kutuplu uluslararası düzenlerde devletlerin davranışlarının değişeceğini dengeleme ya da peşine takılma girişimlerinin çeşitli varyantlarla ortaya koyulacağını düşünmek mümkündür. Bu yüzden kutupluluk üzerinden uluslararası sistemlerin tarifi ittifakın doğasında yaşanan yapısal dönüşümleri anlamak adına kıymetli bir noktayı işgal etmektedir.

Kutupluluk üzerinden bir uluslararası sistem fikrine yönelik kafa yoran klasik sistem teorisyenleri barış ve istikrar gibi iki bağımlı değişkenle meşgul olmuştur. Bunu sistematik keşfin, savaşın nedenlerinin üç “imgesi”nden yola çıkan Kenneth Waltz’un *Man, The State and War* eseri ile başlamasından yola çıkarak tahmin etmek mümkündür.⁵⁴ Waltz’un argümantasyonunda savaşın nedenlerinin üç imgesi sırasıyla insan davranışı, devletlerin iç yapısı ve uluslararası anarşiden oluşmaktaydı. Uluslararası anarşi daha sonra analiz düzeyi incelemelerinde ‘sistem’ başlığının bir öncülü olarak kabul edildi. Savaş ve istikrar bağımlı değişkenlerinin sistematik keşfin başlangıç noktasını oluşturduğunu kabul edersek bu iki değişkeni şekillendiren ittifak kavramının da uluslararası sistemle derin ilişkisini varsaymak doğal bir sonuç olarak ortaya çıkar.

Dolayısıyla ittifak ile uluslararası sistem arasında çift yönlü, yinelenen bir ilişkiden söz etmek mümkündür. İttifaklar uluslararası sistemin doğasını etkileyebileceği gibi

⁵³ Glenn H. Snyder, Paul Diesing, *Conflict Among Nations* (New Jersey: Princeton University Press, 1977), 419.

⁵⁴ Kenneth Waltz, *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press, 2001).

yürürlükte olan uluslararası sistem de ittifakın doğasını etkiler. Verili bir ittifak düzeninin ilelebet geçerli olmamasında beklenmedik ve geçici krizlerden çok uluslararası sistemin ne şekilde tarif edildiğinin önemi vardır. Çünkü bu tarif yapısal sınırları kestirmemize yardımcı olur. Çok kutuplu, iki kutuplu ya da tek kutuplu uluslararası sistemlerde büyük, orta ya da küçük kuvvetlerin ittifak davranışları değişkenlik gösterir. Çalışmanın girişinde bahsettiğimiz gibi ittifak teorisine içkin ‘terk edilme’, ‘ittifak tuzağı’, ‘dolaşıklık’ gibi ikilemler uluslararası sistemin doğasına göre değişkenlik gösterebilir. Bu sebeple kutupluluk sistemleri çerçevesinde ittifakları inceleme mecburiyeti bulunmaktadır.

3.1. Çok Kutuplu Sistemde İttifaklar

Uluslararası sistemleri oluşturan kutupluluğun ne şekilde belirlendiğine dair temel bir tanım yapmak gerekirse; eğer güç uluslararası sistemde tek bir devletin elinde yoğunlaşırsa, sistem tek kutupludur. Kabaca karşılaştırılabilir kapasitenin iki ülkede geri kalanların çok üzerinde olduğunu gözlemlediğimizde, sistem iki kutupludur. Güç daha yaygın ve görece dengeli bir şekilde ikiden fazla aktör arasında dağılmışsa, sistem çok kutupludur. Bu ayrıma denk düşen tarihsel sınıflandırma ise şu şekilde yapılmaktadır: 19. yüzyıl Avrupa sistemi çok kutupluyken Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu ve Amerikan dominasyonunun bulunduğu çağdaş uluslararası sistem ise tek kutupludur.

İki büyük teorik gelenek, savaşın nedenlerini sistem yapısı ile ilişkili olabilecek şekillerde ele alır: neorealizm ve güç geçiş teorisi. Bunlar çok kutupluluk bağlamında ele alındığında büyük güçlerin dahil olduğu geniş çap ve tahribatta askeri çatışmaların yani yaygın ifadeyle büyük güç çatışmalarının tek kutuplu ya da iki kutuplu sistemlerde çok kutuplu sistemlere göre daha az olası olduğu yönünde genel bir fikir vermektedir. Bu da en basit anlamda sistem içinde yer alan büyük aktör sayısı arttıkça bu durumun aynı zamanda belirsizliği ve çatışma ihtimalini arttırdığı üzerinden çıkartılmaktadır.

Sistem içinde yer alan büyük aktör sayısının artması aynı zamanda ittifak ilişkilerine dair varsayımları da etkiler. Morton A. Kaplan’ın 19.yy. Avrupa’ındaki güç dengesi teorisini işlediği *System and Process in International Politics* eseri yalnızca güç dengesi teorisinin ilk sistematik manada formülasyonu değil aynı zamanda 19.yy. Avrupa çok kutupluluğunda ittifak davranışlarının tespitine dönük önemli bir mihenk

taşı olmuştur. Kaplan, güç sistemindeki dengenin altı temel kuralının, sistemi düzenleyen ve herhangi bir tek güç veya güç koalisyonunun hegemonya kurmasını önleyen akışkan ittifakları ürettiği ve sistemi tanımladığını savunmaktadır.⁵⁵ Kaplan'a göre bu sistemde bütün devletler kapasitelerini arttırmak için aksiyon alır, ancak savaşmak yerine müzakereyi öncelerler. Kaplan'ın tarif ettiği çok sayıda büyük kuvvetin yer aldığı güç dengesi sisteminde tüm devletler kapasitelerini arttırmak için bir fırsat kaçırmaya tahammül etmez bunu önlemek adına savaş kaçınılmazsa savaşı tercih ederler, sistemin sürekliliği için elzem bir büyük gücü ortadan kaldırmak yerine onunla savaşmayı bırakırlar. Bütün devletler, sistem içinde üstünlük sahibi olma eğiliminde olan herhangi bir koalisyonu veya tek devlete karşı hareket ederler. Yine uluslar üstü bir örgütlenme ilkesini uygulamaya sokma gayretinde olan devletleri kısıtlamak için hareket ederler. Tüm devletler, ağır bir şekilde mağlup edilmiş ve kapasitesi sistem dışında kalmasına sebep olacak mesabede sınırlandırılmış büyük devletlerin sisteme kabul edilebilir partnerler olarak tekrar girmelerine veya daha önce sistem için gereksiz bazı devletleri büyük devlet sınıflandırması içine almaya izin vermektedir. Tüm büyük devletler birbirleri için kabul edilebilir partnerlerdir.⁵⁶ Bu noktalar özetlenecek olursa böyle bir sistemde Kaplan, ittifakların akıcı ve esnek olduğunu, ideolojik nedenlerle değil araçsal olarak yapıldığını ve aktörlerin ittifak ortaklarının kim olduğu konusunda kayıtsız olduklarını vurgulamaktadır.⁵⁷

Çok kutupluluk tarifinin doğasına uygun olarak Kaplan güç dengesi sistemi kurallarının kutbu oluşturan aktörler için olduğunu açıkça belirtmektedir.⁵⁸ 1815'ten Dünya Savaşı'na dek büyük güçler olarak İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Prusya (1871'den sonra Almanya) tanımlanmaktadır. İtalya ve ABD bazen büyük güçler olarak bu resme dahil edilir, ancak bazı görüşlere göre de alınmazlar. İtalya'nın 1861'de ortaya çıkmasına rağmen Almanya'nın aksine büyük bir güç olma projeksiyonu yoktu. Benzer şekilde, ABD de dahil edilmemiştir çünkü 19.yy. sonlarına kadar büyük bir güç olarak değerlendirilmemiştir.⁵⁹ ABD'nin bu denkleme

⁵⁵ Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics* (Londra: ECPR Press, 2005), 35.

⁵⁶ *a.g.e.*, 35-36.

⁵⁷ Patrick J. McGowan, Robert M. Rood, "Alliance Behavior in Balance of Power Systems-Applying a Poisson Model 19th-Century Europe", *The American Political Science Review*, 69, No.3 (1975): 861.

⁵⁸ Kaplan, *a.g.e.*, 38-39.

⁵⁹ George T. Duncan, Randolph M. Siverson, "Flexibility of Alliance Partner Choice in a Multipolar System: Models and Tests *International Studies Quarterly*", 26, No.4 (Dec., 1982): 517.

dahil edilmemesinin bir başka sebebinin de Avrupa'daki güç mücadelelerine müdahil olmaktan kaçınan tavrıdır. Genel olarak hem Kaplan'ın hem de ardıllarının tarifinden çıkarılabilecek olan ise çok kutuplu güç dengesi sisteminde teorik çerçeveye ittifak davranışlarını oturtabileceğimiz devletler, oyunun çizilmiş sınırları içinde kalanlardır. Dolayısıyla çok kutuplu sistemde büyük güçlerin ittifak hareketleri takip edilmek isteniyorsa bunun birinci şartı büyük kuvvet olarak belirlenebilmesidir ki İtalya'nın sınıflandırılması sorunu buraya girer. İkinci önkoşul ise oyunun belirlendiği düzlemde, belirli kuralları takip eden devletler çok kutupluluğun ittifak siyasetinde başat aktörler olarak değerlendirilebilirler ki ABD'nin büyük bir kuvvet olup olmadığından ziyade oyuna dahil olmama ısrarı bu noktada Viyana Kongresi ile I. Dünya Savaşı arasındaki denklemden çıkarılmasına sebep olur.

Eşit güç potansiyeline sahip birkaç aktörden oluşan yani ideal tip çok kutupluluk ya da buna benzer bir sistemde, her aktör diğerlerini aynı anda potansiyel düşmanlar ve müttefikler olarak görür.⁶⁰ Yani çok kutuplulukta müttefik veya düşman aynı anda her yerde ve hiçbir yerdedir. Yukarıda belirtildiği üzere ittifak ortaklarının kim olduğu konusunda kayıtsızlık bununla alakalıdır. Fakat bu kayıtsızlık ve esneklik sistemin türettiği bir sonuç olarak ortadadır. Kayıtsızlığın bu noktada bir ittifak oluşumu için ne anlama geldiğini açmak gerekir. Burada kastedilen iki ülkenin aynı ittifak üyesi olmalarının bir ikili bağımsızlık içermesidir. Örneğin İngiltere'nin ve Fransa'nın aynı ittifak üyesi olması olgularının bağımsız olmasıdır. Burada hem İngiltere'nin hem de Fransa'nın ittifak üyesi olma olasılığı, İngiltere'nin üye olma olasılığının ve Fransa'nın üye olma olasılığının bir kombinasyonu olarak yazılabilir. İkili bağımsızlık durumunda ise esasında, Fransa'nın ittifak üyesi olduğu bilgisi İngiltere'nin ittifak üyesi olma olasılığını artırarak veya azaltarak değiştirmez.⁶¹

Çok kutuplu bir sistem, her aktör için çeşitli ittifak seçeneği sunar. Seçeneklerin sayısı, mantıksal olarak, aktör ya da halihazırda kurulu ittifak sayısı kadardır. Ancak bu maksimum mantıksal aralık, somut çıkar çatışmaları ile daraltılır.⁶² Potansiyel müttefikler arasında yapılacak kombinasyon bu bağlamda zaman ve meydana gelen uluslararası krizlerin niteliğiyle ilgilidir.

⁶⁰ Snyder, Diessing, *a.g.e.*, 166.

⁶¹ Duncan, Siverson, *a.g.m.*, 515.

⁶² Snyder, Diessing, *a.g.e.*, 29.

Dolayısıyla ittifak yapılarındaki bu esneklik çok kutupluluğun en önemli karakterini oluşturmaktadır. W.Churchill'in 1936 yılında yaptığı, aşağıda verilen konuşma aynı zamanda çok kutuplu sistemlerde ittifak davranışlarına dönük bir pratik anlamına da gelmektedir:

*"Dört yüz yıldır İngiltere'nin dış politikası kitadaki en güçlü, en saldırgan, en baskın iktidara karşı çıkmak olmuştur... İspanya'nın II. Philip'i, III.William ve Marlborough yönetiminde XIV.Louis'ye, Napolyon'a karşı, Almanya'nın II. Wilhelm'ine karşı... en güçlüsüne katılmak ve fethinin meyvelerini paylaşmak en kolay seçim olurdu. Bununla birlikte, her zaman daha zor bir yol izledik, daha az kuvvetli ile birleştik, onların aralarında bir kombinasyon yaptık ve böylece kim olursa olsun, kıta Avrupa'sının askeri tiranını yendik ve hayal kırıklığına uğrattık Bunun iktidardaki kimseler ve uluslarla ilgisi yok; bu, yalnızca en güçlü ya da potansiyel dominant kim ise onunla ilgilidir."*⁶³

3.2. İki Kutuplu Sistemde İttifaklar

Uluslararası ilişkiler literatüründe sistem çalışmalarında uzun yıllar boyunca birincil tartışma iki kutuplu ve çok kutuplu sistemlerin nispi istikrarıyla ilgiliydi. Morgenthau gibi klasik realistler ile Deutsch ve Singer gibi realist ekol dışındaki isimler, genellikle çok kutuplu sistemlerin iki kutuplu sistemlerden daha istikrarlı olduğunu savundu.⁶⁴ Çok kutupluluğun olası herhangi bir saldırganla karşı oluşabilecek daha fazla sayıda koalisyon ihtimali barındırdığını ve böylece saldırganlığa karşı caydırıcılığı güçlendirdiğini iddia ettiler.⁶⁵ Bu doğrultuda çok kutuplulukta birkaç güçlü devletin yer alması hasebiyle her birinin tüm enerjilerini tek bir rakibe odaklama olasılığı daha düşük olarak değerlendirilmiştir. Yine, çatışmaların iki kutuplulukta olduğu gibi tek bir eksen boyunca tırmanması yerine kuvvetin bölünmesi mantığına dayanan bir istikrar-sistem ilişkisi kurulmuştur.

Waltz'tan başlamak üzere neorealist okul ise bu durumun aksi yönde görüş belirtmektedir. Neorealizmin bu noktada getirdiği en önemli yorum farkı iki kutupluluk altında ittifak belirsizliklerinin azalması yönündedir. İki kutupluluk altında daha az belirsizlik vardır ve bu nedenle yanlış hesaplama yoluyla savaş riski daha azdır.⁶⁶ İki kutuplulukta, önde gelen güçlerden birinin diğerine karşı denge kurmaktan

⁶³ Winston Churchill, *The Gathering Storm, Vol. I of The Second World War* (Boston: Houghton Mifflin, 1948), 207-208'den aktaran Josef Joffe, " 'Bismarck' or 'Britain'? Toward an American Grand Strategy after Bipolarity" *International Security*, 19, No.4 (Spring 1995): 102.

⁶⁴ Snyder, Diessing, *a.g.e.*, 183.

⁶⁵ Karl W. Deutsch, David J. Singer, "Multipolar Power Systems and International Stability" *World Politics*, 16, No.3 (Apr.,1964): 393-395.

⁶⁶ Waltz, *Theory of International Politics*, 161.

başka çaresi yoktur. Çok kutupluluk ise Olson'un kavramsallaştırmasıyla "kolektif eylem" problemlerini ortaya çıkarır.⁶⁷ Çünkü çok kutuplulukta her devlet 'bedavacılık' için belirli bir hareket alanına sahiptir.

İttifak siyasetinin sistemle ilişkisini kritik kılan sistemik durumun belirli, potansiyel ittifak sorunlarını ne kadar engelleyip engelleyemeyeceği ile ilgilidir. Neorealizme göre iki kutupluluk savaşa giden üç yaygın yolu keser veya en azından ona ulaşmayı karmaşıklaştırır. Bunlar belirsizlik, bedavacılık ve müttefikin ittifakı terk etme korkusudur. Bunlardan birincisi ve ikincisi II. Dünya Savaşı'ndan önce, üçüncüsü ise I. Dünya Savaşı'ndan önce söz konusu olmuştur.⁶⁸ Dolayısıyla iki kutuplu düzende savaşın nedenlerinden ittifak ilişkilerine uzanan bir vizyon çizildiğinde her ikisi bağlamında da görece istikrar gözlemlemek mümkündür. İki durum birbirini besleyen karakterdedir. İki kutupluluğun büyük güç çatışmasını engelleyen istikrarlaştırıcı yönü aynı zamanda daha az değişken, statik olarak da algılanabilecek ittifak sistemlerine yol açar. Öte yandan statik ittifak sistemleri büyük güç çatışması ihtimalini daha düşük bir seviyeye çeker.

Bu, ittifakın statikliği olgusu iki kutupluluk durumunda aynı anda başka sonuçları da yaratır. Snyder ve Diessing'e göre iki kutuplulukta çok kutupluluktan en belirgin farklar yeniden pazarlık potansiyelinin ve kriz pazarlığında ittifakı koruyan hususların çok daha düşük önemidir.⁶⁹ Doğal olarak blok liderlerinin öncülük ettikleri ittifak bloklarının ittifak çıkarlarını düzenleyen anlaşmaları bir yeniden düzenlemeye tabi tutma arzusu yok denecek kadar azdır. Yine ittifaklar arası kriz çözümünün odak noktası kutupları oluşturan büyük kuvvetlerin kendisidir.

İttifak oluşturma, iki kutuplu bir sistemde çok kutuplu bir sistemden çok daha basit bir süreçtir. Kimin kiminle müttefik olduğu çok daha az seçim meselesi ve daha çok sistemik bir determinizm meselesidir. Sistem yapısının ittifak oluşumları üzerinde en belirleyici olduğu an 'tam iki kutupluluk' anıdır. Bu durum en azından süper güçlerin temel güvenlik çıkarlarının yattığı sistemin anahtar bölgesinde (Avrupa) böyledir. Süper güçlerin her ikisini de tehdit edecek kadar güçlü bir üçüncü taraf olmadığı için, birbirleriyle müttefik olması söz konusu değildir. İki kutuplu sistemlerde süper güçler

⁶⁷ Mancur Olson, *The Logic of Collective Action* (Boston: Harvard University Press, 2012): 58-59.

⁶⁸ G. John Ikenberry, Michael Mastanduno, William C. Wohlforth "Introduction: Unipolarity, State Behavior, and Systemic Consequences" *World Politics*, 61, No.1 (January 2009): 22.

⁶⁹ Snyder, Diessing, *a.g.e.*, 30.

kendi çıkarları için, koruyucu kollarını, ilgili devlet bir koruma talep etsin veya etmesin, bilhassa yakın coğrafyasında bulunan daha küçük devletlerin omzuna atar. Bu koruma "ittifak" olarak resmileştirilecek, ancak gerçekte tek taraflı bir garanti anlamına gelecektir.⁷⁰ Dolayısıyla yakın coğrafyada açılacak bir gedik iki kutuplu sistemde çok daha büyük bir hassasiyetle karşılanacağı için süper güçler, yakın çevresindeki ülkelerle ittifakı birincil stratejik hedefler olarak görür. Yakın coğrafyadaki devletlerin diğer güçle ittifaka girişmesi ya da mevcut ittifak sistemine mesafeli durması daha uzak coğrafyalardan devletlerin benzer tavrına göre çok daha kritik bir mesele haline gelir. Süper güçler, garantilerini çekirdek bölge dışında kendileriyle ittifak edecek küçük devletlere dek genişletir. Ancak çekirdek bölgenin dışında kalanların çoğu, bu tür garantiler olmadan da hayatta kalabilir. Kendilerini yeterince tehdit altında hissettikleri anlarda veyahut blokların birinden bir saldırıya uğradıklarında, resmi bir ittifak olmasa bile diğeri tarafından korunacaklarına güven duyabilirler.⁷¹ Bununla birlikte iki kutuplu bir sistemdeki ittifakların, ilişkilerin tümü üzerinde çok kutuplu bir sistemdeki ittifaklardan daha az bağımsız bir etkisi olacaktır, çünkü çıkarlar ve beklentiler büyük ölçüde sistemin yapısı tarafından belirlenir.

İttifak yönetimi iki kutuplu sistemde çok kutuplu sisteme göre daha kolaydır, çünkü temel olarak sistemin yapısı ittifaktan çıkış için çok az fırsat ya da teşvik sağlar.⁷² İki süper gücün onları birbirleriyle müttefik olmaya motive edebilecek kadar güçlü bir düşmanı yoktur. Diğer taraftan bütün tarafların ittifakı gözden çıkarma şansı düşük olduğu için ittifak ikilemleri daha zayıftır.

Çok kutuplu sistemle mukayese edildiğinde daha zayıf bir ihtimal olmasına rağmen, ittifak ikilemleri riskinin iki kutuplu sistemde tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Bu durum, Soğuk Savaş dönemindeki ABD ittifaklarında, özellikle NATO'da, iki yönlü taahhüdün bir arada bulunması sebebiyle yoğunlaşmıştır. Bunu yaratan karşılıklı savunmaya genel bağlılık ve ABD'nin bu savunma çerçevesinde nükleer silah kullanma konusundaki üstü kapalı taahhüdü idi. NATO altındaki diğer partnerler de terk edilme ve tuzağa düşme konusunda endişe duyabilmekteydi.⁷³ Avrupalı müttefikler, ABD'nin izolasyonist politikasının bir şekilde nüksetmesi ya da

⁷⁰ Snyder, Alliance Theory, 117.

⁷¹ a.g.m., 117-118.

⁷² a.g.m., 118.

⁷³ a.g.m., 119.

Sovyetler Birliği ile bir müşterek bir hakimiyet anlaşmasının inşası ihtimalleriyle terk edilmekten korkmuşlardır. İki kutuplu sistemde Avrupa'nın dolaşıklık korkusunun temelini ise üçüncü dünyada başlayan bir ABD-Sovyet çekişmesinin Avrupa'ya sıçraması olasılığı oluşturmuştur. Amerikan liderleri ise II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren Avrupa'nın tarafsızlık veya SSCB'nin peşine takılması konusunda endişelerini dile getirmişlerdir. 14 Nisan 1950 yılında "Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Amaçları ve Programları" (National Security Council Report, NSCR 68) ismiyle hazırlanan ulusal güvenlik konseyi raporunda bu endişe şu şekilde belirtilmektedir:

*"ABD askeri kapasitesini artırmak yönünde bir kararın eksikliği durumunda, dost ülkeler bizim için bir yükümlülüğten daha fazlası olacak, Sovyet hanesine bir artı olarak katılacaklar."*⁷⁴

NSCR 68'in ortaya koyduğu üzere müttefiki kaybetme korkusu ABD'nin iki kutuplu sistemin ilk yıllarında özellikle gözettiği bir husus olmuştur. Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın başında ya da en sert geçtiği dönemlerde müttefiki kaybetme korkusu ile diğer fazlarındaki korku benzer olmayabilir.

İki kutupluluk üzerinden yapılan sistemik açıklamalarda karşılaşılabilecek en temel sorun iki kutupluluğun çok kutuplu ya da tek kutuplu sistemler aksine bir muhteşem denge fikrine yaslanıyor olmasıdır. Çok kutuplu sistemde büyük güç olarak addedilen devletlerarasındaki kapasite farkları sistemik tündengelim adına çok büyük bir fark yaratmaz fakat iki kutupluluk üzerine yapılan sistemik açıklamalar genelde bir 'muhteşem denge' varsayımına dayanır. Klasik realizm ya da Waltz gibi yapısalcı kanadın üyeleri sıklıkla iki kutuplu bir sistemin mantığını sanki 'iki tam eşit aktörlü' bir sistemmişçesine tartışmıştır. Süper güçler gerçekte ne kadar kapasite açısından yaklaşmışsa, teorisyenlerin bu mantıksal çıkarımlarına o kadar güven duyulabilir. Fakat Soğuk Savaş dönemi uluslararası sistemi her zaman kusursuz bir biçimde iki kutuplu olmamıştır. Bu sebeple de analistler, gevşek ve sıkı iki kutupluluktan (*loose and tight bipolarity*) bahsetmişlerdir.⁷⁵ Dolayısıyla ittifak ikilemlerinden hangilerinin

⁷⁴ "A Report to the National Security Council, NSC 68, 'The United States Objectives and Programs for National Security' April 14, 1950" <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191.pdf?v=2699956db534c1821edefa61b8c13ffe> [Erişim Tarihi 01.01.2020].

⁷⁵ Morton A. Kaplan, "Balance of Power, Bipolarity and Other Models of International Systems" *The American Political Science Review*, 51, No. 3 (Sep., 1957): 685-686.

hangi yoğunlukta iki kutuplu sistem altında söz konusu olduğu iki kutuplu sistemin ne kadar gevşek veya sıkı olduğu ile de ilgilidir.⁷⁶

İki kutuplu yapının ittifak ilişkileri bağlamında çok kutupluluktan ayrılan bir diğer noktası müttefiklerin ortak bir düşmana karşı oldukça farklı duruşlar alma ihtimalini barındırabilmesidir. 1980'lerin başında, NATO'daki Batı Avrupa müttefikleri Sovyetler ile yumuşama uygularken, ABD Reagan idaresinde yeniden kurgulanmış bir sert Soğuk Savaş siyaseti izlemiştir.⁷⁷ Çok kutuplu çağda, böyle temel bir politika ayrımı herhangi bir ittifakta çok ciddi çatlamalara sebep olurken iki kutuplu sistemde düşük seviyede rahatsızlıklar ortaya çıkarmıştır. Bunun nedeni, Avrupalıların, Avrupa'yı savunmak için Amerikan kuvvetinde bir geri çekilme ihtimalinin yapısal sınırlamalar nedeniyle mümkün olmadığına inanmalarıdır. Çok kutuplu ittifaklarda ittifakın doğasındaki esneklik bu noktada aynı ittifak altında yer alan aktörlerin politika seçimindeki esnekliğe dönüşebilir.

İki kutuplu sistemde, ittifak yapılarının statikliği ile dış politika statikliğini birbirine karıştırmamak gerekir. İttifakların statikliği, konum yenileyen ülke sayısındaki azlık ve kısıtlı ittifak kombinasyonları; blokları oluşturan ülkelerde homojen bir biçimde, süper güç statüsündeki ülke tarafından belirlenen ve yukarıdan aşağıya kurgulanan bir politika türdeşliğinin olduğu anlamına gelmez. Bu noktaya 1980'ler Avrupa-SSCB yumuşamasına benzer bir husus olarak Johnson mektubundan sonra Türkiye'nin dış politikasındaki kısmi dönüşüm örnek gösterilebilir. Türkiye'nin 1964 sonrası dış politikasında tam kopuş olmadan çok yönlülüğe geçişi de bu noktada konumlandırmak mümkün olabilir.⁷⁸ Türkiye'nin iki kutuplu sistem içinde faaliyet gösteren bir OBD ölçeğince gerçek bir göreceli özerklik devrini bu dönemde görmek mümkündür. 1965'te ABD'nin ortaklarını katılım yönünde ısrarla teşvik ettiği Çok Taraflı Nükleer Güç'e (Multilateral Force – MLF) katılımın veto edilmesi, 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Araplar yönünde bir ağırlık koyulması, 70'ler boyunca ABD'ye rağmen Ege'de Yunanistan ile çatışılması ve Kıbrıs'ta Amerikan muhalefetine rağmen elde edilen ilerleme bu bağlamda değerlendirilmektedir.⁷⁹ Sistemler ve ittifaklar ilişkisi

⁷⁶ R. Harrison Wagner, "What was Bipolarity?" *International Organization*, 47, No.1 (Winter, 1993): 106.

⁷⁷ Snyder, a.g.m., 120.

⁷⁸ Ali Balcı, *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018), 117-118.

⁷⁹ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 674-675.

incelendiğinde ilk bakışta klasik akıl yürütmenin emrettiği iki kutuplu sistemlerde ittifak yapıları altındaki ülkelerin çok daha katı politik tercihleri olmasıdır. Fakat ittifak blokları arasında geçişlerin sınırlılığı zannedilenin aksine, belirli marjlarda ittifakın süper gücünün hoşuna gitmeyebilecek dış politika tercihlerinde bulunmaya imkân tanıyabilir.

İki ideoloji çerçevesine alınmış iki kampın iki kutbu oluşturduğu Soğuk Savaş dönemi, ideolojik ittifak tanzim etmek açısından nispeten uygun bir dönemdi. Bununla birlikte Walt’a göre bir devlet kendini ne kadar güvenli algılasa, ideolojisinin ittifak seçimleri üzerindeki etkisi o kadar büyük olur. Dolayısıyla askeri kapasite ne denli büyük olursa, ideolojinin ittifak seçimleri üzerindeki etkisi de o kadar büyük olur. İki kutuplu sistemin görece istikrarı devletlerin uluslararası siyasette kendini daha güvenli algılamasına sebep olabilir. İki kutuplu dünyada ideolojik ittifakların daha olası olması bu yüzdendir.⁸⁰ Bununla birlikte ideolojinin müttefik seçiminde etkinliği çok kutuplu sistemle mukayese edildiğinde göreceli olarak fark oluşturan bir etmen olabilir.

Toparlayacak olursak, iki kutuplu uluslararası sistemde ittifak yapıları arasındaki geçiş daha nadirken bazı temel ittifak güvenlik ikilemleri çok kutuplu uluslararası sisteme göre daha az geçerlidir. Her ne kadar sistem istikrarı açısından bazı düşünürlerce tersi savunulmuş olsa da büyük güç çatışmasının azlığı gözetildiğinde iki kutuplu sistemin daha istikrarlı olduğunu söylemek mümkündür. Daha istikrarlı uluslararası sistemle ittifak yapılarının statikliği de aynı zamanda birbirini karşılıklı olarak pozitif etkileyen iki unsurdur. Fakat ittifak yapılarının statikliği ittifak altındaki birimlerin politik tercihlerinin kat’i suretle sınırlandırıldığı anlamına da gelmez. Aksine bilhassa OBD’nin politika tercihleri açısından ittifak içi disiplin, tekdüzelik iki kutuplu sistemde belirli anlarda daha az söz konusu olabilir. Zira çok kutuplu sistemde OBD için çeşitli kombinasyonlarla yeniden pozisyon alma şansı matematiksel olarak daha fazladır. Dengenin çok kutuplu yapılarıdaki gibi hareketle, ittifak esneklikleriyle değil statik kalarak korunduğu iki kutuplu yapılarda süper gücün hoşlanmayacağı politikalar izlemek belirli bir noktaya kadar söz konusu olabilir.

⁸⁰ Walt, *Origin of Alliances*, 40.

3.3. Tek Kutuplu Sistemde İttifaklar

Tek kutuplu uluslararası sistem, tek bir devletin uluslararası politik düzlemde herhangi bir emsal kuvvetin belirleyiciliğine yer bırakmaksızın etkinlik gösterme kabiliyetine sahip olduğu bir uluslararası politika alanını ifade eder. Walt’a göre tek kutuplu sistem tek bir devletin sistemin kaynaklarını orantısız bir şekilde kontrol ettiği sistemdir. Tek kutupluluk, tek süper gücün hiçbir ideolojik rakip, eşit statü veya nüfuzla karşı karşıya olmadığını ima eder; ideolojik alternatifler mevcut olsa bile, tek kutbu oluşturan gücün rolüne tehdit içermezler.⁸¹

Soğuk Savaş’tan sonra ortaya çıkan yeni ve münhasır siyasi kompozisyonu tarihsel ve karşılaştırmalı perspektife yansıtabilecek ve isabetli bir biçimde yerleştirecek kavramsal bir dil inşa edilmeye çalışıldı. Zira sadece kompozisyonun kendisi yeni değil genelde uluslararası ilişkiler literatüründe özelde de güvenlik ve ittifak incelemelerinde tek kutuplu sistem fazlaca gözetilmemişti. Dahası uluslararası ilişkilerin kendisi disiplin olarak Soğuk Savaş döneminde olgunlaştı. Dolayısıyla o dönemin verili siyasi kompozisyonu literatürün varsayım oluşturma girişimlerinde de sarsılmaz bir öncül olarak ortaya çıktı. Örneğin, bu çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde tasnif ve tanımlarına sık sık atıf yaptığımız ittifakın kökenlerini inceleyen *Origin of Alliances* eserinde tek kutup, tek kutupluluk, tek kutuplu sistem gibi kavramlara dair geniş tanımlamalara rastlamak mümkün değildir.

Amerikalıların Soğuk Savaş’ın ardından baskın aktör olduğu bir uluslararası sistemi anlamaya yönelik ilk adımlarda, akademisyenler ve gözlemciler imparatorluk, hegemonya, tek kutupluluk, imperium ve tek-çok kutupluluk (*uni-multipolarity*) gibi geniş yelpazede bir dizi kallavi terimi devreye soktular. Neorealizmin güç ve tehdit dengesi veya hegemonya kavramına yaslanan istikrarı açıklama gayretleri çeşitlendirildi. Ikenberry, hegemonya altındaki devletlerin hegemon kuvvete karşı stratejik rekabet ya da denge kurmaktan kaçındığı ve ‘zor’ etrafına inşa ettiği hegemonik istikrar kavramının Soğuk Savaş sonrası durumu açıklamada yetkinliğini sorgulayarak hegemonya kavramını genişletti ve yeni uluslararası sistemi yeniden tarif etmede kullandı.⁸² Charles Maier bilhassa 11 Eylül 2001’den sonraki dönemin

⁸¹ Walt, *Alliances in a Unipolar World*, 91-92.

⁸² Michael C. Webb, Stephen D. Krasner, “Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment” *Review of International Studies*, Special Issue on the Balance of Power 15, No.2 (Apr., 1989): 183-184.

müdahaleci karakterini de ön plana alarak bir ‘Amerikan imparatorluğu’ fikrinin tartışmaya açılması gerektiğini öne sürdü.⁸³ Huntington ise uluslararası sistemin tümüyle tek kutuplu ya da hegemonik bir karakter göstermediğini savundu. Ona göre süper gücün hemen altında sıralanmış kuvvetlerin de uluslararası sistemi ilgilendiren kilit meselelerde veto kuvvetini kullanarak etkinlik gösterebildiği bir tek-çok kutupluluk söz konusuydu.⁸⁴

Çok, iki ya da tek kutuplu sistem sınıflandırmasına girdiğimizde tıpkı uluslararası sistemi bir düzenleyici fikir olarak devreye soktuğumuz gibi ‘kutupluluk’u da aynı şekilde kullanırız. Kutupluluk bahsedildiği üzere teorik bir inşadır. Bu sayede çeşitli tanımdaki uluslararası sistemler çeşitli kutup ideal tipleriyle örtüştürülmektedir. Kutupluluk kavramını bu çalışmanın ele aldığı bağlam Wohlforth’un kullandığı şekilde kapasite dağılımının bir eşik değerinin ifadesidir.⁸⁵ Gerçek bir uluslararası sistemdeki ‘kutuplar eşiği’ ne kadar açık bir şekilde geçerliyse, teoride belirli bir sistem yapısına atfedilen özelliklerin pratik bir karşılık elde edeceğinden o kadar emin olmak mümkündür. Örneğin çok kutuplu bir sistemdeki büyük güçlerin kabiliyetleri açıkça diğer tüm devletlerden (ikincillerden) ne kadar ayrışık ve emsalleriyle karşılaştırılabilir olursa, çok kutupluluk hakkındaki teorik içgörüler o kadar başarılı olacaktır. Dolayısıyla kutupluluktan türetilen analizlerin isabet mesabesini belirleyen maddi kapasitedir.

Maddi kapasitenin brüt dağılımı (*distribution of material capabilities*), Waltçu tehdit dengesi (*balance of threat*) bağlamında da hem olası tehdit merkezlerini hem de onlarla başa çıkmak için iş birliğine gidilecek potansiyel müttefikleri tanımlamaya yardımcı olduğundan, tek kutupluluk durumu kaçınılmaz olarak farklı devletler için mevcut ittifak seçeneklerini yeniden şekillendirmektedir. Walt, tek kutuplu bir sistemdeki kapasite dağılımının farklı aktörlerin göreceli gücüne etki etmesi sebebiyle devletlerin her biri için dışarıda oluşan ittifak seçeneklerine bağlı olarak ittifaklar içindeki pazarlığı etkileyeceğini savunmaktadır. Uluslararası ilişkiler teorisindeki

G. John Ikenberry, “Strategic Restraint, and the Persistence of American Postwar Order” *International Security*, 23, No.3 (Winter, 1998-1999): 43-47.

⁸³ Charles S. Maier, *Among Empires: American Ascendancy and its Predecessors* (Boston: Harvard University Press, 2006), 2.

⁸⁴ Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower” *Foreign Affairs*, 78, No.2 (Mar. – Apr. 1999) : 36.

⁸⁵ William C. Wohlforth “The Stability of a Unipolar World” *International Security*, 24, No.1 (Summer,1999): 28-29, 32.

realist gelenekten elde edilen bu anlayış, Soğuk Savaş sonrası matematikte tek kutupluluğun ortaya çıkmasının hem farklı ittifak ağlarına üyeliği hem de bu ittifakların kendi içindeki ilişkilerin doğasını etkileyebileceğini ima eder.

Dolayısıyla tanımdan yola çıkarak tek kutupluluğun getirdiği ilk değişim Walt'un önemini vurguladığı tek süper güç konumundaki devletin hareket özgürlüğüdür.⁸⁶ Bu basitçe tek kutbu oluşturan devletin iki kutupluluk ya da tek kutupluluk altındaki büyük güçlerden daha fazla hareket özgürlüğüne sahip olduğu anlamına gelir. Daha fazla hareket özgürlüğü söz konusudur çünkü kabaca eşit kapasiteye sahip herhangi bir ülkenin karşı koyması konusunda en üstteki kuvvetin endişe etmesi söz konusu olmaz.

İkinci etki ise doğrudan ilkinden başlar. Tek kutupluluk kaçınılmaz olarak tek kutup lehine güç dengesizliği hakkında endişeler yaratır. Walt'a göre bu, tek kutupluluğun kaçınılmaz bir yapısal özelliğidir: çünkü tek kutbu oluşturan devletin hareket özgürlüğü ile eylemlerinin geniş kapsamlı etkileri birleştiğinde tüm ikincil devletler tek süper gücün kapasitesi ve eylemlerinin kendilerini nasıl etkileyebileceği konusunda bir rahatsızlık duyar.⁸⁷

Bu noktada bu rahatsızlığın bir dengeleyici ittifak realitesine dönüşmesinin ne kadar mümkün olduğu sorusu ortaya çıkar. Tek kutupluluk dönemi için sistem teorilerinin temel öngörüsü dengeleyici bir ittifakın çok geçmeden yükseleceği yönündeydi.

3.3.1. Tek Kutupluluk ve Dengeleyici İttifakın Eksikliği Problematikliği

Tek süper gücün hareket özgürlüğü ve ikincil devletlerin maddi kapasitenin orantısız dağılımından duyduğu endişe ikili etmeni bir arada düşünüldüğünde diğer devletler süper gücün baskın konumu hakkında endişelense bile dengeleme girişiminde bulunup bulunmayacakları bir soru işareti haline gelir. Tek kutupluluk durumu da etkili bir dengeleyici ittifakın oluşmasında daha büyük engeller yaratmaktadır. Bir devlet diğer devletlerden çok daha güçlü olduğunda, onu dengelemek aktör sayısı bakımından daha büyük bir ittifak oluşumu gerekir.⁸⁸ Büyük bir ittifakın kendi içinde belirli açmazları olacaktır. Dolaşıklık ve terk edilme gibi temel ittifak ikilemleri; ittifak, altındaki birim sayısı bakımından büyüdükçe daha ciddi bir problematik haline dönüşür. Her ittifakın

⁸⁶ Walt, a.g.m., 94.

⁸⁷ Walt, a.g.m., 95.

⁸⁸ Walt, a.g.m., 96.

önemli bir sorunu olan külfet paylaşımı ittifak genişledikçe daha derin bir risk yaratır, ‘sorumluluğu yıkma’ gayretleri ön plana çıkabilir.⁸⁹

Soğuk Savaş’ın ardından sistem geçişini anlamlandırma çabalarının yanında ittifakların geleceği üzerine spekülasyonlar da tartışmalardaki yerini almıştır. Bu noktada ortaya koyulan en önemli görüşlerden biri Waltz’un Soğuk Savaş ardından telaffuz ettiği “uluslararası politikada, ezici güç, başkalarını bu güce karşı dengelemeye yönlendirir” önermesiydi.⁹⁰ Bu, onun klasik güç dengesi mekanizmasına yaptığı vurguydu. Bu vurguya yaslanan neorealist analizler ‘tek kutuplu an’ın (*the unipolar moment*) tarih tiyatrosunda sadece bir jeopolitik perde arası olduğunu iddia etmiştir.⁹¹ Layne devletlerin hegemonlara karşı hegemonlar zor kullanmayı değil daha iyi huylu bir iş birliğini stratejik olarak öncelese bile dengeleme girişiminde bulunacaklarını iddia etmiş, bu yüzden tek kutupluluğun kısa bir geçiş dönemi olacağını varsaymıştır. Hatta öyle ki, Layne’in 1993 yılında kaleme aldığı makalesi, 2000-2010 yılları arasının bir tür çok kutupluluğa geçişe sahne olacağını öngörmüştü.⁹²

Bu bağlamda Waltz’un da Layne’in de atıf yaptığı dengeleme zor kullanımını ön plana alan klasik dengelemeydi. Sert dengeleme (*hard balancing*), devletlerarası yoğun rekabet durumunda devletler tarafından sergilenmesi beklenen bir stratejidir. Devletler, askeri yeteneklerini karşı koymaya uygun kapasiteye erişecek şekilde inşa etmek ve güncellemek için stratejiler benimsemekle birlikte, ana rakiplerinin yetenekleriyle eşdeğer bir karşı ittifak da oluşturmaya girişirler. Realist ve neorealist okulun dengeleme kavramları temel olarak sert dengelemeye atıf yapar.⁹³ Neorealizmin dengeleme hususundaki Soğuk Savaş sonrası öngörülleri ise fevkalade tartışmaya açıktır. 1991’den bugüne dek geçen 29 yıllık süreçte herhangi bir sert

⁸⁹ Thomas J. Christensen, Jack Snyder “Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity” *International Organization*, 44, No.2 (Spring, 1990): 140-144.

⁹⁰ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War” *International Security*, 25, No.1 (Summer 2000): 28.

⁹¹ Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment” *Foreign Affairs*, America and the World 1990/1991 70, No.1 (1990/1991): 23.

⁹² Christopher Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise” *International Security*, 17, No.4 (Spring, 1993): 7.

⁹³ T.V.Paul “Introduction” *Balance of Power Theory and Practice in the 21st Century* ed. T.V. Paul, James J. Wirtz, Michel Fortman (California: Stanford University Press, 2004): 2.

dengeleme girişiminden söz etmek mümkün olmamakla beraber bu teorik eksikliği tamamlamak adına alternatif dengeleme yollarından da bahsedilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası tek kutupluluğa Çin, Rusya, Fransa, Almanya, Hindistan ve Rusya gibi büyük güçlerin savunma harcamalarında önemli artışlarla karşılık vermemesi ve ayrıca, geleneksel güç dengesi teorisinin öngördüğü gibi, ABD gücüne karşı koymak için askeri koalisyonlar kurmamaları bu noktada ön plana çıkarılan faktörler olmuştur. T.V. Paul'a göre sert dengelemenin artık ikinci kademe güçler için cazibesi yoktur fakat ABD dış politikasındaki tek taraflılık ve müdahaleci eğilimlerden ötürü, özellikle 11 Eylül'den sonraki dönemde başka dengeleme önlemlerine başvurmuşlardır. Dolayısıyla, dengeleme, hegemonik aktörün gücünü ve tehdit edici davranışını sınırlama anlamına geliyorsa, askeri ittifaklar dışındaki alternatif stratejilerin de dengeleme kategorisine dahil edilmesi yönünde bir görüş vardır.⁹⁴

Bu bağlamda sunulan kavramlardan en önemlisi Robert A. Pape'in ortaya koyduğu yumuşak dengeleme (*soft balancing*) kavramıdır.⁹⁵ Pape'in yorumuna göre klasik dengelemenin erken safhası olan yumuşak dengeleme, ABD'nin baskısıyla doğrudan yüzleşmek riskini almak istemeyen devletlerin başvurduğu bir yoldur. Bu senaryoda, herhangi bir tek devlet için dengeleme çok maliyetlidir. Bir araya geldiğinde dengeleme sağlamaya namzet birden fazla devlet için ise en azından üyelerin birlikte tam bir uyum içinde hareket edeceğinden emin oluncaya kadar maliyet üzerinden risk faktörü sürer. Bunun yerine devletler yumuşak dengeleme önlemlerine başvururlar. Ancak ABD askeri baskınlığına doğrudan meydan okumayan, saldırgan tek taraflı ABD politikalarını geciktirmek, mümkünse bir şekilde nakıs bırakmak ve baltalamak için askeri olmayan araçları kullanırlar. Pape'e göre uluslararası kurumları, ekonomi-politiği ve diplomatik düzenlemeleri kullanarak girişilen bir çeşit yumuşak dengeleme, ABD'nin Irak savaşına karşı uluslararası muhalefetin belirgin bir özelliği olmuştur.⁹⁶

Benzer bir kaçış noktasını tehdit dengesi ile harmanlayarak Walt da sunmaktadır. Walt'a göre devletler, ABD'nin 'odaklanmış düşmanlığını' çekmek istemeyebilir, ancak hareket özgürlüğünü sınırlamak, diplomasisini karmaşıktırmak, gücünün

⁹⁴ T.V. Paul, "Soft Balancing in the Age of U.S. Primacy," *International Security* 30, No.1 (Summer,2005): 52–53.

⁹⁵ Robert A. Pape, "The World Pushes Back" Rebuilding Iraq Ideas http://archive.boston.com/news/packages/iraq/globe_stories/032303_world.htm [Erişim Tarihi 02.10.2019].

⁹⁶ Robert A. Pape, "Soft Balancing against the United States" *International Security*, 30, No.1 (Summer, 2005): 10.

altını oymak ve kendi hareket özgürlüklerini en üst düzeye çıkarmak için istekli olabilirler. Bu durum genel olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin hedeflerine ulaşmak için daha fazla efor sarf etmesini sağlar.⁹⁷ Onun yaklaşımında yumuşak dengelemeyi derinleştiren tehdit dengesi ile kurduğu harmonidir. Walt'a göre ABD dışındaki devletlerin tarihte görülen dengeleme girişimlerine benzer bir patikayı takip etmeyerek ABD karşıtı bir ittifak kurmamasının nedeni basittir. Zira, ABD bu devletlere tarihteki ABD emsalleriyle aynı seviyede tehdit oluşturmaz. Fakat buna rağmen diğer devletler, ABD'nin gücünü kontrol etmek amacıyla güçlerini daha ince ve kurnazca hareketlerle birleştirmektedir. Bu noktada onun da başvurduğu terim yumuşak dengelemedir. Yine benzer şekilde Walt da Fransa, Almanya ve Rusya'nın ABD'nin Irak işgali için BM Güvenlik Konseyi yetkisi almasını önlemek konusunda birbirlerine yardımcı olan bütünleşik bir strateji izlediğinin altını çizmiş ve bunu örtük bir dengelemenin bir tezahürü saymıştır.⁹⁸

Bu noktada yumuşak dengeleme, kavramın açılmasında kullanılan araçlar gereği basit bir kaçış noktası gibi görünmektedir. Çok, iki ya da tek kutuplu bir uluslararası sistemde sistemin birim üzerindeki etkilerinden bahsettiğimizde; sistemin birim üzerinde herhangi bir biçimde alternatif yol bırakmaksızın yekûn bir deterministik özelliğinden bahsetmek mümkün değildir. Güç ya da tehdit dengesi; literatürde, uluslararası politikanın anlaşılması adına eşsiz birer çıpa noktasını oluşturur. Devletlerin güç dengesini sağlamak için niyetlerinin olduğunu ontolojik bir varsayım olarak ele almak makuldür. Fakat dengelemenin görülmediği ortamlarda 'mikro' hareketlere olağandışı ve gerçekçi olmayan değerler yükleyip bunu makyajlanmış bir dengeleme şeklinde yorumlamak makul gözükmemektedir. Lieber ve Alexander da benzer bir biçimde yumuşak dengelemeyi kanıt olarak sunulan araçlar bakımından ikna edici bulmaz. Onlara göre yumuşak dengelemeyi tespit etmek için sıralanan kriterler ülkeler arasında rutin diplomatik sürtüşmelerden yumuşak dengelemeyi ayırmak adına etkili araçlar sunmadığı için doğası gereği kusurludur.⁹⁹

⁹⁷ Stephen M. Walt, "Keeping the World "Off-Balance": Self Restraint and U.S. Foreign Policy" *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power* ed. G. John Ikenberry (New York: Cornell University Press, 2002), 136.

⁹⁸ Stephen M. Walt, "Taming American Power" *Foreign Affairs*, 84, No.5 (Sep.-Oct., 2005): 113.

⁹⁹ Keir A. Lieber, Gerard Alexander "Waiting for Balancing: Why the World is Not Pushing Back" *International Security*, 30, No.1 (Summer,2005): 125-126.

3.3.2. Dengeleyici İttifak'ın Alternatifi Olarak Peşine Takılma

Soğuk Savaş sonrası oluşan durumda dengelemeye getirilen alternatif yorumlar ikna edici bulunmuyor ve dengeleyici ittifak eksikliği gözlemleniyor ise süper gücün peşine takılma stratejisi ittifak formasyonlarında doğal alternatif olarak ortaya çıkar. Devletlerarasındaki ittifak davranışının bir türevi olarak peşine takılma teriminin atası, Quincy Wright'ın *A Study of War* isimli eserinde 'gücsüzün politikası' (*the underdog policy*) kavramsallaştırmasıyla ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰ Waltz ile birlikte ise literatürde önemli bir açıklama aracına dönüşmüştür.¹⁰¹ Hem Wright hem de Waltz, kavramı dengeleme davranışının tersi olarak ele alır. Peşine takılma, temel anlamda daha güçlü koalisyona katılmayı ifade eder. Dengeleme ise zayıf tarafla ittifak kurmaktır. Bununla birlikte, neorealist mantığın aksine Wright, belirli koşullar altında peşine takılma hareketinin güç dengesini koruyabildiğine dikkat çeker. Bu bir devletin kendisinden kuvvetli rakibine karşı dengeleme gayretiyle başka bir kuvvetli aktörün peşine takıldığında oluşur. Neorealizmin peşine takılma denklemi ise daha çok 'ya dengeleme ya peşine takılma' şeklindedir. Birbirlerine karşı iki alternatifin varlığını işaret eder.

Peşine takılma ve dengeleme temel olarak kuvvet dağılımı ve ilgili stratejilerden birini benimsemek durumunda olan ikincil devletin motivasyonunun ne şekilde bir kompozisyon oluşturduğuyla alakalıdır. Maddi kapasitenin dağılımı dengelemeye imkân vermiyorsa peşine takılma doğal alternatif olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte Walt peşine takılma için iki temel motivasyon ortaya koyar: saldırıdan kaçınma ya da kardan pay elde etme.¹⁰²

Soğuk Savaş'ın ardından dengeleyici ittifakın eksikliği yalnızca yumuşak dengeleme gibi alt kategorideki dengeleme türlerine yönelişi değil doğal alternatif olarak nitelenen peşine takılma kavramına sarılmayı da getirmiştir. Bununla birlikte peşine takılmayı bir dengeleme aracı olarak ele alan yaklaşımlar da yaygınlaşmıştır. Burada yatan temel mantık ise yine dengelemenin yüksek maliyetli ve başarılı olması muhtemel olmayan bir politika olarak görülmesidir. Bu sebeple Mowle ve Sacko tek kutuplu bir dünyada, tek kutuplu gücün peşine takılma stratejisini takip etmenin dengelemeden daha faydalı olduğunu ve bu sebeple yaygın bir biçimde görüldüğünü

¹⁰⁰ Quincy Wright, *A Study of War Volume I* (Chicago: University of Chicago Press, 1942), 136.

¹⁰¹ Waltz, *Theory of International Politics*, 125-126.

¹⁰² Stephen M. Walt, "Alliance Formation and Balance of World Power" *International Security*, 9, No. 4 (Spring, 1985): 8.

savunmaktadır.¹⁰³ Bu bağlamda tek kutupluluğun NATO üzerindeki önemli yapısal etkilerinden birisinin NATO'nun tek kutuplu dönemde ikincil devletler için ideal bir peşine takılma aracına dönüşmesi olduğu da savunulmaktadır.¹⁰⁴

Tıpkı 'ağabey alternatif' dengeleme gibi peşine takılma da Soğuk Savaş sonrası ittifak davranışlarını açıklama kudreti açısından belirli sıkıntılar yaşar. İkincil devletler için mevcut olan tek seçeneğin tek kutba açık ya da örtülü bir biçimde eklemlenme olduğu görüşü ikincil devletler adına opsiyonların gerçekçi sınırlarla ifade edilmediğini gösterir. En azından tek süper gücün odaklanmış düşmanlığını etkileyebilecek hiçbir eylemde bulunmamak bir başka makul opsiyon olarak ortaya çıkabilir. Güvenlik politikaları tek kutbun gücü ve tercihlerinin istikametini derin bir biçimde etkilediği bir alan olageldikçe, ikinci kademe devletlerin güvenlik veya prestij için çatışmaya meyilli rekabetlere girme olasılığının daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰⁵ Fakat çatışmadan kaçınmacı hareketlerin tümüyle bir peşine takılma davranışını gerektirmesi varsayımı makul değildir.

3.4. Uluslararası Sistemden Tek Kutup Davranışlarına: Salt Sistemin İttifak Davranışlarını Belirlemede Eksikliği

Temel olarak tek kutupluluğun ittifaklar mekanizmasına getirdiği değişiklik iki ya da çok kutuplu yapılardaki gibi bir büyük gücün karşısına koyulabilecek bir ya da birden fazla büyük gücün artık söz konusu olmamasıdır. Sistem tarifinden ulaşılabilecek ve malumun ilamı sayılabilecek bu durum esasında ilk akla gelenden daha derin bir değişimi ortaya çıkarır. Morton Kaplan'ın 19.yy. Avrupa güç dengesinde ittifaklara dair ortaya koyduğu tezde vurgulanan en mühim hususlardan biri; ittifak oyununu tarif eden, temel davranışları kestirmeye yarayan varsayımların sadece sisteme kabul almış büyük kuvvetler için geçerli olmasıydı. Keza iki kutuplu sistemde ittifaklar incelendiğinde odak noktayı iki süper gücün alışverişine, atıkları adımlara yerleştirmek mümkündü.

¹⁰³ Thomas S. Mowle, David H. Sacko, *The Unipolar World An Unbalanced Future* (New York: Palgrave Macmillian, 2007): 69.

¹⁰⁴ Thomas S. Mowle, David H. Sacko, "Global NATO: Bandwagoning in a Unipolar World" *Contemporary Security Policy*, 28, No.3 (2007): 606.

¹⁰⁵ William C. Wohlforth, "U.S. Strategy in a Unipolar World" *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power* ed. G. John Ikenberry (New York: Cornell University Press, 2002), 103-106.

Daha önceki uluslararası sistemlerde büyük güçlere odaklanarak oluşturulan varsayımlar yerini tek kutuplu sistemde büyük güçlerin ve ikincil devletlerin davranışlarının ayrı ayrı masaya yatırıldığı bir varsayım setine bırakmak durumunda kalır. İttifaklar üzerindeki sistem etkisini ölçmek adına uluslararası sistemin tek süper gücünün davranışlarını ne şekilde yönlendirebileceğine odaklanmak gerekir. Bu noktada ittifak şablonlarının eğer yalnızca uluslararası sistemin karakterinden kaynaklandığını düşünürsek, aynı sistem içerisinde farklı ittifak davranışlarını konumlandırmak mümkün olmaz. Sistemin ittifaklar üzerindeki etkisi yine geçerlidir fakat aynı zamanda verili uluslararası sistem devletlere maddi kapasite ile doğru orantılı bir biçimde alternatif davranışlar sergileme şansı sunar. Hele ki Russett'ın tarif ettiği gibi daha önceki dönemlerdeki emsalleriyle kıyaslandığında onların sahip olduğundan çok daha kapsamlı bir yetenek portföyüne henüz Soğuk Savaş sona ermeden sahip olabilmiş bir aktörün bulunduğu tek kutuplu sistemde daha geniş bir esneklik marjından söz etmek mümkündür.¹⁰⁶ Soğuk Savaş'ın son yıllarından günümüze dek en üstte rakipsiz kalmış, yalnızlaşmış bir Amerikan kuvvetini sistem içinde istikamet tayin edici faktör olarak belirlediysek ve bunun yanında uluslararası sistemin ittifak şablonları adına kat'i, tek bir sonuç vereceğini iddia ediyorsak ABD'nin Körfez Savaşı ile son dönemdeki ittifak siyasetleri arasındaki farkı izah etmek nasıl mümkün olabilecektir? Tıpkı iki kutuplu sistemde bir muhteşem dengenin var olup olmadığına, gevşek ve sıkı iki kutupluluğa göre çeşitlenebilecek ittifak şablonları, tek kutuplu sistem çatısı altında da çeşitlenebilir. Burada sistem altındaki birimin girdiği alternatif yollar sistem içinde belirli kırılmalar yaratır. 1991-2020 arasında kesintisiz bir 29 yıllık tek kutupluluktan söz edebiliriz ama kesintisiz ve tekrarlanan ittifak şablonlarından söz edemeyiz. 1990'lı yıllara görece baskın bir biçimde hâkim olan ve tek kutupluluk terimine alternatif olarak da ortaya koyulan yeni dünya düzeni, imparatorluk, hegemonya fikirlerinin 2010'lu yıllarda yerini başka tartışmalara bırakması bir sistemik geçişi çağırıştır. Keza bir sonraki bölümde ortaya koyulacağı gibi ABD grand stratejisinin Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte telaşla tek kutupluluğu ve tek kutupluluğun bahsettiği hareket özgürlüğünü koruma yönündeki tavrı tek kutuplu uluslararası sistemin sürdürülemeyeceği ya da olağanüstü bir çaba ve tedbirler bütünüyle yürürlükte kalabileceği varsayımından çıkmıştır. Yani tek

¹⁰⁶ Bruce M. Russett, "The Mysterious Case of Vanishing Hegemony. Or, Is Mark Twain Really Dead?" *International Organization*, 39, No.2 (Spring 1985): 211.

kutupluluğun uluslararası ilişkilerde bir perde arası olduğuna dair bir güdülenmeden söz etmek mümkündür. Hâlbuki maddi güç unsurları açısından tek kutupluluğun değiştiğini iddia etmek mümkün değildir. Eğer ittifaklar söz konusuysa, tek kutupluluk içinde kalan bir dönüşümden söz etmek mümkündür. Burada da tek kutuplu uluslararası sistem içinde uluslararası sistemden devşirdiği hareket özgürlüğünü iki farklı istikamette kullanan bir süper gücün varlığı ile ittifak siyasetinin dönüşümünü ilişkilendirmek gerekmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber, sistem teorilerinin ittifaklara dair temel varsayımları dengeleme üzerinden yola çıktığı için bu varsayımları doğrulamak adına ısrarla tek kutbu oluşturan devletin dışındaki dünyayı yani bu çalışma boyunca ikincil devletler olarak nitelendirilen kümenin hareketlerine odaklanılmıştır. Yukarıda tek kutupluluk ve ittifaklar başlığı altında sıralanan ve literatürün tek kutupluluk-ittifak davranışları ilişkisini incelediği alana baktığımızda neredeyse bütün odak noktanın ikincil devletlerin davranışında toplandığını görmek mümkündür. Tek kutuplulukta ittifak denildiği zaman ilk göz atılan hususlar dengeleyici ittifak yönündeki girişimlerin söz konusu olup olmadığıdır. Bu da politika yapıcılar düzeyindekine benzer bir şekilde tek kutupluluğun geçiciliğine dair kat'i bir inancın yansımasını ele verir. Sert dengeleme emareleri görülemeyince alternatif dengeleme formlarına odaklanılması da benzer bir noktayı işaret eder. Bununla birlikte dengeleyici davranışın zıttı olarak peşine takılma kavramı çerçevesinde karşı-ittifak mantığı oluşturulmaya çalışılması da dikkate değer ittifak davranışı açıklamalarını oluşturur. Fakat hem dengeleyici davranışların görünür ve ikna edici biçimde ortaya koyulamaması hem de peşine takılma davranışının tüm ittifak davranışlarını açıklamadaki yetersizliği nihayetinde ikincil devletler üzerinden bu dönüşümü okumanın pek de isabetli olmadığını göstermektedir.

Sistem teorilerinin uluslararası politikada 'sistemik' etkilerin kat'i belirleyiciliğini gösterebilme şansı çok ya da iki kutuplu sistemde daha geniş bir ölçüde mümkündür. Çünkü birden fazla birincil devletin varlığı uluslararası sistem ve güç dengesi bağlamında ittifak davranışlarını kestirmeye elverişli bir ortam yaratmaktaydı. Oysa tek kutupluluk basitçe bir $2-1=1$ ve ilerleyen dönem için beklenen $1+(n)$ denkleminde öte sonuçlar yarattı. Beklenen dengeleyici ittifakın eksikliği esasında sistem teorisyenlerinin kaçınmasını gerektirecek bir yola sapmayı getirdi: ikincil devletler üzerinden sistem okuması.

Bu sebeple bu çalışmanın konu aldığı ittifak doğasının dönüşümü birincil devletle yani tek kutup davranışlarıyla alakalıdır. İttifak formasyonlarını yönlendiren aynı uluslararası sistem içinde tek kutbu oluşturan devletin davranışlarıdır. Bu davranışlarda radikal bir dönüşüm görülüyorsa bunu sistem içi bir kırılma olarak adlandırmak mümkündür. Nasıl ki iki kutuplu uluslararası sistem üzerine ittifak formasyonları bağlamında yapılan spekülasyonlar bir muhteşem dengenin varlığına ya da yokluğuna göre ya da tam ve gevşek iki kutupluluğa göre yani bir tür sistem içi kırılmaya bağlı olarak dönüşüyorsa tek kutuplulukta da benzer bir kırılmanın yaşanabileceğini gözetmek gerekebilir. Fakat, böylesi bir kırılmanın görülebilmesi analiz aracı olarak ikincil devletleri değil tek süper gücü gözetmeyi ve onun davranışlarını incelemeyi gerektirir.

Bu noktada Waltz'un yapı değişikliklerini yapı altındaki birimlerden ayırarak bir sistem teorisi arayışı, Soğuk Savaş'ın ardından güç ya da tehdit dengesi arayışı çerçevesinde cereyan eden neorealist telaşla benzer noktalara atıf yapar. Fakat çağdaş uluslararası sistemin birinci tayin edici parametresi ikincil devletlerin sistemle kurduğu ilişki değil maddi kapasitenin küresel dağılımının ABD'ye bahşettiği hareket özgürlüğüdür. Barry Posen'ın ABD'nin hava, deniz ve kara kuvvetlerindeki askeri ve teknolojik üstünlüğünü anlatan 'müşterek alanların hâkimiyeti' (*command of the commons*) kavramı da bu kuvvet dağılımındaki üstün pozisyona işaret eder.¹⁰⁷ 19.yy sonu ve 20.yy başından itibaren ortaya koyulan kara, deniz ve hava hâkimiyetine dayanan jeopolitik teorilerin ayrı ayrı en büyük üstünlük aracı olarak sundukları müşterek alanların hâkimiyeti bu noktada hareket özgürlüğünün tonunu kalınlaştıran bir etki olarak ortaya çıkar.¹⁰⁸ Müştereklerin hâkimiyeti, ABD küresel konumunun kilit askeri noktasıdır. ABD'nin kendi ekonomik ve askeri gücü ile müttefiklerinin ekonomik ve askeri gücü de dâhil olmak üzere diğer güç kaynaklarından daha fazla yararlanmasına izin verir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Barry Posen, "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony," *International Security* 28, No. 1 (Summer 2003): 9.

¹⁰⁸ H.J. Mackinder "The Geographical Pivot of History" *The Geographical Journal*, 23, No.4 (Apr. 1904): 437. A.T. Mahan, *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783* (New York: Dover Publications, 1987), 19-68. James K. Libbey, *Alexander P. De Seversky and the Quest for Air Power* (Washington D.C.: Potomac Books, 2013)178-192.

¹⁰⁹ Posen, a.g.m., 10.

Bu özgün pozisyon ABD'nin uluslararası sistem içinde diğer alanlarda olduğu gibi ittifak siyasetinde esneklik gösterebilmesini de ortaya çıkarır. Bu sebeple neorealist teorideki sistemin ittifaklar üzerindeki buyurganlığı yerine tek süper gücün, sistemin bahsettiği hareket alanını ne şekilde kullandığı ön plana çıkar. Yapısal sınırlamaların öncül noktayı oluşturduğundan söz edilebilir. Ama ikinci safhada süper gücün tercihleri ittifakların karakterini ve geleceğini de belirler.

İttifakların doğası bu bölüm boyunca işlendiği üzere kutupluluk sistemleri ile ilintili olarak dönüşmüştür. Yani sistemik etkiler ittifak oluşturma şablonlarını yönlendirmiştir. Sistem geçişleri ittifakların nasıl oluştuğundan derinlik ve genişliğinin ne şekilde kombine edildiğine dek farklar yaratmıştır. Bununla birlikte bilhassa iki kutuplulukta değinildiği üzere sistem içinde de ittifak şablonları dönüşebilir. Nasıl ki iki kutuplulukta tam ve gevşek iki kutupluluk hallerinden hangisinin yürürlükte olduğu ittifak ilişkilerine etki ediyorsa tek kutupluluk halinde de süper gücün uluslararası sistemde statükocu ya da revizyonist tavrı ittifakların kaderini etkileyebilir. Bu sebeple bir sonraki bölüm Amerikan siyasetinin Soğuk Savaş sonrası uluslararası sisteme yaklaşımı açısından revizyon-statüko ayrımı bağlamında farklılaşan stratejilerini tartışmaktadır.

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD STRATEJİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Soğuk Savaş sonrası dönem uluslararası sistemin tanımlanması tartışmalarının yanında maddi kapasite açısından yalnızlaşmış ABD için de iki kutuplulukla mukayese edildiğinde bir yeni belirsizlikler dönemi idi. Soğuk Savaş bittiği sırada bir akademisyen olan, ilerleyen dönemlerde ise George W. Bush hükümetlerinde ulusal güvenlik danışmanlığı ve Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunan Condoleezza Rice'ın gözlemlediği gibi Soğuk Savaş sonunda ABD “nerede olduğunu nereye gittiğinden daha iyi biliyordu.”¹¹⁰ Rice'ın 2008 yazında, George W. Bush kabinesinin görev süresinin dolmasına 4 ay kala kaleme aldığı yazı genel olarak ABD'nin Soğuk Savaş'ın ardından 2009 başına dek izlediği politikanın izini sürmekteydi. ABD'nin nerede olduğunu nereye gittiğinden daha iyi bildiği saptaması ise Soğuk Savaş sonrası Amerikan kuvvetinin tek kutuplu karakterinin net bir ifadesinin yanında bu tek kutuplu kuvvetin ne yönde kullanılacağına dönük bir belirsizliği açık bir biçimde tarif etmektedir. Bu yönüyle daha önceki bölümlerde işlendiği gibi uluslararası sistemde tek kutupluluğa doğru yaşanan büyük dönüşüm sistemin doğasında yaşanan kırılmalar kadar tek kutbu oluşturan devlet için de alternatif istikametlerin muhasebesini teşvik eden bir yapıdadır.

Tek kutupluluğun tepede yalnızlaşan kuvvete ittifaklar siyaseti açısından bıraktığı hareket alanını inceleme mecburiyetine daha önceki bölümlerde de değinilmişti. Uluslararası sistemde kuvveti tek kutupla mukayese edilemeyecek ikincil devletleri önceleyen ittifak okuması 1990'lar ve devamında belirli yanılgılar türetti. Oysa tek kutuplu sistem içinde sistem içi kırılmalar ikinci bir karşı koyucu güç veya güçlerin yükselmesi ve yeni ittifak ağları oluşturmamasından ziyade ABD'nin izlediği yollarla belirlendi. Tek kutuplu uluslararası sistemin ittifakları tanzim etmede ABD'ye açtığı hareket alanı aynı zamanda Soğuk Savaş sonrası ABD'nin grand stratejisini ve buna bağlı olarak ittifaklar siyasetini nasıl yönetmesi gerektiğini hem politika yapıcılar hem de akademisyenler nezdinde tartışmaya açtı.

¹¹⁰ Condoleezza Rice, “Rethinking the National Interest: American Realism for a New World,” *Foreign Affairs*, 87, No. 4 (July/August 2008): 2.

Robert Art'a göre strateji kelimesi kapsayıcı bir alanı ifade eder. Fakat dış politikayla olan ilişkisini tarif edebilmek adına revize edici bir ekleme gerektirir ve *grand* ifadesiyle beraber, dış politika gayelerini ve bu gayelere dönük kaynakları birbirine bağlayan bir seçenekler piramidinin tepesinde bulunan bir durum tarif edilir. Grand stratejinin bu yönüyle bir ülkenin liderlerine hangi hedefleri gözetmeleri gerektiğini ve bu hedeflere ulaşmak için ülkelerinin askeri gücünü en iyi şekilde nasıl kullanabileceklerini tanımlayan bir yönü vardır. Daha da önemlisi, Art bir ülkenin dış politikadan daha kapsayıcı bir noktayı tarif edecek biçimde dış politika ile grand stratejiyi birbirinden ayırır.¹¹¹

Bu bağlamda grand strateji, öngörülen çıkarlar ve zaman dilimleri çerçevesinde dış politikanın bu hedeflere ulaşmada nasıl kullanılması gerektiğine odaklanmaktadır. Bu nedenle, ABD grand stratejisi ABD'nin dünyadaki çıkarlarının formülasyonuna ve bu çıkarlara yönelik tehditlerin nasıl algılandığına bağlıdır. Posen ve Ross Soğuk Savaş sonrası ABD'nin muhtemel grand stratejisi seçeneklerini dört ayrı alt başlıkta sınıflandırmaktadır. Bunlar; neo-izolasyonizm (*neo-isolationism*), seçici katılım (*selective engagement*), işbirlikçi güvenlik (*cooperative security*), ve üstünlüktür (*primacy*).¹¹²

Posen ve Ross'un kat'i sınırlarla ayırdığı bu grand strateji alternatiflerinin her biri uluslararası politikanın ana problemini tanımlamada, tercih edilen dünya düzeni vizyonunda, nükleer dinamiklere yaklaşımda, ulusal çıkarları kavrayışta, bölgesel ve küresel öncelikler sıralamasında, bölgesel çatışmalara ve güç kullanımına yaklaşımdan NATO'nun nasıl tanzim edileceğine dönük fikirlerle dek farklılıklar gösterir.¹¹³ Fakat bu çalışma boyunca ele aldığımız noktalar açısından kritik olan husus Posen ve Ross'un belirttiği üzere bu grand strateji tercihlerinin birbirini dışlayan karakterde olmamasıdır. Tek bir grand strateji tercihinin çağrıştıran politik adımlardan varılacak sonuç gerçekçi olmayabilir. Bu dört kategori tercih anında tamamen birbirini dışlamaz, çünkü çoğu zaman karşılaşılan problem ile stratejiler arasında ayrım gözeterek önceden belirlenen grand strateji ile örtüştürmek mümkün olmaz. Posen ve Ross'a göre Soğuk Savaş sonrası ABD yönetimlerinden ilk ikisinin (G.H.W.Bush ve

¹¹¹ Robert J.Art, *A Grand Strategy for America* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003), 1.

¹¹² Barry R. Posen, Andrew L. Ross, "Competing Visions for U.S. Grand Strategy", *International Security*, 21, No. 3 (Winter, 1996-1997): 5.

¹¹³ a.g.m., 6.

Clinton) de yapmaya çalıştığı bu örtüştürmedir ve başarılı olup olmadıkları yoğun biçimde tartışmaya açılmıştır.¹¹⁴

Tarif edilen ve zaman zaman da iç içe geçebilecek alternatif grand stratejilerin çalışma boyunca değindiğimiz ittifak ilişkileri açısından önemi sistem biriminden başlayarak bir iz sürme ile anlaşılabilir. Uluslararası sistemin tek kutuplu yapısının tercih penceresini genişlettiği bir durumda, sistemin en kuvvetli devletinin hangi grand strateji yönünde mesafe alacağı önemli bir tartışma noktasını oluşturur. Tercih edilen grand stratejiler ise yine aynı uluslararası sistem içinde değişim gösterebilir. Daha önce ‘sistemik kırılma’ olarak kavramsallaştırdığımız bu durum uluslararası sistemin ittifaklar üzerindeki etkisinin küçümsenemeyecek olduğunu vurgulamakla birlikte tercih penceresinin ne şekilde kullanıldığının önemini ortaya koymaktadır. Bununla beraber sistemik kırılma verili sistem içinde sınırlandırılmış fakat tümüyle sistemik etkenlerin yönlendirmediği, tercihleri de içeren bir durumu anlatır. O halde ABD’nin Soğuk Savaş sonrası ittifaklara yaklaşımını da düzenlediğini düşünebileceğimiz grand strateji dönüşümlerinin izini sürmek gerekmektedir.

Bu noktada doğrudan alternatif grand stratejileri değerlendirmek yerine başka kavramları devreye sokmak daha isabetli olacaktır. Zira yukarıda da vurgulandığı gibi grand strateji alternatifleri kullanışlı bir kategorizasyon sağlasa da iç içe geçmiş grand stratejiler söz konusu olabilir. Dört grand stratejiden sadece bir tanesi belirli bir dönemin karakterini yansıtmakta yetersiz kalabilir. Bu noktada devreye sokulabilecek tartışma ise revizyonizm-statükoculuk tartışmasıdır. Bu tartışmaya başvurmak ABD’nin hareket kalıplarını daha kuşbakışı bir yolla anlamayı sağlar. Bu sebeple ABD’nin ittifak siyasetindeki dönüşümü revizyonist-statükocu kuvvetler tartışması yönünden incelemek gerekmektedir.

4.1. Revizyonist ve Statükocu Kuvvetler Tartışması

Gilpin, *War and Change in World Politics* başlıklı çalışmasında siyasi değişim için önkoşulun, mevcut sosyal sistem ile iktidarın sistemdeki bir değişiklikten en çok faydalanacak aktörlere yeniden dağıtımı arasındaki bir kopuklukta gizlendiğini ileri sürmektedir.¹¹⁵ Gilpin’in çalışmasında izini sürdüğü sorunsal da uluslararası ilişkiler

¹¹⁴ a.g.m., 11.

¹¹⁵ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, (New York: Cambridge University Press, 1981):9.

üzerine düşünen pek çok entelektüel gibi sistem değişikliydi. Uluslararası sistemde büyük bir dönüşümün yolunu döşeyecek, barış ve istikrar bağımlı değişkenleri üzerinde büyük bir etki yaratacak konjonktürün hangi şartlar altında ortaya çıkacağını araştırılmasıydı. Gilpin'in sosyal sistemdeki değişiklik tarifi esasında iç politikada kuvveti sebebiyle statüko halinden memnuniyetsiz grupların kamu politikasının değişimi yönünde eğilimi ile uluslararası sistemdeki statüko-değişim dansını eşleştirir.¹¹⁶ Bu sebeple kuvvetlenen ikincil aktörlerin uluslararası sistemi yeniden düzenlemeye dönük arzusuna bir atıf içerir. Dolayısıyla, Gilpin'in ilk varsayımı hiçbir devletin sistemi değiştirmeye çalışmanın karlı olduğuna inanmadığı yani değişim yönünde harcanan kuvvet maliyetinin yeni statükonun getirisinden düşük olacağına inandığı bir uluslararası sistemin istikrarlı olduğudur. Bu sebeple barış ve istikrar üzerine spekülasyonlarda bulunan güç geçişi ve hegemonik istikrar teorileri, büyük savaşın birinci ve ikinci büyüklükteki kuvvetlerin göreceli kapasiteleri denkliğe yaklaştıkça daha olası hale geldiğini tahmin eder.

Tek kutupluluk altında düşünüldüğünde denklik, meydan okuyacak bir ülkenin varlığından söz edilemeyeceği için mümkün olmayan bir durumdur. Bu nedenle bu mekanizma çalışmaz. Dolayısıyla bir güç geçiş savaşı söz konusu olamayacaksa statüko ve revizyon taleplerinin hangi koşullarda ortaya çıkabileceği tartışılabilir. Bu noktada savaş çalışmalarının değişimi anlama yönünde bize sunduğu en değerli kavramlar revizyonist ve statükocu kuvvetler tartışmasıdır. Uluslararası sistemden memnuniyet düzeyi devletlerin hareketlerini anlamlandırmada önemli bir çıpa olarak kullanılabilir.

Büyük güç savaşlarının tarihi, revizyonistler ve statükoyu korumaya çalışanlar arasında bir dizi çatışma olarak görülebilir. Uluslararası ilişkiler tarihindeki önemli revizyonist devletlerin birçoğu revizyonist olmasaydı veya statüko devletleri statükoyu korumaya çalışmasaydı, daha az büyük güç savaşları olurdu. Sonuç olarak bu diyalektik tarihi yeniden şekillendiren bir karaktere sahiptir.¹¹⁷ Devletlerin bu yönde sınıflandırılmasına dönük ilk çabalar II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Bilhassa savaş sonrası dönemin realist okulu her zaman uluslararası sisteme dönük tavır bakımından iki tür devleti tarif etti. Morgenthau bunları emperyalist ve statüko

¹¹⁶ a.g.e., 10.

¹¹⁷ Jason W. Davidson, *The Origins of Revisionist and Status-quo States*, (New York: Palgrave Macmillan, 2006): 2.

kuvvetler olarak sınıflandırdı.¹¹⁸ Schuman doymuş ve doymamış (*sated vs. unsatiated*) güçler terimlerini kullandı.¹¹⁹ Kissinger, devrimci ve statükocu devletlerden söz etti.¹²⁰ Carr, Schuman'a benzer bir biçimde uluslararası sistemden memnun olanları olmayanlardan ayıran bir sınıflandırma (*satisfied vs. dissatisfied*) kullandı.¹²¹ Johannes Mattern dünyayı belirli enstrüman ve imkanlara sahip olan varlıklı ve varlıksız ülkeler (*haves vs. have-nots*) arasında ayırdı.¹²² Burada kullandığımız kavramlar olan statükocu ve revizyonist devletler ise Arnold Wolfers'ın çalışmalarında belirdi.¹²³ Belirli noktalarda ayrılmakla beraber bütün bu önemli çalışmaların atıf yaptığı şeyler benzer noktalara çıkmaktadır: uluslararası sistemdeki maddi kapasite dağılımından, mevcut güç dengesine, ittifaklar kompozisyonundan, nükleer kuvvetlerin dağılımına kadar ülkelerin grand stratejilerini tayin etmelerinde belirleyici rol oynayacak parametrelerden memnuniyet duyup korumak (statükoculuk) ya da bu parametreleri yekûn olarak yahut parça parça dönüştürecek bir grand strateji tercihinde bulunup sistemi değiştirme yönünde adımlar atmak (revizyonizm).

Revizyonist ve statükocu kuvvetlerin sistem değiştirme kabiliyet ve arzusu bağlamında değerlendirmesi yapıldığında ulaşılabilecek ilk sonuç, revizyonist ve statükocu devletlerin bir tür 'toplam kuvvet hiyerarşisi'ne bağlı olduğudur. Bu sebeple, revizyonist ve statükocu tavırların ayrımında, kuvvet bakımından üstün olanın statükocu olması beklenir. Burada ele alınan konu bağlamında tek kutbu oluşturan devletin statüko yönünde ağırlık koyacağı, ona meydan okuyanların ise revizyonist politika takip edeceğini varsaymamız gerekir. Bu durum, revizyon ya da statüko peşindeki devletleri iki sabit noktaya sıkıştırmak sonucunu ortaya çıkarır. Tek kutuplu dönemde revizyonist-statükocu kuvvetler ayrımını araştırmalarının daha da merkezine alan neo-klasik realist okuldan Schweller ise bu iki daraltılmış noktadan daha geniş bir sınıflandırmaya gitmektedir. Schweller, *Deadly Imbalances* isimli

¹¹⁸ Morgenthau, *Politics Among Nations*, 156.

¹¹⁹ Frederick L. Schuman, *International Politics: The Destiny of the Western State System* (New York: McGraw-Hill, 1948), 377-380.

¹²⁰ Henry A. Kissinger, *A World Restored: Castlereagh, Metternich, and the Problem of Peace, 1812-22* (Boston: Houghton Mifflin, 1957), 13-15, 62-67.

¹²¹ Edward Hallett Carr, *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations* (London: Macmillan & Co., 1946), 83-86.

¹²² Johannes Mattern, *Geopolitics: Doctrine of National Self-Sufficiency and Empire* (Baltimore, Md.: The Johns Hopkins University Press, 1942), 109-111.

¹²³ Arnold Wolfers, "The Balance of Power in Theory and Practice," *Naval War College Review* 12, No.1 (January 1959): 11.

çalışmasında devletleri (1) sınırsız amaçlı revizyonistler, (2) sınırlı amaçlı revizyonistler, (3) statükoya kayıtsızlar, (4) statükocu, fakat barışçıl ve sınırlı değişikliği kabul etmeye eğilimliler ve (5) kat'i suretle statükocu, herhangi bir değişikliği kabul etmede isteksiz olanlar şeklinde sınıflandırmaktadır.¹²⁴ Schweller'in bu sınıflandırması bize iki önemli hususu işaret eder. Birincisi klasik sınıflandırma Schweller'in detaylı olarak ortaya koyduğu 5 tip devletten sadece 2,3 ve 5. kategorilere atıf yapar. Dolayısıyla klasik sınıflandırmada bir derinlik problemi vardır. Statükocu ve revizyonist büyük kuvvetler arasındaki bazı geçiş noktaları muğlak kalır. İkincisi ise revizyonist ve statükocu kuvvetlerin yalnızca sahip oldukları kuvvetlerin mukayesesini ile konumlandırılmayacağıdır. Devletler daha kuvvetliken revizyonist bir tavır alabilirler. Ya da kuvvet hiyerarşisinde daha alt basamakta bulunan devlet statükonun devamı yönünde bir politikaya sahip olabilir.

Gilpin'in uluslararası sistem ve onun değişimi ile merkeze aldığı sorunsalın önemli bir bölümünü teritoryal statüko kaplamaktaydı.¹²⁵ II. Dünya Savaşı ve takip eden Soğuk Savaş'ın dinamikleri gözetildiğinde teritoryal statükonun merkeze alındığı analizlere yönelik eğilim şaşırtıcı değildir. Fakat, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yerleşmiş normatif ve kurumsal yanları güçlenmiş ve devletler arasındaki etkileşimleri çerçeveleyen kural, kurum ve meşruiyet standartlarını da gözetmek mecburiyeti doğabilir. Revizyonizm-statüko tartışmasının bu yönden geniş bir biçimde ele alınması daha çok Soğuk Savaş sonrasına hatta 21.yüzyıla kalmıştır. Meseleye eğilen entelektüeller bilhassa 1980'lerde ve Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında, ABD'nin en yüksek noktaya ulaşmış olduğu için göreceli olarak düşüşte olduğuna inanıyorlardı. Nye, uluslararası siyasette irtifa kaybını resmetmenin ABD'de politika uzmanlarının sürekli işlediği bir konu olduğunu söylemektedir. Ona göre ABD'de kuvvetten düşüş üzerine yapılan spekülasyonlar bir çeşit politik kâhinliğin göstergesi olarak sürekli yenilenmektedir.¹²⁶ Bu sebeplerle hâkim olan görüş, maddi güç unsurlarının dağılımı açısından bulunulan avantajlı konumu korumak adına statükonun tartışmasız bir biçimde korunmasına yoğunlaşmaktaydı.

¹²⁴ Randall L. Schweller, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest* (New York: Columbia University Press, 1998), 9.

¹²⁵ Gilpin, *a.g.e.*, 26-30,51.

¹²⁶ Joseph Nye, "Declinist Pundits", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2012/10/08/declinist-pundits> [Erişim Tarihi: 15.01.2020].

Dolayısıyla, uluslararası sistemlerin dönüşümü açısından bakıldığında iki kutupluluktan tek kutupluluğa geçiş, statüko-revizyonizm denkleminde ABD lehine dramatik bir güç değişikliğinin doğmuş olması sebebiyle statüko yönünü işaret ediyordu. Yine de yeni bir uluslararası sistem içinde en üst noktada yalnızlaşmış bir süper güç olarak ABD'nin daha revizyonist bir tutum benimseyip benimsemeyeceği sorusu, uluslararası ilişkiler araştırmalarında görmezden gelindi. Nedeni, hegemonik istikrar ve güç geçiş teorisi üzerine yapılan hemen hemen tüm araştırmalarda yer alan ve tartışılmaz kabul edilen bir ön varsayımdı: herhangi bir uluslararası sistemdeki lider güç uluslararası sistemden memnundur. Bu nedenle, tıpkı ittifak kompozisyonlarının, güç dengesinin araştırılmasında olduğu gibi revizyonizmin kökenleri üzerine yapılan araştırmalar genel olarak en güçlü devletle değil onun potansiyel rakibiyle ilgili olmuştur.¹²⁷

Bu sebeplerle tek kutuplu bir uluslararası sistemde tek kutbu oluşturan devletin bir ön varsayıma yaslanarak statükocu olmayabileceğini de gözetmek gerekmektedir. Dahası söz konusu ABD olduğunda Soğuk Savaş sonrası ittifaklar siyasetini incelerken statükoculuktan revizyonizme doğru bir geçiş yaşandığını bunun da ittifaklar siyasetini etkilediğini gözlemlemek mümkündür.

4.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD: Yeni Dünya Düzeni ve Tek Kutup Statükoculuğu

Revizyonizm-statükoculuk bağlamında Soğuk Savaş'ın hemen ardından izlenen ABD politikası üzerine tartışmalar çeşitlenmektedir. Alternatif grand stratejiler ile ABD dış politikasına ve ittifaklar siyasetine bir vizyon çizme çabalarıyla el ele giden bir biçimde, ABD'nin duvarın yıkılmasının ardından izlediği siyasetin revizyonizm-statükoculuk tercihlerinden hangisine ağırlık verdiğini masaya yatıran tartışmalardan söz edilebilir.

Paul D. Miller'a göre ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra sabit bir grand stratejiyi takip etmiştir. Miller'ın demokratik barışın inşası olarak adlandırdığı bu strateji ABD'nin 1990'lardan itibaren en hayati dış politika girişimlerini yönlendirmiş ve bununla paralel olarak Amerikan kamuoyunun geniş çapta paylaştığı değerlerle uyumu da dahil olmak üzere, tercih edilmesi için pek çok sebep bulunmuştur. Bununla birlikte bu, ABD grand stratejisinin sadece bir bileşenidir. Miller buna ek olarak dört

¹²⁷ Ikenberry ve diğ., *Unipolarity, State Behavior*, 13.

bileşen daha sıralamaktadır: (1) Amerikan topraklarını saldırılara karşı korumak, (2) büyük güçler arasında bir güç dengesinin muhafazası (3) haydut devletleri cezalandırmak ve (4) müttefiklerin kabiliyetlerinin gelişmesine dönük çalışmak.¹²⁸ Miller'ın çizdiği bu ana hat ABD'nin Soğuk Savaş'ın ardından izlediği yola dair bir içgörü edinmemizi sağlar. Fakat kolonları bu şekilde tarif edilmiş grand stratejinin revizyonist-statükocu kuvvetler tartışması bağlamında mahiyetini tartışmak gerekmektedir.

Miller'ın akademik perspektifinden resmi bileşenlerin tariflerine uzandığımızda Soğuk Savaş sonrası dönemde yayınlanan, Wolfowitz Doktrini olarak da bilinen Savunma Planlama Kılavuzu'na (Defense Planning Guide FY 1994-99) göz atmak gerekir. Wolfowitz Doktrini Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ABD'nin tavrını belirlemek adına bir dizi tespit ve ileriye dönük hedefleri içermektedir. Doktrinin genel manzarasını 5 maddeyle özetlemek mümkün olabilir. Birincisi, ABD kuvvetinin tetikte kalması gerekliliğine ve tehdidin sürekliliğine dönük vurgu göze çarpmaktadır. İkincisi, askeri harcamaların ve bunu tamamlayan politik, diplomatik araçların 1991 öncesiyle herhangi bir uyumsuzluk göstermemesi gerektiğine dair öneriler yer almaktadır. Üçüncüsü, Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi bir denk kuvvetin ortaya çıkıp Amerikan kuvvetini sınımasını engellemek için alınması gereken önleyici tavra dair vurgu vardır. Dördüncüsü, Amerika'nın liderlik rolünü üstüne alarak olabildiğince en ön safta bir yönlendirici tutuma sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Beşinci olarak da askeri harcamalarda gereksiz yükün azaltılması ifadesi kullanılmış olsa bile bir geri çekilmeden çok Amerikan liderliğinin kabul ettirilip böylece silahlanmaya ve silahlanma yarışında cevap üretmeye dönük ihtiyacın ortadan kaldırılmasının sağlanması savunulmuştur.¹²⁹ Wolfowitz doktrininin Posen ve Ross'un yukarıda bahsini geçirdiğimiz alternatif grand strateji tercihlerinden Amerikan üstünlüğü ve işbirlikçi güvenliği önceliğini söylemek mümkündür. ABD'nin dünya liderliğini sürdürmesi gerekliliğinin yanında müttefiklerin devam eden öneminden bahsettiği söylenebilir.

Benzer bir şekilde Soğuk Savaş'tan sonra ikinci ABD başkanı Clinton'ın resmi Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi (1996 National Security Strategy of The Engagement and

¹²⁸ Paul D. Miller, "Five Pillars of American Grand Strategy" *Survival* 54, No.5 (2012): 7.

¹²⁹ "Defense Planning Guidance FY 1994-1999", <https://www.archives.gov/files/declassification/isca/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> [Erişim Tarihi: 15.01.2020].

Enlargement of the USA–NSS 1996) incelendiğinde ABD’nin “dünyadaki halklara umut ışığı” ve “istikrarlı politik ilişkilerin oluşması için vazgeçilmez” olarak nitelendirildiği görülmektedir.¹³⁰ Yine aynı doğrultuda belge boyunca Clinton, ABD üstünlüğünün ve müttefiklerle iyi ilişkilerin sürdürülmesinin ABD savunma çıkarları adına vazgeçilmezliğini sık sık vurgulamıştır:

“Güvenliğimizi arttırma, refahımızı artırma ve demokrasiyi destekleme hedeflerimizin karşılıklı olarak birbirlerini destekleyici olduğuna inanıyoruz... Büyüyen ekonomilerin, güçlü ve açık ticaret bağları olan serbest piyasa ülkelerinin kendilerini güvende hissetme ve özgürlük adına çalışma olasılıkları daha yüksektir. Demokratik devletlerin bizim çıkarlarımızı tehdit etme olasılığı daha düşükken ortak güvenlik tehditlerini karşılamak ve serbest ticaretle sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için ABD ile iş birliği yapma olasılığı daha yüksektir... Sınırlarımızın dışında başlayan tehditler ile içerideki zorluklar arasındaki mesafe kıaldıkça, bugün başkalarının karşılaştığı sorunlar yarın daha hızlı bir şekilde bizim sorunumuz haline dönüşebilir. Bu nedenle ABD liderliği ve katılımımız hiç bu kadar önemli olmamıştı: eğer bugün dünyadan çekilirsek, vatandaşlarımız gelecekte ihmalimizin bedelini ödemek zorunda kalacaklar.”¹³¹

Benzer bir biçimde ABD’nin denizaşırı müdahalelerine dönük güçlü eleştirilerin yöneltildiği zamanlarda Clinton dönemi ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright ABD’nin neden dünyaya liderlik etmesi gerektiğini ABD’yi “geleceği daha iyi öngerebilen, dünya barışı için vazgeçilmez ulus” şeklinde tarif ederek açıklamıştır.¹³²

Dolayısıyla hem Wolfowitz Doktrini’nin yayınlandığı George H.W. Bush hem de Clinton dönemlerine hâkim olan genel manzara yeni oluşmuş tek kutuplu uluslararası düzen içinde ABD’nin öncü rolüne kuvvetli vurguyu içermektedir.

S.Walt’a göre ABD’nin tek kutuplu dönemin başlangıcında izlediği strateji revizyonistti. ABD bir statüko gücü değildi çünkü Soğuk Savaş’ı kazanan, Doğu Avrupa’nın ‘özgürleştirilme’sine yardım eden ve Kuveyt’ten Saddam Hüseyin’i atan ABD liderleri ABD gücünün aktif kullanımı yoluyla liberal bir dünya düzeni yaratmaya başladılar. Ona göre, Washington, kendi kıyılarını savunmak, ülke içinde refahı en üst düzeye çıkarmak ve emsal oluşturmak yoluyla demokratik idealleri teşvik etmek yerine diğer ülkeleri yeniden yaratmaya, kendi tasarladığı kurum ve düzenlemelere dahil etmeye çalışmıştır.¹³³

¹³⁰ “National Security Strategy of The Engagement and Enlargement 1996”, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1996.pdf> [Erişim Tarihi: 18.01.2020].

¹³¹ a.g.y.

¹³² “Secretary of State Madeleine K. Albright Interview on NBC-TV "The Today Show" with Matt Lauer” <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/980219a.html> [Erişim Tarihi: 18.01.2020].

¹³³ Stephen M. Walt, *The Hell of Good Intentions: America’s foreign Policy and the Decline of U.S. Primacy*, (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018), 44.

Walt'un, argümanında, Soğuk Savaş sonrası ABD'yi bir revizyonist kuvvet olarak nitelendirmesinin temel sebebi ABD'nin Soğuk Savaş sonrası aldığı aksiyonları uluslararası sistemdeki statükodan memnuniyetsizlikle bağdaştırmasıydı. Soğuk Savaş sonrası maddi güç unsurları açısından yalnızlaşan tek süper gücün kuvvetini bir tür 'liberal hegemonya'yı inşa etme yönünde harcaması ve yeni bir uluslararası sistem tertibine girişmesi aynı zamanda ABD kuvvetini de tüketir nitelikteydi. ABD'nin kendi anakarasını güvenlik kaygılarının merkezine oturtup onu savunmayı bırakması, kilit bölgeleri güç dengesine yardımcı olmak yerine mümkün olduğunca barışçıl fakat gerekirse de kuvvet kullanma yoluyla değiştirmeye girişmesi bu gücü tükettiği savunulmuştur. Öyle ki kampanya döneminden başlamak üzere kurulu Amerikan dış politik düzenini radikal biçimde eleştiren Trump'ın ortaya çıkış ve yükselişinde bile bu aşırı revizyonizm ve onun başarısızlıklarının etkisi vardır.¹³⁴

Dolayısıyla ABD'nin neredeyse bütün sorunlarının altında bu revizyonist grand stratejinin yattığı savunulmuştur. Onun bakış açısınca ABD revizyonist bir politika takip ederken, dost devletler bedavacılığa yönelmiştir. Düşmanlar örtülü koalisyonlar oluşturarak, teröristleri destekleyerek veya kitle imha silahlarının peşine düşerek ABD'nin gücünü kontrol etmeye başlamıştır. Clinton yönetiminin stratejisiyle başlayarak, ABD'nin Orta Doğu'ya daha fazla müdahalesi, El Kaide'nin ortaya çıkmasına ve nihayetinde DEAŞ gibi daha radikal gruplara yol açmıştır. Irak, Afganistan, Libya, Yemen ve başka yerlerdeki ABD'nin rejim değişikliği projeleri liberal demokrasiye değil, başarısız devletlere veya maliyetli işgallere yol açmıştır. Daha liberal bir geleceğe doğru ilerlemek yerine, Soğuk Savaş'ı izleyen yanlış stratejik adımlar 2008 mali krizi ile birleşerek liberalizme karşı güçlü bir tepki yaratmış ve Trump'ın ortaya çıkmasında pek de küçük bir rol oynamamıştır.¹³⁵

Fakat, Amerikan tavrının statüko-revizyonizm terazisinin neresinde ağırlıklı olarak durduğunu peşinen tespit etmeden önce o dönem uluslararası sistemdeki statükonun ne olduğunu tarif etmek gerekmektedir. Önceki bölümlerde daha tafsilatlı bir biçimde savunulduğu üzere Soğuk Savaş'ın sonu bir çeşit geçiş döneminden çok ABD'nin maddi güç unsurları açısından net bir biçimde yalnızlaştığı, tek kutuplu bir sistemin uluslararası ilişkilere hâkim olduğu bir süreci yarattı. Sistem teorisyenlerinin

¹³⁴ a.g.e., 111-123.

¹³⁵ Stephen M. Walt, "US grand strategy after the Cold War: Can realism explain it? Should realism guide it?" *International Relations*, 32, No.1 (2018): 10.

beklediğinin aksine ABD kuvvetinin dengelenmesine dönük somut girişimlerin eksikliği bir tarafa örtük çabalar bile söz konusu olamadı.

Wohlforth'un da altını çizdiği gibi tek kutupluluk, uluslararası sistemde en net hiyerarşiyi ifade eder ve çok ile çift kutupluluk durumlarının aksine en keskin ayrımı sunar. Tek, iki veya çok kutuplu sistemlerde rekabetin yoğunluğu, kapasitesinin ne kadar eşit dağıtıldığına bağlı olarak değişebilir. Çok eşit yetenek portföylerine sahip devletlerin bulunduğu çok kutuplu bir sistem, rekabete ve güç geçişlerine eğilimlidir. Keza iki kutbun görece farklı portföye sahip olduğu gevşek iki kutupluluk durumunda da aynısından söz etmek mümkündür. Fakat tek kutupluluk daha en baştan tanım gereği, ilgili tüm parametrelerde açık bir baskınlığın söz konusu olduğu bir durumu karakterize eder.¹³⁶ Dolayısıyla tek kutupluluk durumunda, uluslararası sistemde statükonun kendisi ABD'nin üstünlüğü ile el ele gitmektedir. Tek kutupluluk durumunda eğer bir ikincil aktörden net bir dengeleme girişimi, yani tek kutupluluğu dönüştürecek bir kuvvetin ortaya çıkması söz konusu değilse; tek kutbu oluşturan devletin uluslararası sistemde kendi çıkarlarına ve güvenlik önceliklerine aykırı gördüğü unsurlara müdahalesi revizyonist bir stratejinin yansıması olarak değerlendirilemez. Revizyonizm yönünde bir argümanı kurabilmek için bundan daha farklı bir hareket tarzını tespit etme mecburiyeti vardır.

ABD'nin hem George H.W. Bush dönemindeki Wolfowitz Doktrini hem de Clinton idaresindeki tavrı belirli nüanslar içerse de Amerikan üstünlüğünün sürdürülebilmesi adına gerekli görülen müdahalelerin yapılmasını önceliyordu. Dolayısıyla müdahalelerin temel gayesini; uluslararası sistemi tekrar tarif etmek, onu dönüştürüp yeni bir hale sokmaktan ziyade onu kontrol altında tutmak ve verili statüko çerçevesinde Amerikan üstünlüğünü sürdürmek oluşturmaktaydı. Bu noktada uluslararası sistemi istikrarsızlaştıran her hareket Amerikan üstünlüğüne bir tehdit olarak algılandı. Bu müdahaleci tavrın isabeti ya da getirdiği sonuçlardan yola çıkmak yerine ABD'nin statükoyu nasıl algıladığı ve olası seçenekleri nasıl yorumladığına odaklandığımızda Soğuk Savaş'ın hemen sonrasındaki ABD stratejisinin bir tek kutup statükoculuğu olduğunu iddia etmek mümkündür.

¹³⁶ William C. Wohlforth, "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War" *World Politics*, 61, No.1 (2009): 40.

Tek kutup statükoculuğu, düzenden iki yönlü memnuniyet duyan bir süper gücü içerir. Birincisi maddi güç unsurlarının dağılımı açısından bir memnuniyet söz konusudur. İkincisi de uluslararası norm ve kurumların işleyişinden, dünyayı götürdüğü istikametten memnun olma durumudur. ABD'nin bu dönemde statükocu değil revizyonist olduğuna dair argümanlar bilhassa Bush döneminin 'yeni dünya düzeni' vizyonuna atıfla değişim talep eden bir ABD olduğuna dayanıyorsa da daha önce de belirtildiği gibi 'yeni dünya düzeni' mevcut dünya düzeninin anomalilerden arındırılması anlamına geliyordu. George H.W. Bush ve onun ulusal güvenlik danışmanı Brent Scowcroft'un sonradan kaleme aldıkları kitapta belirttikleri gibi, ABD'de Irak'ın saldırganlığını kontrol etmemenin, ABD'nin tercih ettiği statüko ve küresel istikrara daha da fazla meydan okuyacağına dair bir inanç vardı.¹³⁷ Bu bağlamda tek kutupluluk döneminde statüko yönünde ilerleyen ABD'nin müttefiklerle olan ilişkilerinde büyük bir dönüşümden söz etmek mümkün olmayabilir. Tek kutuplu uluslararası sistemde statüko, bir donukluk durumundan ziyade sistemin tahkim edilmesi yönünde bir hareketliliği ifade eder. Bu tahkimat sırasında Batı ittifak sisteminin bileşenleri ABD için önemini korumaya devam etmiştir. Dolayısıyla ABD'nin Soğuk Savaş döneminden sonra sistemi istikrarsızlaştıran unsurları bir çeşit anomali olarak görüp bu unsurları etkisizleştirme çabası revizyonist değil statükocu tavrın işareti. Statükocu tavrın ittifaklar siyaseti açısından en net sonucu ise tek kutuplu dönemin ilk yıllarında büyük sarsıntılar geçireceği düşünülen NATO'nun kuvvetini koruyabilmesidir.¹³⁸ NATO, sistemi istikrarsızlaştıran bölgelere müdahaleleri yürüten bir unsur olarak ABD'nin statükocu stratejisinin tatbikini sağlamış bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dönem NATO'nun parçalanması bir yana belirli hususlarda artan önemine sahne olmuştur.

4.3. Düzen Fikrinden Geçiş Dönemine: Tek Kutup Revizyonizmi

Tek kutuplu bir sistemde, tek kutbun yalnızca statükocu devlet konumunda olmayabileceği yukarıda işlenmişti. Bununla beraber Soğuk Savaş sonrası dönem ise bir tek kutup statükoculuğu olarak tespit edilmişti. Jervis de benzer bir noktayı vurgulamaktadır. Jervis'e göre Bush ve Clinton dönemleri aynı temel fikre sahipti.

¹³⁷ George Bush, Brent Scowcroft, *A world transformed* (New York: Knopf. 1998), 491.

¹³⁸ Gülnur Aybet, "NATO's New Missions" *Perceptions*, 4, No.1 (March-May 1999) <http://sam.gov.tr/tr/natos-new-missions/> [Erişim Tarihi: 20.01.2020].

Statükonun desteklendiği bu dönemde Irak'ın Kuveyt işgali veya Sırbistan'ın Avrupa'nın ortasında gerçekleştirdiği vahşet gibi şokları önlemek sistem istikrarına atfedilen önemin işaretiydi.¹³⁹ Ona göre bu süreçte dünya politikasındaki değişikliklerin çoğu tolere edilebilir karakterdeydi çünkü tek kutuplu sistemi temellerinden sarsacak kadar kuvvete sahip değildi. Dolayısıyla, ABD uluslararası sistemi dönüştürme konusunda muhafazakâr bir rol oynuyordu.¹⁴⁰ Fakat Jervis'in yukarıda nakledilen Walt'un görüşleriyle örtüştüğü nokta ise ABD'nin 11 Eylül dönemiyle beraber revizyonist hegemon rolüne geçiş yaptığıdır. Ona göre George W. Bush döneminde 11 Eylül saldırıları tehdit duygusunu büyük ölçüde artırdığı ve diktatörlerle teröristler arasında sıkı bir bağlantı olduğu inancını güçlendirdiğinden, değişiklik daha da şiddetli hale gelmiştir.¹⁴¹ Jervis'in revizyonist politikaya geçiş olarak konumlandığı 11 Eylül olaylarının ardından gerçekleşen Irak işgali ve öncesindeki dönemin ayrılan bir yönü vardı. Bu da ABD'nin 11 Eylül sonrasında ilk kez kendini doğrudan bir tehdit karşısında konumlandırmasıydı. Jervis'in bu dönemi bir geçiş olarak görmesi şaşırtıcı değildir zira ilk kez sistemde oluşan bir anomaliye üst perdeden müdahale yerine doğrudan yüzleşildiği söylenen bir tehdidi yok etmeye odaklanmak ve bunun için de demokratik olmayan rejimleri hedefe oturtmak önemli bir değişimdi. Yine benzer bir şekilde Ikenberry, Bush doktrininin ABD'yi güç dengesi realizmi ve liberal çok taraflılık ilkelerine dayanan eski stratejik yönelimlerinden dönemlik güç avantajlarını yeni bir dünya düzeni yolunda harcayan revizyonist bir devlete dönüştürdüğünden bahsetmiştir.¹⁴²

Bunlara rağmen Bush dönemi Amerikan stratejisini bir revizyonizme geçiş olarak tanımlamak mümkün değildir. Bush döneminin müdahaleci tavrı tehdidin doğrudan ABD'ye yöneldiği şeklinde bir retorik benimsese de öncesindeki istikrarsızlaştırıcı olarak tanımlanan durumlar gibi fundamentalist terörizmin de ABD'nin sistem içi konumunu dönüştürecek bir tehdit içerdiğini söylemek mümkün değildi.

Bu çalışmanın izini sürdüğü revizyonist devlet, maddi güç unsurlarının dağılımından ziyade uluslararası düzenden yani norm ve kurumların işleyişinden, uluslararası sistemden elde edilen faydanın dağılımından belirli şikâyetleri bulunan ve bunu

¹³⁹ Robert Jervis "The Remaking of a Unipolar World" *The Washington Quarterly*, 29, No.3 (2006): 8.

¹⁴⁰ a.g.m., 9.

¹⁴¹ a.g.m., 10.

¹⁴² G. John Ikenberry, "America's imperial ambition", *Foreign Affairs*, 81, No.5 (2002): 60.

dönüştürmeye dönük teklifi olan bir devlettir. Bunun sebebi ise tek kutuplu sistemde yalnızca hegemon revizyonizminin mümkün olmasıdır. Doğal olarak en kuvvetlinin kuvvet dengesini kendisinin aleyhine olacak biçimde yeniden düzenlemesi söz konusu değildir. Bununla beraber ABD, her ne kadar o dönem için Batı ittifak sisteminden büyük rahatsızlıklar duymuyorsa da Türkiye dahil olmak üzere dönemin ittifak sisteminin pek çok bileşenini ikna edip Irak Savaşı'na sokamadı.¹⁴³ Daha da önemlisi bu bileşenlerin ciddi muhalefetiyle karşılaştı. Yine de ABD'nin uluslararası norm ve kurumların o günkü haline derin bir itirazı bulunmamaktaydı. Dahası uluslararası kamuoyunu iknaya giriştiği sırada kullandığı argümanlardan bazıları Irak'ın mevcut sistemi ne denli tehdit ettiği ile ilgiliydi.¹⁴⁴ Yani sistemi korumak yönünde statükoyu tahkim edecek bir tavır bulunmaktaydı.

Cooley, Nexon ve Ward çalışmalarında, bu çalışmanın izini sürdüğü, tarif etmeye çalıştığı revizyonist stratejiyi izleyen yani uluslararası düzende değişim arayan fakat maddi kapasiteyi görece benzer şekilde bırakmak isteyen aktörü revizyonist değil reformist olarak adlandırmaktadır.¹⁴⁵ Kavramsallaştırmada farklılaşmış olsalar da onların da yukarıda çizilen çerçeve ile örtüşen iki vurgusu bulunur. Birincisi revizyonizm-statükoculuk tartışmasını yalnızca güç geçişi bağlamında ele almak yetersizdir. İkincisi, devletler materyal kapasitenin dağılımı ile uluslararası sistemi değiştirmeyi aynı anda tercih etmeyebilir. Yani maddi güç unsurları açısından avantajlı olsa bile tek kutup sistemi belirli ölçülerde sarsmayı deneyebilir. Bu açıdan Cooley ve diğerleri de Trump döneminde belirgenleşmeye başlayan revizyonist eğilimin liberal uluslararası sistemin bazı merkez öğelerini reddetmekle ilintili olduğunu, güç dağılımını değiştirmeye fazla odaklanmadığını iddia etmektedir.¹⁴⁶

Öyleyse bu revizyonist stratejinin izlerini hangi noktalarda bulmak mümkündür? Elbette materyal kapasiteyi gerekirse güç kullanarak değiştirmeyi arzulayan bir ikincil

¹⁴³ Spencer C. Tucker, *U.S. Conflicts in the 21st Century: Afghanistan War, Iraq War, and the War on Terror* (California: ABC- CLIO, 2016), 421-423.

¹⁴⁴ Terry H. Anderson, "9/11: Bush's Response" *Understanding the U.S. Wars in Iraq and Afghanistan* ed. Beth Bailey (New York: NYU Press, 2005), 55-57. "President Outlines Steps to Help Iraq Achieve Democracy and Freedom" The White House President George Bush <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/05/20040524-10.html> [Erişim Tarihi: 24.01.2020].

¹⁴⁵ Alexander Cooley, Daniel Nexon, Steven Ward "Revising order or challenging the balance of military power? An alternative typology of revisionist and status-quo states" *Review of International Studies* 45, No.4 (2019): 7.

¹⁴⁶ a.g.m., 13.

devlet de revizyonist olabilir. Fakat tek kutup revizyonizmi gözetildiğinde bu kavrama oturacak tek kutbun birtakım özellikleri taşıması, bazı sebeplere sahip olması gerekir. Birincisi, doğal olarak tek kutup materyal kapasitenin dağılımından memnundur fakat uluslararası sistemin ikincil devletlerin yükselişine imkân veren yapısından memnuniyetsiz olabilir. Bu, uluslararası düzenin gelecekte yaratabileceği dezavantajlardan kaygı duyan bir pozisyonun ifadesidir. Eğer ABD vakası merkezinde düşünecek olursak burada sistemin ikincil aktörlerinin sistemin avantajlarından faydalanarak aşırı büyüyüp bir emsal rakibe dönüşmesinden kaygı duyulabilir. Ki bu bağlamda Çin'e dönük kaygının arttığı aşikârdır. Bu çalışmanın savunduğu üzere ABD'nin bir tek kutup revizyonizmine geçişinin derinleştiği Trump döneminde bunun izlerini bulmak mümkündür. Bu bağlamda Donald Trump'ın 74. BM Genel Kurulu Toplantısı'nda yaptığı konuşma önemli bir içgörü sağlamaktadır:

“...Gelecek küreselcilere ait değil. Gelecek vatanseverlere ait. Gelecek, vatandaşlarını koruyan, komşularına saygı duyan ve her ülkeyi özel ve benzersiz kılan farklılıkları yücelten egemen ve bağımsız milletlere aittir... Dünyadaki en büyük ikinci ekonominin sistemi başkalarının pahasına kullanması için kendisini ‘gelişmekte olan bir ülke’ olarak ilan etmesine izin verilmemelidir. Yıllarca, bu suiistimaller hoş görüldü, görmezden gelindi, hatta teşvik edildi. Küreselleşme, geçmişteki liderleri bir çeşit dini inanç gibi çevreleyip kendi ulusal çıkarlarını göz ardı etmelerini sağladı.”¹⁴⁷

İkinci önemli nokta olarak ise mevcut ittifak ağı tartışmasız bir askeri üstünlüğün garantisi olsa da yüklenilen maliyetlerdeki dengesizliğin güç kaybını getirebileceği şeklinde bir endişe bulunabilir. Bu da birinci sebeple iç içe işlev görür. Uluslararası sistemin yapısı nasıl ki ittifakları belirli bir şablona yerleştiriyorsa tek kutbun davranışı da yine potansiyel olarak farklı etkilerle önemlidir. Bir tek kutup, statükoya zaten razı devletleri güvence altına alarak ve belirsiz niyetlere sahip olabilecek devletlere ise sistem entegrasyonunun faydalarını göstererek rekabeti caydırabilir.¹⁴⁸ Alternatif olarak bu tek kutup kuvvet büyüklüğündeki fark sebebiyle revizyonist bir devlet olarak hareket etme kabiliyetine ve bu yönde bir tercih şansına sahiptir. Bu sebeple tek kutbun davranışı diğer devletlerin güvensizlik duygusunu arttırma yönünde olabilir. Gelişmelerin davranışlar üzerindeki etkisi pekiştirici veya öncesiyle çelişkili olabilir. Bu iki pencereden görüş alınıp birleştirildiğinde revizyonist olabilme potansiyeline

¹⁴⁷ “Remarks by President Trump to the 74th Session of the United Nations General Assembly” <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-74th-session-united-nations-general-assembly> [Erişim Tarihi: 25.01.2020].

¹⁴⁸ Michael Mastanduno, “Preserving the Unipolar Moment: Realist Theories and U.S. Grand Strategy after the Cold War” *International Security* 21, No. 4 (Spring, 1997): 62-63.

sahip devletlere dönük tek kutup alternatifleri ilgili statükoya razı etme ya da bizzat kendisi revizyonist çizgiyi takip etme olacaktır.

ABD'nin tek kutuplu sistemde en avantajlı pozisyonda olmasına karşın bir çeşit 'revizyonist hegemon'a dönüşmüş olabileceğine dair tartışmalar bilhassa Trump döneminde hızlanmıştır. Bu değişen tavrın ya da bu yeni dönemin nasıl kavramsallaştırılacağına dair pek çok öneri gelmiştir. Sıfırlama, stratejik yenilenme veya 'Önce Amerika' revizyonizmi (*America First Revisionism*) gibi kavramlar, Trump döneminin kimi ağırlıkla söylem bazında kalmış fakat bir dönüşüme işaret ettiği muhakkak yeni uluslararası siyaset kavrayışını açıklamaya çalışmıştır.¹⁴⁹ Bush dönemini tehlikeli bir revizyonizm olarak resmetmiş olan Ikenberry, Trump yönetimini çok daha radikal ve Amerikan dış politikasının 70 yıllık emeğine komplo kuran bir revizyonist idare olarak nitelendirmiştir. Ikenberry'ye göre Trump'ın her içgüdü, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemi destekleyen ticaret, ittifaklar, uluslararası hukuk, çok taraflılık, çevre koruma, işkence ve insan hakları gibi tüm temel konularda öncesiyle çelişen karakterdedir. Trump'ın ABD'nin AB'ye desteğinin sona erdiğini ima ederek 70 yıllık geleneği kırması, Brexit'i onaylaması ve savaş sonrası Avrupa projesini sonlandırmak isteyen aşırı sağcı Avrupa partileriyle ortak noktalarda buluşmasını ise bu durumun kanıtı olarak ortaya koymuştur.¹⁵⁰

Ikenberry'nin bahsettiği hususlar Trump'ın kampanya döneminden ve yemin konuşmasından başlayarak sürdü. Trump, ABD dış politikasını eksiksiz bir facia olarak tanımladı.¹⁵¹ ABD'nin Irak ve Afganistan gibi yerlerde devlet inşası çalışmalarını sert bir biçimde eleştirdi.¹⁵² ABD'nin kendini zayıflatırken diğer ülkeleri yeniden inşa etme gayretini eleştirdi. Esasında Obama döneminde spekülasyon konusu olan içeride inşa-dışarıda inşa (*nation building at home vs. nation building abroad*) tartışmasını tekrar ve daha yoğun bir biçimde gündeme getirdi.¹⁵³ Seçildiği takdirde,

¹⁴⁹ Uri Friedman "The Rise of Revisionist America" The Atlantic <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/trump-america-revisionist-power/565550/> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].

¹⁵⁰ G. John Ikenberry, "The Plot Against American Foreign Policy: Can the Liberal Order Survive?" *Foreign Affairs* (May/June 2017): 1.

¹⁵¹ "Transcript: Donald Trump's Foreign Policy Speech" <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].

¹⁵² "Trump: No More Nation-Building Abroad" <https://besacenter.org/perspectives-papers/trump-nation-building/> Erişim Tarihi: [27.01.2020].

¹⁵³ "Obama: Focus on Nation Building at Home" <https://www.voanews.com/archive/obama-focus-nation-building-home> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].

ABD’yi devlet inşası çabalarından çekmek sözünü verdi.¹⁵⁴ Küreselleşmeyi, özellikle son dönemde küresel ticareti ve yatırımı önemli ölçüde genişleten çeşitli uluslararası kurum ve antlaşmaları hedef aldı. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması’nı (North American Free Trade Agreement – NAFTA) bir felaket olarak nitelendirdi ve yeniden müzakeresine ihtiyaç olduğunu vurguladı.¹⁵⁵ ABD ticaret politikasının Amerikan çıkarlarının çalınmasına alet olduğunu, Çin’in Amerikan vatandaşlarının işlerine ve servetine ekonomik saldırısını sürdürmesine yardımcı olduğunu söyledi.¹⁵⁶

Kampanyadan başkanlık dönemine uzandığında ise temel tartışma konularından birini söylem keskinliğinin ne kadar politik realiteye dönüştüğü oluşturdu. Trump ABD’nin uluslararası düzenden memnuniyetsizliğini başkanlık döneminde de vurgulamayı sürdürdü. Güvenlik politikaları bağlamında ittifak sistemi üzerindeki baskılarını söylem bazından ileriye götürdü. 2018’de Almanya ve Kanada dahil olmak üzere pek çok NATO müttefikinin liderlerine keskin ifadeler içeren mektuplar yazdı. Bu ülkelere kendi güvenlikleri için çok az harcama yaptıklarını söyledi ve ABD’nin ittifakın paylaştığı güvenlik yükümlülüklerini yerine getirmekte fazla rol alması sebebiyle sabrını kaybettiği konusunda uyardı.¹⁵⁷ Uluslararası ekonomik düzen açısından ise ABD’yi Çin ile “ticaret savaşları” olarak adlandırılan periyoda soktu. Artık pek çoklarına göre ABD, uluslararası ticarete revizyonist güçken Çin, çıkarlarına iyi hizmet eden küreselleşme modelini korumak peşindedir.¹⁵⁸

Gündelik haber akışının gölgesinde Trump dönemi ABD’sinin uluslararası düzenden memnuniyetsiz olduğunu çıkarmak güç değil. Bunların medya ve geniş çevredeki entelektüellerin resmettiğine kıyasla ne kadar reel bir dönüştürme etkisi olduğunu tam anlamıyla ölçmek ise kısa vadesi hasebiyle mümkün değildir. Fakat hem bu haber akışının hem de uluslararası kamuoyunu meşgul eden tartışmaların tonuna baktığımızda Trump döneminde ABD’nin 'revizyonist hegemon', 'revizyonist tek

¹⁵⁴ “Trump to declare end to nation building, if elected president” <https://www.pbs.org/newshour/politics/trump-declare-end-nation-building-elected-president> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].

¹⁵⁵ Abigail Williams, “Trump Administration Wants to Start Process of Renegotiating NAFTA” <https://www.nbcnews.com/news/us-news/trump-administration-tells-congress-it-plans-starts-process-renegotiating-nafta-n761866> [Erişim Tarihi: 29.01.2020].

¹⁵⁶ Tessa Berenson “Read Donald Trump's Speech on Jobs and the Economy” <https://time.com/4495507/donald-trump-economy-speech-transcript/>. [Erişim Tarihi: 29.01.2020].

¹⁵⁷ Julie Hirschfeld Davis “Trump Warns NATO Allies to Spend More on Defense, or Else” <https://www.nytimes.com/2018/07/02/world/europe/trump-nato.html> [Erişim Tarihi: 29.01.2020].

¹⁵⁸ Gideon Rachman, “America is the revisionist power on trade”, Financial Times, <https://www.ft.com/content/e9cc014a-755c-11e9-be7d-6d846537acab> [Erişim Tarihi: 30.01.2020].

kutup' olarak sınıflandırılabilmesinin uluslararası kurumsal, normatif veya ekonomik unsurlardan memnuniyetsizliğin bir sonucu olduğunu görmekteyiz. Bununla ilintili olarak ittifak yükümlülüklerinin dağılımından da benzer bir biçimde memnuniyetsizlik duyulduğu görülebilir. Bu etmenlerin yanında uluslararası sistemdeki kuvvet dağılımı ve askeri kapasiteler açısından en azından 2020 yılına kadar olan bölümde bir endişeyi ifade etmediğini görebiliriz. Burada da Trump'ın kullandığı altyapı tek kutbun kendisi lehine olan bir güç dağılımını korumak isterken bir yandan da uluslararası düzeni, en azından kısmen, kuvvetinin bu işi yerine getireceğine inandığı şekillerde belirli bir derinlikte değiştirmesine dayanmaktadır.¹⁵⁹ Tek kutup revizyonizminin ittifak sistemlerine ve yürürlükte olan uluslararası norm ve kurumlara olan eleştirel tavrı bu noktada ortaya çıkar. Maddi güç unsurlarının dağılımından duyulan memnuniyet doğal bir sonuç olarak yürürlükte olan sistemi bütün unsurlarıyla birlikte kucaklamayı gerektirmez. Hâlihazırdaki süper gücün kendini güçlü kılan müttefikleri hiçbir tartışmaya yer bırakmaksızın benimsemesi söz konusu olmaz. Eğer böylesi bir benimsememe durumu söz konusuysa tek kutuptan beklenen yürürlükte olan müttefiklik ilişkilerini tümüyle ilga etmesi değil belirli taahhütleri yerine getirmeyerek, ya da ileride yerine getirmeyeceğini zımni bir şekilde beyan ederek mevcut ilişkilerini yeni bir düzenlemeye tabi tutmasıdır. Bu durumda doğal sonuç olarak müttefiklerle ilişkilerin gerilmesi beklenebilir. Süper gücün daha az sahiplendiği, daha az önemseddiği bir tek kutup-OBD ilişkisi belirli sarsıntılar geçirir. Eğer bu değişen öncelikler durumu bir de OBD'nin bulunduğu bölgedeki çıkarların OBD'ye tehdit oluşturacak şekilde takip edilmesiyle birleşirse ortaya onarılması zor bir müttefiklik ilişkisi çıkarır. Bir sonraki bölüm Türk-Amerikan ilişkilerinin macerasını bu noktaya kadar belirtilen sistemik etkiler ve devlet tercihleri eşliğinde incelemektedir.

¹⁵⁹ Cooley ve diğ., a.g.m., 12.

5. SURIYE İÇ SAVAŞI ve TÜRK-AMERİKAN İTTİFAK İLİŞKİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİSİ

ABD ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişki tesisi 17 Şubat 1927 tarihinde Nota teatisi yoluyla yapılmıştır.¹⁶⁰ Türk-Amerikan ilişkileri bu tarihten eskiye dayanıyor olsa da stratejik ve güvenlik merkezli bir iş birliğine, bir konvansiyonel müttefiklik ilişkisine dönüşmesi II. Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından hem ABD hem de Türkiye dış politikalarında radikal sayılabilecek değişiklikler yaptılar. Önceki bölümlerde de işlendiği gibi ABD çok kutuplu dönemdeki izolasyonizmden iki kutuplu dönemde blok liderliğine geçiş yaptı. Aynı dönemde Türkiye de askeri ve siyasi ittifaklara katılma arzusundaydı. Bu çakışan tercihler ABD ile Türkiye'yi 1940'ların sonuna doğru önce ikili sonra da çok taraflı antlaşmalar yoluyla birleştirdi. 12 Temmuz 1947 tarihinde yapılan, daha sonra Truman Doktrini kapsamında gerçekleştirilen yardımların zeminini oluşturan antlaşma, Türkiye ile ABD arasında yapılan ikili antlaşmalar sürecinin ilk ayağını tesis etti. 12 Temmuz 1947 tarihinde yapılan bu antlaşma, Türkiye'nin dış politikada Batı tercihinin sembolize etmesi yanında Türk-Amerikan ilişkilerinin sonradan bir güvenlik ve stratejik iş birliğini içeren bir askeri ittifaka dönüşüp bugüne dek gelecek zeminini de oluşturdu.¹⁶¹

Türkiye ile ABD bu ittifak çatısını kurduğu dönemde uluslararası sistemin yapısı iki kutuplu bir karakterdeydi. İki kutuplu sistemin ittifak yapılarına olan itiş ve çekiş etkisi gündemdeydi. Nasuh Uslu'ya göre Türkiye'nin bu ittifakı isteme nedenleri güvenlik, yardım ihtiyacı, stratejik nedenler, ideoloji, iç politik gelişmeler ve tarafsızlık seçeneğinin getireceği riskler gibi pek çok noktayı kapsamaktaydı.¹⁶² Türk-Amerikan ittifakı Soğuk Savaş dönemi boyunca iki kutuplu sistemin yapısal karakterinden pozitif

¹⁶⁰ “Türkiye - Amerika Birleşik Devletleri Siyasi ve Ekonomik İlişkileri” T.C. Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 13.03.2020].

¹⁶¹ İhsan Ömer Atagenç, Nuri Gökhan Toprak, “Türk-Amerikan İlişkilerinde 12 Temmuz 1947 Antlaşması ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri” *Akademik Bakış* C.12, S.24 (Yaz 2019):93.

¹⁶² Nasuh Uslu, *Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri* (İstanbul: Nobel, 2016), 9-18, 61-64.

beslendi. Buna rağmen ittifak krizlere de tümüyle kapalı değildi. Jüpiter füzelerinin kaldırılması, Johnson Mektubu, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve askeri ambargo, haşhaş ekimi gibi meselelerde ayrılıklar olsa da iki kutuplu sistemin ittifakları güçlü ve daha az akışkan kılan yapısal karakteri zamanla bu krizlerin aşılmasını sağladı.¹⁶³ 1964 ile 1980 arasına sıkışan bu krizler ittifakın kuruluş ve yükselişinin ardından bir uzaklaşma dönemi idi.¹⁶⁴

Soğuk Savaş'ın bitimi ise pek çok hususta olduğu gibi Türk-Amerikan ittifakının alacağı ton hakkında soruları da doğurdu. Bu sebeple Suriye İç Savaşı sürecinde gerilen ilişkilere değinmeden önce ittifakın Soğuk Savaş'tan sonra aldığı hale genel manada değinmek gerekmektedir.

5.1. Soğuk Savaş'tan Suriye İç Savaşı'na Genel Manzara

Elbette bu geniş ve pek çok olaya sahne olmuş dönemi birkaç satıra sığdırarak anlatabilmenin imkânı yoktur. Fakat çalışmamız açısından önemli nokta Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte oluşan yeni uluslararası sistemde ittifakın istikametini ne şekilde bulmaya çalıştığının ve gelişen büyük olaylardan ne yönde etkilendiğini bulabilmektir. Yeni dönemde ittifakın zeminini kuracak araç ve sebeplerin izinin sürülmesiyle beraber daha geniş planda uluslararası politikada yaşanan büyük olayların etkisini ölçmek önemlidir.

5.1.1. Körfez Savaşı'ndan Irak İşgaline: Yeni Sistemde İttifakı Koruma Gayreti

Soğuk Savaş'ın sona ermesi uluslararası sistemin yeniden tanımlanacağı bir dönemi sembolize etmesi sebebiyle ittifakın ne şekilde konumlanacağı ile ilintili soruları da beraberinde getirmiştir. Bir taraftan Sovyetler Birliği'nin parçalanması Türkiye için en temel güvenlik problemiğinin ortadan kalkması anlamına geliyordu. Diğer yandan Türk-Amerikan ittifakını en kritik fikir ayrılıkları zamanlarında bile kurtarabilmiş ortak bir ontolojik tehdidin, bir defansif ittifak sebebinin ortadan kalkması demektir. Dolayısıyla Soğuk Savaş biter bitmez Türkiye'nin stratejik açıdan ikinci planda kalması, marjinal bir konuma düşerek bu gelişmeden en çok etkilenen ülkelerden biri

¹⁶³ Kemal H. Karpat, *Türk Dış Politikası Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 239-247. Barton J. Bernstein "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey" *Political Science Quarterly*, 95, No.1 (Spring 1980): 107-108.

¹⁶⁴ Füsün Türkmen, *Kırılğan İttifak'tan "Model Ortaklığa": Türkiye-ABD İlişkileri* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 96.

olması olasılığını ortaya çıkarmıştı. İlk bölümde işlenen ittifak ikilemlerinden ‘terk edilme’ Soğuk Savaş sonrası süreçte Türkiye’nin temel kaygılarından birini oluşturmuştu. Türkiye’nin stratejik öneminde meydana gelecek bir azalma ekonomik ve askeri yardımlarda bir eksiklik, Türkiye’nin yalnız kalmasından cesaret bulan Avrupa’nın Kıbrıs meselesinde daha sert bir tutuma geçmesi gibi sonuçlar doğurabilirdi. Fakat yeni doğmuş uluslararası sistemin ilk büyük krizinin cereyan ettiği bölge Türkiye’nin kaygılarını bir nebze yatıştırdı. Soğuk Savaş sonrasında NATO alanı dışında gerçekleştirilen ilk kuvvet kullanımı ve müdahale olan Körfez Savaşı’nın meydana gelmesiyle birlikte Türkiye yeniden stratejik açıdan ön plandaki yerini almıştır.¹⁶⁵

Soğuk Savaş sonrası erken dönemin ABD grand stratejisi açısından bir tek kutup statükoculuğunu işaret ettiği önceki bölümde ifade edilmişti. Tek kutup statükoculuğu çerçevesinde, ABD’nin uluslararası sistemi demokratik model ve tercihler yönünde ilerlemeye teşvik etmesi, doğrudan etki alanı dışında kalan bölgeleri demokratikleştirme yönündeki tavrı Türkiye’ye de belirli avantajlar getirmiştir. Bu eğilimin Türkiye adına getirdiği temel avantaj Türkiye’nin ABD’nin hedef bölgelerinden biri hatta birincisi olan Ortadoğu’ya hem jeopolitik hem de jeokültür bakımından yakınlığıydı. Coğrafi avantajlarının bulunmasının yanı sıra onlarca yıldır Batı ittifak sisteminde yer almış, demokratik normlara hâlihazırda entegre olmuş bir ülke olmasıydı. Türkiye’nin Ortadoğu bölgesinde Batı ile bütünleşmeyi kendisine hedef seçmiş tek demokratik ve laik ülke olduğu ve bu konumuyla bölge ülkeleri için örnek alınması gereken bir model teşkil ettiği argümanı Türkiye’nin stratejik öneminin azalması tehdidine karşı Türk yöneticilerin de kullandığı bir argümandı.¹⁶⁶

Bu argümanın belirli bir etki yarattığı ise 1999 Mart’ında dönemin NATO genel sekreteri Javier Solana’nın Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin (SAM) Perceptions dergisi için kaleme aldığı yazıda da görülebilmektedir. Solana’nın Türkiye’nin NATO için ifade ettiği anlamlardan birini bu çerçevede konumlandırması dikkat çekicidir:

“Laik bir Müslüman demokrasi ve sadık bir NATO müttefiki olarak Türkiye önemli ölçüde jeopolitik karmaşaya sahip bir bölgede köprü kurma rolü oynamak için henüz büyük bir fırsat bulamadı. Türkiye’nin bu yeni rolü Türkiye’yi NATO’nun güvenlik konusundaki yeni kooperatif yaklaşımında önemli bir varlık yapmaktadır. Eşsiz tarihi ve kültürel bağlantıları olan ve bölgesel

¹⁶⁵ Uslu, a.g.e., 400.

¹⁶⁶ a.g.e., 401. Süleyman Demirel, “Turkey and NATO at the Threshold of a New Century” *Perceptions* 4, No.1 (March-May 1999) <http://sam.gov.tr/tr/turkey-and-nato-at-the-threshold-of-a-new-century/> [Erişim Tarihi: 22.03.2020].

iş birliğini ilerleten bir ülke olan Türkiye, NATO'nun kolektif savunmasına, kriz yönetimi ve barış desteği alanındaki yeni misyonlarına aktif olarak katkıda bulunmaktadır. Türkiye, İttifak'ın NATO üyesi olmayan ülkelerle olan sosyal yardım ve iş birliği faaliyetlerine önemli katkılarda bulunarak, Avrupa'daki yeni kooperatif güvenlik mimarisini geliştirmede özel bir öneme sahiptir.”¹⁶⁷

Benzer bir şekilde Brzezinski, Türkiye'nin Batı ittifak sistemi ve ABD için süregelen önemlerinden birini Solana'nın paralelinde bir görüşle köktencilığe alternatif sunabileceğinde buluyordu. Elbette, Brzezinski'nin Türkiye'ye atfettiği önem bundan ibaret değildi. Ona göre Türkiye; Karadeniz'de istikrarlaştırıcı, Akdeniz'de erişimi kontrol edici, Kafkasya'da Rusya'yı dengeleyici iken Ortadoğu'da yükselen radikalizmin antidotu ve NATO'nun güney kanadında önemli bir dayanak noktasıdır.¹⁶⁸

Doğal olarak, Türkiye'nin yalnız Solana'nın ifade ettiği husus yoluyla yeni sistem içinde konumlandığını ve ittifak ağlarının yalnızca bu konfigürasyon üzerinden sürdüğünü iddia etmek mümkün değildir. Nasıl ki II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş sonrası düzen içinde Batı ittifak sisteminin bir parçası olabilmek adına Kore Savaşı'nda Batı desteklendiyse yeni dönemin kuvvet kullanımı gerektiren bölgelerinde de Türkiye yerini aldı. Bu dönemde Türkiye, Somali'den Bosna-Hersek'e, Arnavutluk'tan Makedonya'ya kadar barışın yeniden tesis edilmesi adına nerede ihtiyaç duyuluyorsa her türlü yardıma hazır olduğunu eylemleriyle ortaya koymaktaydı.¹⁶⁹

Bununla birlikte Türkiye, ittifakı sürekli ve istikrarlı kılmakta ısrarcı olsa da belirli hususlarda çekincelere de sahipti. Irak işgali sürecinde ciddi sorunlar yaşayan ve Suriye İç Savaşı'nda krizin derinleştiği ittifakın Türkiye açısından Soğuk Savaş sonrası dönemde doğurduğu kaygılar da Ortadoğu'da yatmaktaydı. ABD'nin Avrupa güvenliği gayesiyle tasarlanmış NATO'yu Ortadoğu'da kendi bölgesi dışında kullanmak istemesi Türkiye açısından birçok sakıncalar taşımaktaydı. Türkiye'nin Ortadoğu'da gerçekleşecek NATO operasyonları için otomatik kuvvet sağlama ve toprakları üzerindeki askeri üsleri kullandırma yükümlülüğü altına girmek konularında hassasiyetleri bulunmaktaydı.¹⁷⁰ Bu noktada da ilk bölümde etraflıca

¹⁶⁷ Javier Solana, “NATO in the Twenty-First Century” *Perceptions* 4, No.1 (March-May 1999). <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/JavierSolana.pdf> [Erişim Tarihi: 22.03.2020].

¹⁶⁸ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard* (New York: Basic Books, 1997), 47.

¹⁶⁹ Uslu, *a.g.e.*, 407

¹⁷⁰ *a.g.e.*, 424.

vurgulanan ittifak ikilemlerinden ‘dolaşıklık’ kaygısı ön plana çıkmaktadır. Türkiye bölge ile olan ilişkilerini ABD’nin tayin ettiği bir istikamette ve belirli seviyede bir saldırganlık içeren şekilde sürdürdüğünde belirli problemlerle karşılaşabilirdi.

Körfez Savaşı’ndan sonra ittifakın deneyimlediği belki de en önemli sınama ise 11 Eylül 2001 saldırılarıydı. ABD’nin 11 Eylül’ü genel olarak müttefik sadakati testine dönüştürmesi düşünüldüğünde bu olaya geliştirilen tepkilerin ittifak için sahip olduğu önemi daha da iyi anlamak mümkündür. Bu dönemde Bush yönetimi, Türkiye’nin stratejik değerinin de bilincindeydi. Bununla paralel olarak, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından, Ankara’nın ‘teröre karşı savaş’ konusunda ABD’ye tam destek verdiğini açıklaması şaşırtıcı olmadı. Dahası Türkiye, Temmuz 2002’den Ocak 2003’e kadar Afganistan’daki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü’nde (International Security Assistance Force- ISAF) büyük bir sorumluluk üstlendi. Toplam 4.500 ISAF askerinin 1.400’ü TSK mensubuydu.¹⁷¹

Sonuç olarak bu dönem, yeni uluslararası sistemin oturmaya başladığı bir dönemdi. Aynı zamanda ittifakın da seyredeceği istikamet belirlendiği bir süreci temsil etmekteydi. ABD, tek kutup olmanın imkân ve kabiliyetlerini statükoyu tahkim etmek yolunda kullandı. Türkiye’nin de yüzünü çevirdiği Ortadoğu ve Balkan coğrafyasının ABD müdahaleciliğinin merkezi olduğu bu dönemde Türkiye ise ittifakın istikrarına büyük bir önem verdi. Hem Batı ittifak sistemi hem de ABD için stratejik önemini gerek söylem bazında diplomatik alanda gösterdi, gerektiği anlarda askeri alanda ciddi sorumluluklar aldı. Türkiye, ABD’nin ritmine hem Körfez Savaşı’nda hem barış operasyonlarında hem de 11 Eylül ve akabindeki süreçte uymaya dikkat etti. Ancak, Bush yönetimi terörle mücadelenin bir sonraki savaş alanı olarak yönünü Irak’a çevirirken, Türkiye giderek daha da rahatsız olmaya başladı.

5.1.2. Irak İşgalinden Suriye İç Savaşı’na: Sarsılan Fakat Sürekliliğini Koruyan İttifak

Irak’a müdahale konusunda Türkiye ve ABD arasında iş birliği yapılmasıyla ilgili görüşmeler Kasım 2002’de başladı ve 3 ay boyunca devam etti. Aralık ayında Wolfowitz, Türkiye’ye gelerek üç aşamalı bir plan sundu. Bu plan; birinci aşamada Türkiye’deki iletişim tesisleri ve üslerin ihtiyaçlarının tespiti, ikinci aşamada iletişim

¹⁷¹ Füsün Türkmen, “Turkish-American Relations: A Challenging Transition” *Turkish Studies*, 10, No.1 (2009): 114.

tesisleri ve hava üslerinin durumlarının iyileştirilmesi, üçüncü aşamada ise Amerikan hava ve kara güçlerinin Irak'a yönelik güney cephesini açmak üzere Türkiye'ye sevk edilmesini içermekteydi. Şubat 2003'te iyileştirmeleri konu alan yani ikinci aşamanın hayata geçmesini sağlayacak izin TBMM tarafından verildi.¹⁷² Sürecin devamında taraflar bir mutabakat zaptında uzlaştı. ABD'nin 62 bin asker, 255 savaş uçağı, 65 helikopter ile Türk toprakları üzerinden geçişine izin verilmesi Türkiye'nin ise 60 bin askerle Irak'ın kuzeyinde 30 kilometrelik bir tampon bölge oluşturması karara bağlandı. 1 Mart 2003'te yapılan ve 1 Mart tezkeresi oylaması olarak da bilinen oylamada Mutabakat Zaptı TBMM tarafından 264 kabul oyuna karşılık verilen 240 ret oyu sonucunda anayasal çoğunluk (267) sağlanamadığı için reddedilmiş oldu.¹⁷³ Fakat yine de Türk hükümeti savaş sırasında İncirlik'in ABD tarafından kullanılmasına müsaade etti ve ABD'nin askeri müdahalesine doğrudan karşı çıkmayı tercih etmedi. 23 Haziran 2003'te yeni bir kararnameyle İncirlik hava üssü ve Mersin limanının Amerikan askeri güçlerine lojistik destek verme gayesiyle kullanılmasına müsaade etti. Bunu, 6 Ekim tarihli 10-12 bin Türk askerinin Irak'taki istikrarı sağlama güçlerine katılmasına izin veren tezkere takip etti.¹⁷⁴

Her ne kadar 1 Mart tezkeresine doğabilecek sert tepki daha sonraki hamlelerle yumuşatılmak istense de 1 Mart tezkeresinin reddedilmesinin ittifakın üzerinde ciddi etkileri oldu. Bu dönemde ittifakın son döneminde daha derin bir problemi haline dönüşecek diğer husus ABD'nin ulus altı aktörleri Türkiye'nin çekincelerine rağmen kullanması ve güçlendirmesi oldu.¹⁷⁵ İşgalin ardından Türkiye'nin kırmızı çizgileri gözetilmeksizin Kuzey Irak'ta bir Kürt yönetiminin kurulup güçlendirilmesi, Kuzey Irak'ta oluşan ortamdan faydalanarak PKK'nın Türkiye'ye yönelik terör eylemlerine tekrar başlaması ve ABD'nin bu durumlara dönük sessizliği giderek irtifa kaybeden bir ittifak ilişkisini doğurdu.

2003 Irak işgalinin öncesinde Türkiye'nin tezkere reddi ve ABD'nin Irak operasyonunu Türkiye olmaksızın yürütmesi ve bu esnada ulusaltı aktörlerin yoğun kullanımı o dönem için pek çok çevrenin ABD'nin Ortadoğu politikasını uygulamak için artık Türkiye'ye bağımlı olmadığını iddia etmesiyle sonuçlandı. Fakat Saddam

¹⁷² Uslu, *a.g.e.*, 449-450.

¹⁷³ *a.g.e.*, 450-451.

¹⁷⁴ *a.g.e.*, 452.

¹⁷⁵ *a.g.e.*, 455-456.

sonrası bölgesel denklemde, Türkiye'nin desteği yine de önemini koruyordu. Yalnızca Irak ve Ortadoğu'daki diğer potansiyel kriz bölgelerine erişim açısından değil, aynı zamanda laik, demokratik bir Türkiye'nin tıpkı Soğuk Savaş sonrasındaki süreçte savunulduğu gibi bir bölgesel model rolünün devamı ABD'nin öncelikleri bağlamında önemliydi.¹⁷⁶ Dolayısıyla, Soğuk Savaş sonrasında olduğu gibi Türkiye'nin jeopolitik ve jeokültürel avantajlarının ABD'nin tercih ve öncelikleriyle uyumu söz konusuydu. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası statükoyu koruma gayretinde olan tek kutbun tercihlerinin ittifak ilişkisine etkisi ortaya çıkmaktadır. Ortadoğu'nun öncelikli bir sahne olduğu durumda ikili ilişkilerdeki gerilimler tek kutbun tercihlerini de içine alan yapısal avantajlar aracılığıyla aşılabiliyordu. İlerleyen başlıklarda açılacağı gibi tercih farklarıyla tek kutbun yapısal sınırlamalar eşliğinde dönüşen tavrı birleştiğinde ittifakın geleceği adına daha ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Fakat ABD'nin Irak işgalinden sonra Türk-Amerikan ittifakı iki taraf için de hayatiyetini belirli noktalarda korumaya devam etti. Türk-Amerikan ilişkileri günümüzdeki kadar derin ve çözülmesi zor bir krizin içine yuvarlanmadan önce bazı iyi niyet gösterileriyle kademe kademe toparlanmalar yaşadı.

Bu bağlamda yaşanan Irak'ın işgali sonrasında gerçekleşen bazı kritik gelişmelere göz atıldığında bu toparlanmalar görülebilir. 2004'te, değeri 18,7 milyar doları bulan Irak'ın yeniden yapılandırılması ihalelerinde Rusya, Almanya ve Fransa gibi ülkeler dışlanırken Türk şirketleri ihalelere çağırılacaklar listesine alındı.¹⁷⁷ Her iki taraf da 2005'ten sonra bu kritik kavşağın üstesinden gelmek için ciddi diplomatik çabalar gösterdi. Aynı yıl ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın ilk ziyaretinden başlayan, 2006 'Türk-Amerikan Stratejik Ortaklığını İleri Götürmek İçin Ortak Vizyon ve Yapılandırılmış Diyalog' ilanı ile devam eden üst düzey temaslar daha sonra Beyaz Saray zirvelerine taşındı. Önce Başbakan Erdoğan ile Bush arasında, ardından Ocak 2008'de Cumhurbaşkanı Gül ve Bush arasındaki görüşmeler sonucu ABD'nin PKK konusunda bazı somut adımlar atmasıyla sonuçlandı. Aralık 2007 itibarıyla Pentagon, Irak-Türkiye sınırındaki uydularından toplanan istihbaratı TSK ile paylaşmaya başlamış ve böylece PKK'ya karşı askeri operasyonları da bir nebze kolaylaştırmıştı. Ayrıca, Ankara'da bulunan Savunma İş birliği Ofisi aracılığıyla iki

¹⁷⁶ Soner Çağaptay, "Where Goes the U.S.-Turkish Relationship?" *Middle East Quarterly*, 11, No.4 (Fall 2004): 52.

¹⁷⁷ Uslu, *a.g.e.*, 455.

genelkurmay arasında organik bir bağ kurulmuş, akabinde TSK tarafından Washington'ın tam bilgisi ve anlaşmasıyla iki başarılı operasyon gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁸

Bu dönemde ilişkilerin gerilim seviyesine bakıldığında ittifakın yeniden toparlanmasını, iş birliğinin belirli bir seviyede sürdürülebilmesini beklemek mümkün olmayabilirdi. Fakat Türk-Amerikan ittifakı büyük fikir ayrılıklarının gölgesinde yeni bir kısmi toparlanma sürecine geçebildi. Bu çalışmanın başından beri savunageldiği üzere burada kritik olan husus birinci aşamada uluslararası sistemin karakteri ikincisi ise bu sistem içinde açılmış tercih pencerelerinin kullanılma şekliydi. Türkiye ile ABD daha önce iki kutuplu sistemde de pek çok meselede derin fikir ayrılıkları ve sürtüşmeler yaşamış fakat nihayetinde sistemin yapısı ittifakın önemini sürdürmesini sağlamıştır. Tek kutuplu dönemde böylesi bir yapısal avantaj söz konusu olmasa da aynı sistemin ABD'ye açtığı statüko-revizyon pencerelerinin statüko yönündeki tercihi ittifakın iyi ilişkilerinin sürdürülebilmesine olanak sağlamıştır.

ABD, Irak Savaşı sonrası dönemde Soğuk Savaş mirası ittifakların sürekliliğini savunmaktaydı. Bununla beraber demokratikleştirme retoriğine dayanan bir rejim ihracı ve devlet inşası sürecine yatırımını sürdürmekteydi.¹⁷⁹ Uluslararası sistemi tahkim etmek için statükocu bir siyaset izlemekteydi. Statükonun temelini Soğuk Savaş'tan kendisini galip çıkaran uluslararası norm ve kurumlar oluşturmaktaydı. Bu norm ve kurumların tahkimi için sistem içinde bir anomali olarak gördüğü Ortadoğu'daki bazı unsurların dönüştürülmesi için askeri müdahalelerde bulunmaktan çekinmedi. Karşı olgusal bir biçimde düşünecek olursak, tek kutuplu bir uluslararası sistemde bir tek kutup ile OBD arasında belirli bir bölgede bu yoğunlukta cereyan eden bir tartışma ardından bağlar tümüyle kopabilirdi. Nitekim ilerleyen dönemde Suriye Krizi boyunca yaşanan gerilimler ABD'nin değişen tercihlerinin de etkisiyle bağları henüz kopmasa da çok incelmış bir ittifak manzarasını ortaya çıkardı. Fakat Irak

¹⁷⁸ Türkmen, *a.g.m.*, 125.

¹⁷⁹ Ian Traynor, "Nation-building - post-Cold War" <https://www.theguardian.com/world/2003/apr/06/iraq6> [Erişim Tarihi: 25.03.2020]. J.Brian Atwood "Nation Building and Crisis Prevention in the Post-Cold War World" *The Brown Journal of World Affairs* 2, No.1 (Winter 1994): 12. Benjamin Denison "The More Things Change, the More They Stay the Same: The Failure of Regime-Change Operations" Cato Institute Policy Analysis No. 883 <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/more-things-change-more-they-stay-same> [Erişim Tarihi: 25.03.2020].

işgalinden Suriye İç Savaşı ve akabindeki gelişmelere dek Türk-Amerikan ittifakı ciddi bir biçimde krizlerini aşma yönünde adımlar atabildi.

5.2. Suriye İç Savaşı, ABD'nin Değişen Öncelikleri ve İttifakın Yapısal Krizleri

2008 ile Suriye İç Savaşı arasında Türk-Amerikan ittifakının kaderini derinden etkileyecek iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki 2008 yılında seçimi kazanan Obama yönetiminin Irak'ı da kapsayacak bir geniş geri çekilme planıydı. Obama'nın, ABD'nin 'aşırı müdahaleciliğine' muhalefetini açıkça ilan edip, Amerikan kaynaklarının dışarıda ulus inşası yerine içeride inşaya harcanması gerektiğinin altını çizmesi önemli bir dönüm noktasını teşkil etti. Bu karar aynı zamanda daha önce de geniş bir biçimde işlendiği gibi üslup, tarz ve fikirleri çok farklı görünen Obama'dan Trump dönemine taşınacak bir tutumun ifadesiydi. Bu tutum genelde Batı ittifak sisteminde bütün ittifak ilişkilerini etkilemişse de Türk-Amerikan ittifakı için çok daha büyük sonuçlar doğurdu. Önemli gelişmelerden ikincisi ise Arap Baharı olaylarının patlak vermesiydi. Değişik Arap ülkelerinde ortaya çıkan olaylar, gösteriler, çatışmalar ve bazılarındaki iktidar değişiklikleri sonu büyük hayal kırıklıkları ve fikir ayrılıklarına uzanacak bir surecin başlangıcını teşkil etti.

ABD'nin daha önceki bölümde işlendiği gibi Trump döneminde tonu koyulaşan revizyonist duruşunun başlangıcı Obama dönemine uzanmaktaydı. İlk işaretleri, senatörlük zamanından beri Irak Savaşı'na karşı olduğunu belirten Obama'nın seçim kampanyasındaki 'evde inşa' (*nation-building at home*) sloganı ile verilmişti.¹⁸⁰ Bunun Amerikan seçmenin gönlünü kazanmaya dönük bir popülist söylem olmadığı Irak ve Afganistan'dan geri çekilme şeklinde tatbik edilmesiyle anlaşıldı.¹⁸¹ Bununla beraber ABD'nin bilhassa Irak'tan geri çekilişi Türkiye adına çok ciddi sorunların ortaya çıkması anlamına geliyordu. Geri çekilmenin ardından Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunması tehdit altına girdi. Devlet otoritesinin yıkıldığı ve yerine sağlıklı bir yapının bir türlü inşa edilemediği bir durum ortaya çıktı.¹⁸² Türkiye'nin

¹⁸⁰ "Obama says he opposed Iraq war from start" <https://www.reuters.com/article/us-usa-politics-obama/obama-says-he-opposed-iraq-war-from-start-idUSN0923153320070212> [Erişim Tarihi: 26.03.2020].

¹⁸¹ Debalina Chatterjee, "Obama's Afghanistan Policy: A Review of Literature" *Institute of Peace and Conflict Studies* (2010): 1-4.

¹⁸² Serhat Erkmen "Irak Hangi Şartlarda, Nasıl Parçalanabilir?: En Kötüye Hazırlıklı Olmak" *Ortadoğu Analiz*, C.4, S.37 (Ocak 2012): 9.

güvenliğini tehdit eden PKK'ya güç boşluğundan doğacak bir alan ortaya çıktı. Bunun yanında ilerleyen dönemde Türkiye'nin Suriye'deki stratejisini fevkalade güçleştiren, Suriye muhalefetine büyük zararlar veren, Türkiye'nin sınırları içinde de terör saldırılarında bulunan ve YPG'nin Amerikan sponsorluk stratejisine dahil olmasında bir bahane olarak gösterilen DEAŞ'ın güç boşluğunu değerlendirip bir büyüme sahası elde etmesi gibi sonuçlar ortaya çıkardı. Bugünden geriye bakıldığında Obama'nın 'evde inşa' söyleminin ABD'nin stratejik tercihlerine ve Ortadoğu'daki yansımalarına uzantısı ittifakın içine gireceği bir yapısal krizin habercisi olarak değerlendirilebilir. Bununla paralel olarak Obama Doktrini'nin çok taraflı stratejisi ABD'nin kademeli geri çekilişinin ipucunu ve ileride doğurabileceği sonuçları gösteriyordu.¹⁸³

Yeni yönetim, Bush döneminde müttefikleri rahatsız eden tek taraflılık yerine çok taraflılığa olan bağlılığını ve ABD'yi teröristlerin doğrudan hedefi yapmaktan ziyade Ortadoğu'da terörizme karşı savaşmak için yükümlülükleri uluslararası toplumla paylaşma arzusunu dile getirdi. Bu çok taraflı stratejinin orta vadede çok önemli stratejik ve operasyonel etkileri oldu. Doktrin, askeri koalisyonlar inşa etmek suretiyle yerel ortaklara ABD için birincil olmayan güvenlik sorunlarıyla başa çıkma kapasitelerine yardımcı olunacağını vurguladı.¹⁸⁴ Burada birinci dikkat çekici husus bu dönemde gelişen, ittifak yerine koalisyona yapılan vurgudur. Köklü ve yerleşik fakat hareket kabiliyeti daha sınırlı ittifaklar yerine daha akıcı olabilecek, çeşitli enstrümanların eklenip çıkarılabileceği koalisyonlara vurgu yapılmıştır. İkinci önemli husus ise ABD'nin burada doğrudan tek taraflı askeri angajmanı sınırlayacağı imasıydı. Bunu anlamamanın bir yolu da yerel aktörlerin bütün yönleriyle güçlendirilmesine yapılan vurguydu. NSS 2010'un pek çok yerinde yerel aktörlere ve topluluklara atıf yapılmış, bunlara yapılacak yatırım ve kurulacak koordinasyonun terörle mücadelede yardımcı olacağı vurgulanmıştı. 'El Kaide ve Afganistan, Pakistan ve Dünyadaki Şiddet İçeren Aşırı İştiraklerini Yenmek' başlığı altında yerel kapasitenin arttırılması, yerel liderlere verilen desteğin arttırılmasının yanında radikalleşmeye karşı yerel toplulukların güçlendirilmesi şeklinde ibarelere yer

¹⁸³ Georg Löfflmann, *American Grand Strategy under Obama: Competing Discourses* (Edinburgh: Edinburgh University Press 2017), 104-109.

¹⁸⁴ "NSS 2010" https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf [Erişim Tarihi: 26.03.2020]. Burcu Sarı Karademir, "A Dance of Entanglement: The US-Turkish Relations in the Context of the Syrian Conflict", *Uluslararası İlişkiler* C.16, S.62 (2019): 32.

verilmişti.¹⁸⁵ Bununla beraber yerel aktörlere yapılan vurgu da geçmiş dönemin doğrudan angajmanı yerine ‘geriden destekleme’ yani bir çeşit sponsorluk stratejisinin kullanılacağına işaret fişegiydi. İlerleyen dönemlerde NSS 2010’daki yerel aktörler vurgusu çeşitli biçimlerde kendini tekrar etti. YPG ile ilişkilerin derinleştiği dönemde ABD’nin, Türkiye’nin tepkilerini de yumuşatma gayesiyle ‘yerel partner’ ve ‘müttefik’ kavramları ayrımını gözetken eksende bir açıklama getirmeye çalışması söz konusu oldu.¹⁸⁶

Bu dönemde ortaya çıkan diğer gelişme olan Arap Baharı da ileride yaşanacak sorunların habercisi gibiydi. İlk bakışta bu ülkelerde yaşanan toplumsal hareketlerin sonucu olarak Arap halklarının yönetime katılması ve otoriter iktidarların devrilmesi bu iki ülkenin ortak noktada buluşacağı bir zeminin oluşması anlamına gelebilirdi. Nihayetinde iki ülke Ortadoğu’nun demokratikleştirilmesi hususunda benzer söylemlere sahipti ve bu yönde geçmişten gelen belirli derinlikte bir iş birliği söz konusuydu.¹⁸⁷ Fakat Mısır’da ABD’nin askeri darbeyi onaylaması iki ülke arasında ciddi bir ayrılığın tohumunu attı. ABD’nin tepki vermesi beklenirken dönemin Dışişleri Bakanı Kerry’nin darbeyi ‘demokrasinin restorasyonu’ olarak yorumlaması Türkiye tarafında büyük bir hayal kırıklığı yarattı.¹⁸⁸ Bu durum aynı zamanda ABD’nin olası demokratik-totaliter rejimler rekabetinde artık giderek daha az net tonlarda bir tavır alacağını gösteriydi. ABD’nin 2008 yılından itibaren yavaş yavaş ilerleyen statükocu stratejiyi terk etme eğiliminin Türkiye için Suriye özelinde yaşanan sorunlardan önce, belki de ilk şoke edici sonucu Mısır oldu. ABD’nin uluslararası norm ve kurumlara Soğuk Savaş sonrası erken dönemde atfettiği büyük ve tartışılmaz önemi artık aynı yoğunlukta atfetmediğini söyleyebilmek mümkündü. En azından inşası için doğrudan müdahalelerin daha az söz konusu edileceği aşıkardı. Türkiye ve ABD’nin daha önceki dönemlerde ittifak ilişkilerini krizlerden çıkarmalarına yardımcı olan ‘bir demokrasi modeli olarak Türkiye’ çevresinde geliştirilen söylemlerin önemi azalıyordu. Dahası Mısır darbesi meselesinde işareti verilen bu durum sonraki krizlerde de etkili oldu. ABD’nin daha az müdahaleci tavrının ortaya çıkmaya

¹⁸⁵ NSS 2010, 19-20.

¹⁸⁶ Burhanettin Duran, “Müttefik mi Yerel Partner mi” <https://www.setav.org/muttefik-mi-yerel-partner-mi/> [Erişim Tarihi: 26.03.2020].

¹⁸⁷ Uslu, *a.g.e.*, 470

¹⁸⁸ “Egypt army 'restoring democracy', says John Kerry” <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-23543744> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].

başladığı ilk anlarda ise Türkiye, ABD'nin de etkisiyle Ortadoğu'da askeri ve ekonomik açıdan büyük, nüfuzlu bir müttefiki olan Mısır'ı kaybetti.

Arap Baharı sürecinin günümüze ve belki de gelecekteki onlarca yıla kriz mirası olarak bıraktığı Suriye, geçiş ve krizin dans ettiği diğer sahne oldu. Suriye İç Savaşı boyunca ABD ve Türkiye'nin aldıkları farklılaşan pozisyonlar ittifakın krizini derinleştirdi. Bu çalışmada izi sürülen, tek kutuplu sistemde süper gücün statükoculuktan revizyonizme geçişi Türkiye ve ABD'nin Suriye üzerinde beklentilerini ve stratejilerini örtüştürememelerine sebep oldu. Esasında, Suriye krizinin henüz iç savaşa dönüşmediği ilk fazından itibaren Türkiye'nin Esad rejimine karşı en yoğun faaliyet içinde olan ülke olmasının ABD'yi memnun etmesi beklenebilirdi.¹⁸⁹ Daha önceki dönemlerde Türkiye'nin Suriye ile kurduğu olumlu ilişkilere soğuk bakan ABD, Türkiye Suriye'deki rejime menfi bir tavır takındığında ise bir tür kısmi tarafsızlığa geçti. İlerleyen dönemlerde ise tarafsızlık yerini PKK-PYD lehinde bir desteğe bıraktı.¹⁹⁰

Türkiye, krizin başından itibaren beklediği adımların hemen hemen hiçbirini göremedi. ABD, Suriye'de Esad'ın pozisyonunu sarsmak konusunda Türkiye'ye yardımcı olabilecek güvenli bölge, uçuşa yasak bölge, hava saldırıları, doğrudan askeri müdahale gibi hemen hemen hiçbir seçeneği uygulamaya sokmakta heves göstermedi. Üstelik Suriye'de kendi ajandasını daraltmasıyla beraber odağını yönelttiği DEAŞ'la mücadele gibi konularda da müttefik portföyünün hâlihazırdaki bileşeni olan Türkiye'yi görmezden geldi. Bu sebeplerle Obama dönemi Türkiye tarafında büyük bir hayal kırıklığı oldu.¹⁹¹

Fakat daha önceki bölümde ifade edilen, bu bölüm altında da ne şekilde pratiğe yansıdığının ipuçları verilen ABD'nin grand stratejisindeki kademeli değişim lider tercihlerinden ötede bir noktada konumlanmıştı. Üstelik, Obama gibi demokratik fikirlere daha çok sahip çıktığı söylenebilecek, uluslararası norm ve kurumlara daha pozitif yaklaşması beklenebilecek bir lider profilinin bile Suriye ve Mısır'daki olaylara kayıtsızlıkları ABD yaklaşımında daha büyük bir dönüşümün ciddi bir işaretiydi. Bu

¹⁸⁹ Uslu, *a.g.e.*, 472.

¹⁹⁰ Hasan B. Yalçın, "ABD Suriye'de PKK Devleti Kuruyor" <https://www.setav.org/abd-suriyede-pkk-devleti-kuruyor/> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].

¹⁹¹ Ufuk Ulutaş, "Obama'nın Suriye'de Yapmadıkları" <https://www.setav.org/obamanin-suriyede-yapmadiklari-2> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].

dönüşüm Trump ile birlikte çok daha görünür hale geldi. ABD'nin eskiden olduğu gibi uluslararası kurumları tahkim etmek için askeri, siyasi ve ekonomik anlamda büyük çaplı maliyetleri yüklenmeyi göze alması bir tarafa, bu kurumların belirli ölçülerde Çin gibi rakipleri ekonomik açıdan güçlendirdiğine yapılan vurgu arttı. Bir sonraki alt başlıkta da bahsedileceği üzere strateji belgelerinde Ortadoğu'nun önemi azalırken Asya-Pasifik giderek artan bir biçimde ön plana çıktı. ABD'nin korumak uğruna büyük harcamalar yaptığı uluslararası düzenin, ABD'yi güçlendirmek bir yana zayıflattığı argümanı ön plana çıktı. Tüm bunlar, Türkiye'ye verilen önemde bir azalış ve Suriye gibi bölgelerde müttefikleri daha rahat karşıya alabilme sonucunu doğurdu. Bir sonraki alt başlık Obama ve Trump dönemlerindeki bu sürekliliğin izini sürmeye ayrılmıştır.

5.2.1. Obama'dan Trump'a: ABD'nin Suriye Politikasında Süreklilik ve Ortadoğu'nun Azalan Önemi

Bu iki lider döneminde Amerikan siyasetinin sürekliliğini görebilmek adına Suriye özelinde kritik olan iki husustan ilki DEAŞ ile mücadeledir. İkinci mesele de ilkiyle ilintili olarak Suriye siyasetinde müttefik portföyünün nasıl düzenlendiğidir. Obama yönetiminin DEAŞ ile mücadele konusundaki yaklaşımı, genellikle 'geriden liderlik' şeklinde kavramsallaştırılabilecek bir sponsorluk stratejisiydi.¹⁹² Bu yaklaşım, genellikle, ABD ile ortak çıkarları paylaşan ve uygulamak için hazır olan partnerleri destekleyip harcamalarını sübvans ederken liderlik rolünün de elde tutulmasını gerektirmekteydi. Obama, bilinçli bir biçimde ve bazı siyasi maliyetleri de göze alarak daha fazla doğrudan angajman çağrısına direndi.¹⁹³ Özellikle, Suriye'deki Esad rejiminin sivillere karşı kimyasal silah kullanması halinde inisiyatif alma ve askeri saldırı başlatma tehdidinde bulundu. Ağustos 2012'de, Esad rejimine ve sahadaki diğer aktörlere ABD'nin kırmızı çizgisinin sahada dolaşıma sokulacak veya kullanılacak kimyasal silahlar olduğu beyan edildi.¹⁹⁴ Bu 'kırmızıçizgi' ilerleyen dönemlerde ihlal edilmesine rağmen daha önce yapılan tehditlerin ima ettiği

¹⁹² Charles Krauthammer, "The Obama doctrine: Leading from behind" https://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html [Erişim Tarihi: 28.03.2020].

¹⁹³ Peter Dombrowski, Simon Reich "Beyond the Tweets: President Trump's Continuity in Military Operations" *Strategic Studies Quarterly* 12, No.2 (Summer 2018): 64.

¹⁹⁴ "Remarks by the President to the White House Press Corps" <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

büyükölükte bir girişimde ise bulunulmadı.¹⁹⁵ Esasında ‘kırmızıçizgi’ söyleminin oluşturulması bile geçmiş dönemlerdeki Amerikan tavrıyla kıyaslandığında doğrudan müdahalenin ne kadar geri planda tutulacağını işaretliydi. Kırmızıçizgi tartışmasının ötesine geçilecek olursa, ABD önceden hatlarını tayin ettiğı sponsorluk stratejisiyle tutarlı olarak, NATO müttefiki Türkiye’nin öfkesini yükselttiğı halde YPG’yi destekledi. DEAŞ ile mücadele, verilen desteklerin temel motivasyonu ve bahanesi oldu. Portföy ise Irak hükümet güçlerinin aynı gerekçeyle desteklenmesi ile çeşitlendirildi.¹⁹⁶

Sponsorluğun uygulamasında, Obama dönemindeki ABD katkısı büyük ölçüde, hava gücünün kullanımına yaslanırken, istihbarat sağlama ve bazen de bu vekil kuvvetlerin sahada ilerlemelerine dönük materyal ve eğitim sağlama ile sınırlı kalmıştır.¹⁹⁷ Bu yolla ilk olarak Amerikan kuvvetlerinin sahada olmaması amaçlanmıştır. İkinci hedef genişleyebilecek angajmanlardan kaçınmaktır. Üçüncü hedef ise bir önceki maddeyle ilintili olarak, bölgedeki ABD rolünü tırmandıracak yani ABD’nin yeniden özelde Suriye’ye genelde ise Ortadoğı’ya geniş çapta odaklanmasını gerektirecek bir durumun ortaya çıkmasını önlemektir. Obama döneminde ABD’nin ittifaklar dolaşıklığından kaçınmak adına geçici koalisyonlara ve vekil aktör kullanımına odaklanmasıyla geliştirilen bu stratejinin ABD adına ne kadar başarıya ulaşp ulaşmadığı tartışmalıdır. ABD’nin geniş angajmanlardan kaçınarak belirlediğı stratejik çerçeveyi takip etmeyi başardığı söylenebilir. Fakat Türkiye ile ilişkiler açısından kullanılan metotlar ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, rejime karşı alınan siyasi pozisyonun yanında askeri kuvvetin DEAŞ’la mücadele konusuna odaklanması gerektiğı ve Suriye’deki terörizm dışındaki ‘genel’ krizin askeri metotlarla çözülemeyeceğı şeklinde bir resmi pozisyon alındı.¹⁹⁸

Suriye’deki bu genel duruşun ve sponsorluk siyasetinin Trump döneminde büyük bir dönüşüme uğradığını iddia etmek ise mümkün değildir. ABD’nin Suriye stratejisi

¹⁹⁵ “Esed rejimi Suriye’de 216 kez kimyasal silah kullandı” <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejimi-suriyede-216-kez-kimyasal-silah-kullandi/1442930> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

¹⁹⁶ Peter Dombrowski ve diğ., a.g.m., 65.

¹⁹⁷ Brian P. Mckeon, “Trump’s Secret Plan to Defeat ISIS Looks a Lot Like Obama’s” <https://foreignpolicy.com/2017/05/31/trumps-secret-plan-to-defeat-isis-looks-a-lot-like-obamas> [Erişim Tarihi: 01.04.2020]

¹⁹⁸ “Remarks on the U.S. Strategy in Syria” <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2015/11/249454.htm> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

Trump döneminde de aynı çekince ve araçlarla sürdürüldü. Buna rağmen, elbette Trump, Obama'yı da DEAŞ'a karşı mücadelede eylemsizlik ve tutarsızlıkla suçladı. Adaylık sürecinde Trump, Başkan Obama üzerinden seçimdeki rakibi ve Obama kabinesinde Dışişleri Bakanı olarak da görev almış Hillary Clinton'ı hedef aldı ve Clinton'ın Obama'nın aksayan stratejisine devam edeceğini iddia etti. Doğal olarak süreç boyunca Trump'ın adaylık döneminden itibaren Obama'dan söylem bazında farklılaşmaya çalışması söz konusu oldu. Kendisinin ise DEAŞ'ı yok etmek için 'gizli bir plan'ı olduğunu söyledi.¹⁹⁹ Bu bağlamda, yeni yönetimin ilk kararları göreve gelmeden önceki iddialarıyla kısmen uyumluydu. Trump yönetimi, Suriye'de daha büyük ve daha riskli saldırılara izin vermek için angajman kurallarını gevşeterek, olası bir operasyonel değişime izin verecek bir politika değişikliği yaptı.²⁰⁰

Trump yönetiminde ABD, Suriye'ye tümüyle kayıtsız kalmadı ve birçok önemli askeri saldırı gerçekleştirdi.²⁰¹ Fakat burada Suriye özelinde kritik olan nokta, taktik değişikliklerden öte büyük operasyonel değişikliklerin söz konusu olup olmadığıdır. Nihai noktada Trump esas olarak Başkan Obama tarafından geliştirilen bir savaş planını hızlandırdı.²⁰² ABD kuvvetlerinin bu süreçte değişen boyutlarda, büyük bir inisiyatif alması söz konusu edilmedi. Bunun yerine, Obama yönetiminde olduğu gibi, DEAŞ'a karşı mücadele ağırlıklı bir ajanda takip edildi. Obama dönemiyle uyumlu olarak rejim değiştirme gündemine hiç girilmedi. YPG ve Irak'taki merkezi yönetim birlikleri gibi portföyün genişletilmesi sürecinde Amerikan sponsorluk stratejisine dahil edilen organizasyonlar kullanıldı. ABD, aynı Obama döneminde yaptığı gibi eğitim, lojistik, istihbarat ve zaman zaman hava saldırılarıyla yerel partner olarak

¹⁹⁹ “Trump: I don’t give a specific ISIS plan because I don’t want enemies to know it” <https://www.cnn.com/2016/09/07/trump-i-dont-give-a-specific-isis-plan-because-i-dont-want-enemies-to-know-it.html> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

²⁰⁰ Aaron Mehta, “Mattis reveals new rules of engagement” <https://www.militarytimes.com/flashpoints/2017/10/03/mattis-reveals-new-rules-of-engagement> [Erişim Tarihi: 01.04.2020]

²⁰¹ “Syria war: US launches missile strikes in response to 'chemical attack” <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39523654> [Erişim Tarihi: 01.04.2020] “Unprovoked attack by Syrian pro-regime forces prompts Coalition defensive strikes” U.S. Central Command <https://www.centcom.mil/MEDIA/PRESS-RELEASES/Press-Release-View/Article/1435188/unprovoked-attack-by-syrian-pro-regime-forces-prompts-coalition-defensive-strike/> [Erişim Tarihi: 01.04.2020]. Brig. Gen. Richard Coe “Memorandum for USAFCENT/CC” U. S. Central Command, https://www.centcom.mil/Portals/6/media/REDACTED_FINAL_XSUM_Memorandum__29_Nov_16__CLEAR.pdf [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

²⁰² Linda Qiu, “Can Trump Claim Credit for a Waning Islamic State?” <https://www.nytimes.com/2017/10/17/us/politics/trump-islamic-state-raqqa-fact-check.html> [Erişim Tarihi: 01.04.2020]

adlandırdığı unsurları destekledi. Her iki Başkan'ın Suriye senaryosunda cephede aktif angajman söz konusu olmadığı gibi meselenin bu noktaya everilebileceğine, masada böyle bir alternatif olduğuna dair herhangi bir somut işaret bile yoktu.²⁰³

Bununla birlikte daha geniş planda yaşanan gelişmelerin ABD'nin Suriye politikalarına yansımalarını Obama döneminden başlayarak gözlemlememiz mümkündür. ABD'nin liderlik ettiği bir küresel düzen ve ittifaklar fikrinden maliyetlerin yeniden bölüştürüldüğü bir ittifak düzenine geçiş çabasının açıkça ifadesine Obama ve Trump dönemi NSS'lerinde rastlamak mümkün değildir. Fakat bununla birlikte belirli dönüşümleri de gözlemlemek mümkündür. Ayrıca takip edilecek strateji ne olursa olsun, resmi bir strateji dokümanında müttefiklerin terk edileceğinin ya da ilerleyen dönemlerde daha az önemli hale geleceğinin açıkça ifade edilmesini de beklememek gerekir.

Bunlar gözetildiğinde ilk göze çarpan husus Obama döneminde ittifaklara karşı daha yumuşak bir dil kullanılması, II. Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası normlara ve NATO gibi ittifak sistemlerine daha pozitif bir yaklaşım söz konusudur. Trump dönemi NSS'inde ise yine NATO'nun rolünün önemine vurgu yapılmaktadır. Fakat gerek Obama döneminde gerekse Trump dönemi NSS'lerinde dünya çapında girişilen geniş çaplı askeri operasyonlara dönük çekinceler dikkat çekmektedir. Başkanlık makamından ayrılmadan 1 yıl önce yayınlanan 2015 NSS önsözünde Obama, kendi döneminin en önemli ulusal güvenlik politikası başarılarından birini şu şekilde ifade etmektedir:

*"...Küresel olarak, Irak ve Afganistan'daki son on yılda Amerikan dış politikasının seyrini belirleyen büyük savaşlardan öteye geçebildik. Irak'ta ve Afganistan'da göreve başladığım sırada konuşlanmış olan 180.000 askerden bahsediyorken şu anda bu ülkelerde 15.000'den daha az asker kalmıştır."*²⁰⁴

Trump dönemi yayınlanmış, 2017 Aralık NSS'i ise Soğuk Savaş sonrasındaki gidişattan rahatsızlığın ve yeni revizyonist patikanın işaretini verir nitelikteydi:

*"...1990'lardan bu yana, Birleşik Devletler büyük ölçüde stratejik bir rehabet gösterdi. Askeri üstünlüğümüzün güvence altında olduğunu ve demokratik bir barışın kaçınılmaz olduğunu varsaydık. Liberal-demokratik genişlemenin ve katılımın uluslararası ilişkilerin niteliğini temelden değiştireceğine ve rekabetin barışçıl iş birliğine yol açacağına inandık..."*²⁰⁵

²⁰³ Peter Dombrowski ve diğ., a.g.m., 73.

²⁰⁴ "NSS 2015" https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf [Erişim Tarihi: 03.04.2020].

²⁰⁵ "NSS 2017", <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].

Yine aynı strateji belgesinde NATO'ya bağlılık ve Avrupa güvenliğinin ABD için ehemmiyetine vurgu yapılırken ikili görüşmeler, basın açıklamaları ya da tweetlerle mukayese edildiğinde daha yumuşak üslupla da olsa külfet paylaşımı üzerine itirazlar dile getirilmektedir:

“...Bütün üyeler karşılıklı çıkarlarımızı, egemenliğimizi ve değerlerimizi korumak için daha büyük sorumluluk aldıklarında ve adil paylarını ödedikleri takdirde NATO ittifakı güçlenecektir...”²⁰⁶

2018 ABD Ulusal Savunma Stratejisi Belgesi'nde (2018 National Defense Strategy of the USA- NDS) ise askeri tehditlerin tanımlanmasına dönük daha radikal bir tavır takınılmıştır. Strateji dokümanları göz önüne alındığında yinelenen pozisyon alma ihtiyacına dönük belki de en kuvvetli vurgunun 2018 NDS'te olduğunu söylemek mümkündür:

“...Stratejik çevrede yaşanan bir başka değişiklik, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzenin şimdilik dirençli fakat zayıflamakta olmasıdır. Faşizmin II. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden sonraki yıllarda, ABD ve müttefikleri, özgürlüklerini ve uluslarını saldırganlık ve zorlamalardan daha iyi korumak için özgür ve açık bir uluslararası düzen inşa etti. Her ne kadar bu sistem Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana gelişmiş olsa da, ittifaklar ve ortaklıklar ağıımız küresel güvenliğin bel kemiği olmaya devam ediyor. Çin ve Rusya ise şimdi aynı anda hem sistemden yararlanırken hem de sistemin içinden sistemin altını oymakta ve uluslararası düzeni baltalamaktadır.”²⁰⁷

2018 NDS'te tehdit tanımlamalarına dair dönüşümün belirli bir mesafe aldığı görülmektedir. Rakip olarak tanımlanabilecek ülkelere karşı daha açık bir tarife geçilmiştir. 2018 NDS genel karakteri itibariyle ise önceki yıllarda gelişen bir tutumu tamamlar niteliktedir. 2018 NDS'i öncesiyle kıyaslayan Mara Karlin, bu belgenin Pentagon'un daha önce biraz ağır aksak ilerleyen yörüngesine büyük ölçüde uygun anahtar seçimleri barındırdığını iddia etmektedir. Bu anahtar seçimler ise Ortadoğu'daki kaosu çevrelenmesi ve öncelikli sahne olarak nitelendirilen Asya-Pasifik ve Avrupa'ya odaklanılarak bu yelpazedeki rakiplerle yüzleşmeyi içermektedir.²⁰⁸ Wolfowitz Doktrini ile kıyaslandığında ABD askeri planlamasının nispeten daraltılmış bir yelpazeye geçişi dikkat çekicidir. Wolfowitz Doktrininde Amerikan savunma politikası amaçlarından biri herhangi bir düşman gücün ABD çıkarları adına kritik bir bölgeye hükmetmesini kat'i suretle engellemek olarak

²⁰⁶ a.g.y.

²⁰⁷ “Summary of the National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge” <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].

²⁰⁸ Mara Karlin, “How to read the 2018 National Defense Strategy” <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/21/how-to-read-the-2018-national-defense-strategy/> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].

belirlenirken ilgili bölgeler de Avrupa, Doğu Asya, Latin Amerika ve Ortadoğu ile Basra Körfezi olarak tanımlanmıştı.²⁰⁹ Soğuk Savaş'ın bitmesinin akabinde ortaya çıkan ilk savunma planlamasının herhangi bir bölgesel hegemon ortaya çıkması ihtimalini gözetken oldukça geniş kapsamlı tehdit tariflerinden 2018 NDS'ine geçiş yaptığımızda gördüğümüz, daraltılmış tehdit tarifleridir. Ortadoğu yüksek öncelikler listesinden çıkarılmış, Asya-Pasifik'in ağırlığı ise artmıştır.

Pentagon, 2018 NDS ile birlikte tehdit tanımlamalarını açıkça yeniden tarif etme ve odak noktasını Avrupa ve Asya-Pasifik'teki tehditlere yöneltme hususlarında başkanlık makamı ile paralel seyretmektedir. Bununla birlikte ittifak siyasetine dair yaptırım oluşturabilecek ifadelerden uzak durmuş, mevcut ittifak sistemini ve müttefikleri yücelten bir üslup takınmıştır. Fakat Pentagon'un, "sistemin avantajlarından yararlanarak ABD'nin uluslararası sistem içindeki konumunu tehlikeye düşürebilecek" potansiyel tehditlere yaptığı vurgu önemlidir. Bununla birlikte Ortadoğu özelinde ise hatları Obama döneminde tayin edilip Trump döneminde tatbikine devam edilen tutum onaylanmıştır. Obama döneminde yükselişe geçen, bilhassa Suriye ve Irak'taki Amerikan çıkarlarının angajmansız kontrolle takip edilmesi stratejisi özellikle Pentagon tarafından benimsenmiştir.

Ortadoğu'nun çatışmalı bölgelerinde ABD'nin kendi hareketini kolaylaştıracak unsurlarla portföyü genişletme stratejisi izlendiğinden bahsetmiştik. YPG'ye verilen teçhizat, eğitim, lojistik, istihbarat ve zaman zaman hava saldırıları desteği de Obama döneminden başlayarak Pentagon tarafından verilmiştir.²¹⁰ Nitekim Pentagon'un Suriye İç Savaşı'nın başından beri Türkiye'nin yakın olduğu ÖSO kuvvetleriyle olan ilişkisi de zayıftır. Portföyü, Pentagon YPG aracılığıyla çeşitlendirme yoluna giderken krizin başında ÖSO kuvvetleriyle ilişki kuran ise CIA olmuştur. Öyle ki Suriye İç Savaşı'nın DEAŞ'ın ortaya çıkışı ve genişlemesiyle faz değiştirmesinin ardından Amerikan politikasının ÖSO kuvvetlerini dışlayıp Pentagon öncülüğünde YPG'yi koordine etmeye yönelmesi aynı zamanda Suriye'de CIA politikasının iflas etmesi

²⁰⁹ "Defense Planning Guidance FY 1994-1999", <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> [Erişim Tarihi: 15.01.2020].

²¹⁰ Amberin Zaman, "Turkey-US ties could fray further as Pentagon mulls arming YPG" <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/10/turkey-us-relations-turbulence-pentagon-arm-ypg.html> [Erişim Tarihi: 10.04..2020].

olarak yorumlanmıştır.²¹¹ Bu doğrultuda, ÖSO avukatı Osama Abu Zaid, Ronan Farrow'a verdiği mülakatta ABD'nin Suriye'deki çatışmada varlığının karışıklık yarattığını belirtmiş ve Pentagon-CIA-ÖSO üçgenindeki sorunlara dikkat çekmiştir. ABD kurumları arasındaki bölünmeler, ortak komuta ve eğitim merkezlerinde garip durumlara yol açmıştır. Bu dönemde Pentagon yetkilileri CIA'in ilişki kurduğu ÖSO yetkilileriyle görüşmekten dahi çekinmekteydi.²¹² Pentagon ve CIA arasında bu rekabet aynı zamanda ABD'de, daha geniş planda yaşanan stratejik dönüşüm döneminin yarattığı bir kafa karışıklığı olarak da değerlendirilebilir. ÖSO'nun Suriye İç Savaşı'nda ABD için anlamı rejim değişikliğini sağlayabilecek unsur olmasındaydı. Fakat izlenen genel stratejiden ve NSS-NDS'lerin seyrinden anlaşıldığı üzere Ortadoğu'nun ağırlığı azalan bir yönde değişmekteydi. Aynı zamanda Soğuk Savaş sonrasındaki statükocu tavrın doğal bir uzantısı olan rejim değişikliği politikalarına duyarsızlaşmaya başlamıştı. Bunlar göz önüne alındığında ÖSO yerine zamanla YPG'nin ön plana çıkarılması dikkate değer bir korelasyon oluşturmaktadır.

Nitekim, 2017'nin ilk yarısında, Trump yönetimi idareyi devraldıktan sonra, önce YPG'yi desteklemek için Pentagon'u yeniden yetkilendirdi daha sonra CIA'nin muhaliflere yönelik gizli destek programını kapattı.²¹³ Böylece ABD'yi yukarıda zikredilen kafa karışıklığından çıkarıp bir yönde daha net bir tercih kullandı. Bu noktada zaten ciddi zorluklar yaşayan Türk-Amerikan ilişkileri daha da derin bir krize sürüklendi. Türk-Amerikan ilişkileri Pentagon-YPG ilişkisi tarafından adeta esir alınmış oldu.

Trump donemi NSS'lerinden NDS'lere ve Pentagon'un fillerine uzanan süreç bu resmi ortaya çıkarırken Trump'ın Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında durduğu nokta da dikkat çekicidir. Göreve gelmesinden sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan ile gerçekleştirdiği ilk ikili görüşme ardından yaptığı basın açıklamasının büyük bölümünü ittifakın güncel durumuna değinmek yerine 'stratejik müttefik'in 'geçmiş yararlılıklarına' ayırmıştır:

²¹¹ Fabrice Balanche, "The End of the CIA Program in Syria" <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2017-08-02/end-cia-program-syria> Erişim Tarihi: [Erişim Tarihi: 10.04..2020].

²¹² Ronan Farrow, *War on Peace: The End of Diplomacy and the Decline of American Influence*, (London: HarperCollins UK, 2018), 351.

²¹³ *a.g.e.*, 352.

“...Türkiye, Soğuk Savaş'ta komünizme karşı önemli bir destekçiydi. Sovyet genişlemesine bir karşı burç oluşturdu. Savaşta Türk cesareti efsanevidir. Türk askerleri, Kore Savaşı'ndaki Amerikan askerleri ile birlikte cesurca savaştı ve ne yaptıklarını unutmadık...”²¹⁴

Halbuki bu görüşmede Türk tarafının esas ajandası Türkiye'nin önemli güvenlik tehditleri olarak gördüğü FETÖ, DEAŞ ve YPG ile mücadeleyi ABD'ye anlatabilmek ve Obama yönetimince çerçevesi çizilip Pentagon tarafından tatbik ve Trump tarafından da ana hatları değiştirilmeden takip edilen ABD'nin YPG sponsorluğunu frenlemektir. Mimarisi Obama döneminde oluşturulan politikanın Türkiye-ABD ilişkilerine verdiği ve süreklilik arz eden zararın altını çizmektir. Trump'ın ilk ikili görüşme sonrasında yaptığı basın açıklaması bu bağlamda dikkat çekicidir. Türkiye'nin terörle mücadelede önemli bir müttefik olduğu gibi politik doğruculuğun uluslararası siyasetteki yansıması olarak adlandırılabilir açıklamalara yer verilerek birlikte Türkiye'nin YPG konusundaki çekinceleri görmezden gelinmiştir.²¹⁵

Bu ilk görüşmenin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan YPG-ABD ilişkisine dönük sitem ve taleplerini ilerleyen görüşmelerde ve toplantılarda da dile getirmiştir.²¹⁶ Fakat bütün bu trafik içerisinde 2017 Mayıs'ta gerçekleştirilen ilk ikili görüşme ve akabindeki basın açıklamasında Trump'ın Soğuk Savaş dönemi müttefikliğine vurgusu bu çalışmanın gözettiği hususlar bağlamında oldukça dikkat çekicidir. İttifakın Soğuk Savaş döneminde altını doldurduğu anlama yapılan kuvvetli vurgu ve ittifakın mevcut sorunlarını görmezden gelme esasında yeni dönem Amerikan ittifak siyasetinin konumlandığı noktanın bir özeti gibidir. İttifak için güneşli günler geride güzel hatıralar olarak kalmışken alternatif unsurlarla ‘portföy’ çeşitlendirilmiş, tarihi ve kurumsal derinliği olan ittifak ise geçmişine oranla daha az değerli bir noktada konumlandırılmıştır.

Dış politika, karmaşık iç ve dış oyunlarının iç içe geçtiği bir ortamda yapılır ve yürütülür. Robert Putnam'a göre bu olgu, liderlerin “iki seviyeli”, “dual” veya “iç içe

²¹⁴ “Remarks by President Trump and President Erdogan of Turkey in Joint Statement” <https://tr.usembassy.gov/remarks-president-trump-president-erdogan-turkey-joint-statement/> [Erişim Tarihi: 18.04.2020].

²¹⁵ “Trump Praises Erdogan as Ally in Terrorism Fight, Brushing Aside Tensions” <https://www.nytimes.com/2017/05/16/world/middleeast/erdogan-turkey-trump.html> [Erişim Tarihi: 18.04.2020].

²¹⁶ “Bir Terör Örgütüne Karşı Bir Başka Terör Örgütü Kullanılamaz” T.C. Cumhurbaşkanlığı <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83564/bir-teror-orgutune-karsi-bir-baska-teror-orgutu-kullanilamaz> [Erişim Tarihi: 18.04.2020].

geçmiş” bir oyun olarak adlandırabilecek bir durum içinde kendilerini bulmasına sebep olur.²¹⁷ Liderler, yalnızca bir seviyede kuvvetlerini odaklamayı göze alamaz ancak bazı avantajlar için iki oyunu bir arada oynamayı denemek zorundadır. Bazen bir seviyedeki konular getirdikleri avantajlar sebebiyle daha fazla vurgu yapmalarına neden olur. Bazen ise liderler diğer seviyedeki hedefleri takip etmek için bir seviyedeki sorunları kullanır, ancak hiçbir lider bu iç içe geçmiş oyunun gerçekliğini görmezden gelemez. Jervis’e göre çoğu lider kendini seleflerinden farklılaştırmak istemektedir. ABD’de George W. Bush’un ABC kuralı olan (Anything but what Clinton did) “Clinton her ne yaptıysa tersi” taahhüdü gerçekdışı görünüyorsa da, bu dürtü geniş yelpazedeki pek çok ulusal lidere hâkim olabilmektedir.²¹⁸ Keza aynı şekilde ABD ile ilişki kuran ülkeler üsluplarında bu farka dikkat ederler. Bush dönemi Amerikan siyasetine karşı çıkan birçok lider Obama’nın sadece başarılı olmasını istemekle kalmamış aynı zamanda önceki duruşlarının Amerikan karşıtı olmadığına bir yansıması olarak Bush’u eleştirme yoluna gitmişlerdir. Sonuç olarak hedeflenen şey Obama’nın dış baskıya maruz kalmakla suçlanmaksızın kendilerinin lehine yeni bir yol izlemesine olanak sağlamak olmuştur.²¹⁹ Benzer bir durumu son dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinde gözlemlemek mümkündür. Trump’ın ‘Obama her ne yaptıysa tersi’ taahhüdü Türk-Amerikan dostluğunun Obama’nın tutumları sebebiyle gerildiği esasında dostane gayretlerin söz konusu olduğu şeklinde bir söylemin Türk tarafında yerleşmesine sebep olmuştur.²²⁰

Fakat Türk-Amerikan ilişkilerinin seyri liderlerin kişisel özelliklerinin, mizaç farklarının ötesinde bir durumdan etkilenmektedir. Adaylığı sırasında Obama’nın Suriye politikasını kıyasıya eleştiren Trump’ın, Obama döneminin eğilimlerini fazla değiştirmeden sürdürmesi dikkat çekicidir. Bu bağlamda ABD’nin uluslararası sistemde kendini yeniden konumlandırmaya çalıştığı bir genel arayıştan Trump-Obama-Pentagon üçgenindeki Suriye siyasetine çizgi çekildiğinde göreceli bir uyum görülebilir. Gündelik ve keskin söylemler eşliğinde lider farklarının aynı zamanda

²¹⁷ Robert D. Putnam, “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two- Level Games,” *International Organization* 42, No. 3 (1988): 430.

²¹⁸ Robert Jervis, “Do Leaders Matter and How Would We Know?” *Security Studies*, 23, No.2 (2013): 158.

²¹⁹ a.g.m., 162.

²²⁰ “Erdoğan: Obama bizi PYD ve YPG konusunda aldatmıştır” <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-obama-bizi-pyd-ve-ypg-konusunda-aldatmistir> [Erişim Tarihi: 20.04.2020].

politikada değişimler yaratacağını söylemek mümkün değildir. ABD'nin tercihlerindeki dönüşüm trendi, başkanların kimliğinden bağımsız olarak, ittifaklara yaklaşımını da süreklilik arz eden bir biçimde dönüştürmektedir.

5.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Örtüşmeyen Beklentiler ve İttifak İkilemlerinin Ortaya Çıkışı

ABD'nin Suriye siyasetinde Obama'dan Trump dönemine miras kalan eğilimler Türkiye ile ABD arasında örtüşmeyen beklentilerin kökenini oluşturmuş ve bazı ittifak ikilemlerini doğurmuştur. Çalışmanın başında etraflıca değindiğimiz ittifak ikilemlerinden dolaşıklık ve terk edilme Türkiye-ABD arasındaki sorunların ipucunu verir niteliktedir. ABD'nin Obama dönemiyle beraber aktif angajmandan kaçınan tavrı Suriye özelinde ittifaklar dolaşıklığı meselesine daha hassasiyetle yaklaşmasına sebep olmuştur. Bu çekince, Türkiye'nin farklı zamanlarda farklı hususları içeren taleplerinin hemen hemen hepsinin yanıtsız bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye, kendisini tehdit eden önemli bölgesel problemleri, müttefikinin desteği olmaksızın karşılamak zorunda kalmıştır. Hatta bazı noktalarda problemlerin kaynağını bu müttefik oluşturmuştur. Bu noktada, Türkiye'nin bölgesel problemlerle baş başa bırakılması ise ittifak güvenlik ikilemlerinden terk edilme ikileminin bir örneğini oluşturmaktadır.

Yukarıda ABD'nin Suriye politikasındaki temel yaklaşımlarını incelemiştik. Bu noktada Türkiye'nin macerasına göz attığımızda, Türkiye'nin bilhassa Irak Savaşı ile Arap Baharı arasındaki dönemde bölgede aktif olarak yer aldığını görmek mümkündür. Arap Baharı'na kadar Türkiye'nin Orta Doğu'daki aktif katılımı, Arap Devletleri ile ilişkileri geliştirme ve yeniden yapılandırma yollarını araştıran komşularla sıfır sorun politikasına dayanıyordu.²²¹ Mimarisi, Suriye Krizi baş gösterdiği sırada Dışışleri Bakanı olan Davutoğlu tarafından krizden önce kurgulanmış bu siyaset bir çeşit bölgesel iş birliği modeliydi. Davutoğlu'na göre Türkiye jeopolitiği Soğuk Savaş boyunca statik biçimde değerlendirilmişti. Küresel ve bölgesel dengelerin değişmesi eşliğinde yeniden yorumlanmalı ve kademeli şekilde dünyaya açılmanın, bölgesel etkinliği küresel etkinliğe dönüştürmenin aracı olmalıydı.²²² Bu

²²¹ Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey* 10, No.1 (2008): 80.

²²² Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2004): 47-58.

doğrultuda Avrupa'daki güvenlik iş birliği modelinden esinlenen Türkiye, bölgesel barışı teşvik eden bir siyaset takip etti. Kendini bölgede yükselen bir yumuşak güç olarak konumlandırdı.²²³ Yumuşak gücün, bölgesel çatışmaların çözümü için kullanılması mantığına dayandı. Ekonomik karşılıklı bağımlılığın artırılması ve bunun bölgesel entegrasyon yolunda bir araç olarak kullanılmasını odağa alan bir politika sürdürmeye başladı.²²⁴ Suriye krizi başladığı sırada da Türkiye sıfır sorun formülünü tekrar sundu. Suriye’de krizin gittikçe sertleşmesi ve bir iç savaşa dönüşmesi söz konusuydu. Tansiyonun iyice yükselmiş olduğu 2013 Mart’ında dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu, *Foreign Policy* için kaleme aldığı makalede şu ifadeleri kullandı:

*“Bölge ülkeleriyle dostane ilişkiler anlamında ‘sıfır sorun’ ilkesi hala bölgedeki politikamızın temelini oluşturmaktadır. Sıfır sorun ilkesiyle kastedilen iş birliği ve diyalog vizyonuna Ortadoğu'daki mevcut sorunları ele almak için hala ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgesel barış ve istikrarın geleceği derinleşen etnik ve mezhepsel çatışma tarafından tehdit edilmesi nedeniyle, Türkiye yeni bir Soğuk Savaş'a karşı uyarılarda bulundu. Bölgemizdeki toplumları bölecek yeni bariyerlere izin vermemeliyiz.... Bu rolü üstlenmek Türkiye adına tarihsel bir sorumluluktur: Bölgesel düzenin, ancak insanların onur, özgürlük ve iyi yönetim taleplerinin kendi siyasi sistemlerinde karşılık bulmasından sonra yeniden inşa edilebileceğine inanıyoruz.”*²²⁵

Bu doğrultuda Türkiye’nin Suriye'deki krize yaklaşımı gittikçe daha liberal, iddialı, demokratik değerleri vurgulayarak normatif hale geldi. Kitlelerin Suriye’den Türkiye’ye sürekli akması ve bunun neden olduğu trajedi ile beraber Türkiye daha fazla bu yöne eğilme gereği duydu. Devamında Suriye’de kriz kötüleştiğinde, Türk liderler Türkiye'nin ülkede daha demokratik, temsili ve çoğulcu bir düzenin kök salması yönünde taleplerini ortaya koydu. Türkiye ancak böyle bir siyasetin protestocuları tatmin edebileceğini ve Esad rejiminden kalan sistemin meşruiyetine güvenebileceğini ilan etti. Türkiye'nin bölgede daha önceden kurguladığı politikayla ilişkili olarak artan sert ve yumuşak gücü, artık ulusal çıkarlarını çok daha geniş bir perspektiften tanımlayan kendine daha çok güvenen bir Türkiye’yi ortaya çıkarmıştı.²²⁶ Dolayısıyla Türkiye’nin Suriye’ye aktif müdahalesini arttırması için

²²³ İbrahim Kalın, “US-Turkish relations under Obama: promise, challenge and opportunity in the 21st century” *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12, No.1 (March 2010): 98.

²²⁴ Kemal Kirişçi, Neslihan Kaptanoğlu, “The Politics of Trade and Turkish Foreign Policy”, *Middle Eastern Studies*, 47, No.5 (September 2011): 719.

²²⁵ Ahmet Davutoğlu, “Zero Problems in a New Era” *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2013/03/21/zero-problems-in-a-new-era/> [Erişim Tarihi: 20.04.2020].

²²⁶ Tarık Oğuzlu, “The ‘Arab Spring’ and the Rise of the 2.0 Version of Turkey’s ‘zero problems with neighbors’” SAM Papers, http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2012/02/SAM_Paper_TarikOguzlu2.pdf [Erişim Tarihi: 20.04.2020].

hem sahip olduğu kapasite ve öncesinde kurguladığı bölgesel politika bakımından hem de düzensiz göçmenler gibi istikrarsızlaştırıcı etkilerden korunma açısından sebepleri vardı. Suriye’de rejim karşıtı bir noktaya konuşlanılırken bu pozisyonun uluslararası alanda savunulması sırasında ise öncelik liberal değerlere verildi. İş birliği, diyalog ve özgürlük gibi kavramlara vurgu yapıldı. Bu durumda, ABD’nin, önceki dönemlerde düşmanca yaklaştığı Suriye ve Esad rejimine karşı, ABD’nin sahiplendiği ve diğer ülkeleri de adaptasyonu yönünde teşvik edici olduğu normların Türkiye tarafından sahiplenilerek Suriye’de tatbikini talep etmesinin normal şartlarda ittifak adına olumlu bir gelecek çizmesi beklenebilirdi. Fakat beklenti, hedef ve önceliklerin örtüşmesi söz konusu olmadı. ABD’nin geniş plandaki stratejisinin dönüşümü, onu Suriye’de daha dikkatli ve muhafazakâr bir rol oynamaya itti. Demokratik normların yaygınlaştırılması adına müdahaleci refleks göstermekten vazgeçen ABD ile bölgede daha aktif ve gerekirse müdahaleci olunması gerektiği yönünde görüş bildiren Türkiye farklı noktalara savruldu.

Suriye meselesine yaklaşımda ayrılan tavırlar belirli ittifak ikilemlerinin görülebilmesi adına da önemli bir sahne oluşturdu. Burcu Sarı Karademir’e göre Suriye çatışması bağlamındaki ABD-Türkiye ilişkileri, terk edilme ve tuzağa düşme ittifak ikilemlerinin tek kutupluluk altında ne şekilde işlediğinin açıklayıcı bir örneği olmuştur. Türkiye, uzun zamandır NATO müttefiki ve stratejik ortağı olan ABD’yi bir ittifak dolaşıklığına sürükleyerek kendi arzuladığı politika istikametinde kullanmaya ve terk edilmeyi engellemeye çalışırken, ABD ise Ortadoğu siyasetinde tuzaklanma riskini önleme eğiliminde olmuştur. ABD’nin Obama döneminde gelişen geri çekilme eğilimi ile Türkiye’nin aktif angajmanı öncelmesi arasındaki çatışma bu durumu oluşturmuştur.²²⁷ Nihayetinde, Suriye vakası, ABD ve Türkiye arasında bir dolaşıklık dansına dönüşmüş (*the dance of entanglement*) ve sonuçta karşılıklı terk edilme (*mutual abandonment*) ile sonuçlanmıştır.²²⁸

Çalışmanın başında işlendiği gibi, ABD büyüklüğündeki kuvvetlerin ittifak dolaşıklığını engellemekte kullanabilecekleri yollardan biri çeşitlendirilmiş bir müttefik portföyünü korumaktan geçmektedir. Bu noktada ABD, Ortadoğu’da hedeflerini daralttığı, daralttığı hedefleri takip etmek için maliyetli taahhütlerin altına

²²⁷ Sarı Karademir, a.g.m., 33.

²²⁸ a.g.m., 42.

girmekten çekindiği bir dönemde portföyünü içine ‘yerel partner’ olarak adlandırdığı unsurlarla çeşitlendirdi. Bu sayede ABD, Suriye’de Türkiye’ye olan bağımlılığını azalttı. Türkiye’nin rejim karşısında aldığı tavra kayıtsız kalabildi. Olası bir sıcak çatışma durumunda olayların dışında kalabileceğini gösterdi. Esad’ın devrilmesi ya da Suriye’de demokratik bir çözümün tesisi konusunda maliyetli taahhütlerin altına girmeyeceği bir tür kayıtsızlık noktasına gelebildi.

Sonuç olarak, Obama döneminde ABD’nin Ortadoğu’daki iddialı rejim değişikliği stratejisinin verimsiz olduğu ve ABD’yi de terör saldırılarının hedefi haline getirdiği argümanı ile harekete geçerek çizdiği strateji ile Türkiye’nin izlediği siyasetin örtüşmediğini söylemek mümkündür. Bu örtüşmeme hali Trump döneminde, ABD’nin grand stratejisine daha keskin bir biçimde hâkim olan revizyonist tavır ile beraber giderek derinleşmiştir. Karşı olgusal bir biçimde meseleyi düşünecek olursak, Türkiye’nin Suriye’de liberal normları öne çıkararak öncelediği aktif angajman eğer ABD’nin Ortadoğu’da bu normların tesisi adına müdahil olmakta hevesli olduğu zamanlarda söz konusu olsaydı, Türkiye ile ABD’nin bu denli bir sürtüşme içine girmesi söz konusu olmazdı. Bilhassa ABD’nin 2008 finansal krizinin de etkileriyle beraber takip ettiği kademeli geri çekilme ile Türkiye’nin aktif angajman tavrının çakışması ABD-Türkiye ittifakının nihai noktada bir krize sürüklenmesine sebep olmuştur. İttifakın güncel sorunlarının altında bu eşleşmeyen tercihler yatmaktadır. Soğuk Savaş’ın bitmesiyle beraber uluslararası sistemin yeni şekil aldığı belirsizlikler döneminde tek kutup ile tercihlerini bir şekilde örtüştürmeyi başaran Türkiye, tek kutbun değişen stratejik tercihleriyle oluşan yeni durumda ise ters bir noktada kalmıştır.

Bu yönleriyle ABD-Türkiye ittifakının seyri ve Suriye İç Savaşı süreciyle birlikte gelinen durum tek kutuplu uluslararası sistemin ittifak üzerindeki yapısal etkilerini, süper gücün statüko ve revizyonizm arasındaki tercihinin bölgesel ittifak ilişkilerine etkisini, kendini daha kuvvetli olan müttefike göre konumlandırmakta geç kalmış bir OBD’nin bölgesel avantajlarına rağmen arzu ettiği siyaseti takip edememesini örneklendirmektedir. Bunlarla birlikte ilişkilerin sorunlarına dair lider temelli açıklamaların geçersiz olduğunun bir ispatıdır. Temsil ettiği fikirler ve söylem bazında farklılaşan Trump ile Obama dönemlerinde örtüşmeyen politikaların sürmesi bu durumu göstermektedir.

5.3. İttifakın Güncel Durumu ve Geleceği

İttifakın güncel durumuna bakılıp belirli olgular arka arkaya sıralandığında ortaya enteresan bir tablo çıkmaktadır. İlk olarak, Türkiye 68 yıllık bir NATO müttefikidir. İkincisi, ABD Türkiye'nin güvenliğini derinden tehdit edecek biçimde YPG'yi vekil aktör olarak kullanma ısrarından vazgeçmemektedir. Üçüncüsü, Türkiye ABD'yi rahatsız edecek biçimde ABD'nin ve NATO'nun tehdit sıralamasında üstlerde bulunan Rusya'dan hava savunma sistemi satın almıştır. Dördüncüsü tüm bu çekişmelere rağmen ABD, İncirlik Üssü'nde nükleer ekipman muhafaza etmektedir. Bunlarla birlikte zaman zaman uygulanan zaman zaman da bir sopa olarak gösterilen ekonomik ambargolar söz konusudur.²²⁹

Yani, Türkiye-ABD ittifakı model ortaklık, stratejik partnerlik, 70 yılı aşan bir güvenlik dayanışmasından hızla ciddi sorunlar yumağına dönüşmüştür. Öyleyse ilk bakışta tuhaflığı fark edilecek bu durum gerçekten bir yanlış anlaşılmalara, fikir ayrılıkları silsilesinin mi eseridir? Yahut daha kompleks bir stratejik çerçevedeki ayrışmaların mı sonucudur?

Türkiye-ABD ilişkilerinin sıhhatini Suriye özelinde belirleyen tek kutuplu bir uluslararası sistem altında stratejik tercihlerin farklılaşmasıdır. ABD'nin tek kutuplu uluslararası sistemin kendisine sunduğu alternatiflerden sistem revizyonizmi yönünde adım atması, geleneksel ittifak bileşenlerine eskisi kadar önem vermemesi, önceliklerini yeniden tarif etmesi, çekilmeye çalıştığı bölgelerde daha az maliyetli daha kestirme yolları tercih ederek ittifakın aleyhinde olabilecek eylemlere girişmesi söz konusudur. Hem ittifaka verilen önemdeki azalma sebebiyle Türkiye'nin Suriye'deki taleplerine kayıtsız kalma hem de maliyetli taahhütlere alternatif bulmak için YPG'ye yönelmenin bir araya gelmesi ortaya çözülmesi zor bir kriz bırakmıştır.

İttifakın güncel durumunu derinlik ve genişlik boyutlarını da gözeterek daha iyi değerlendirebiliriz. Byman tarafından tarif edilen bu boyutlar, entegrasyon düzeyi (derinlik) ve üyelerin stratejik hedeflerinin ortaklığı (genişlik) şeklinde açılabilir.²³⁰

Bugün, bütün sorunlarına rağmen Türk-Amerikan ittifakı, entegrasyon düzeyi

²²⁹ Adam Taylor, "5 uncomfortable facts at the heart of the U.S.-Turkey relationship" <https://www.washingtonpost.com/world/2019/10/15/uncomfortable-facts-heart-us-turkey-relationship> [Erişim Tarihi: 21.04.2020].

²³⁰ Daniel Byman, "Remaking Alliances for the war on terrorism", *Journal of Strategic Studies*, 29, No.5 (2006): 773-774.

yönünden yani derinlik açısından oldukça güçlüdür. Hala Türkiye topraklarında bir Amerikan üssü bulunmaktadır. Müttefiklik ilişkileri NATO gibi tarihi ve derin bir kurumsal çerçeveye sahiptir. İki ülkenin ortak bir biçimde tabi oldukları büyük bir antlaşmalar yığını söz konusudur. Fakat üyelerin stratejik hedeflerinin ortaklığı olarak tanımlanan genişlik açısından bakıldığında, ittifakın üzerinde dolaşan yapısal sorunların da etkisiyle büyük bir çatlak meydana gelmeye başlamıştır. ABD'nin revizyonist patikaya yönelmeye başladığı Obama döneminden itibaren çatlaklar büyümüş bambaşka stratejik gündemlere sahip, eylemleriyle birbirlerini tasdik edip güçlendirmek yerine birbirlerine zarar veren iki ülke ortaya çıkmıştır.

İttifakın geldiği bu noktada; Suriye'de beklenti, gayeler ve kullanılan enstrümanların örtüşmemesinden sonra geçen sancılı dönemler sonucunda Türkiye, Ortadoğu'da ve Suriye özelinde ABD olmaksızın çözüm yolları aramaya başlayalı hayli bir süre geçmiştir. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki terör unsurlarına düzenlediği askeri operasyonlarda ABD başta olmak üzere, çok taraflı bir uluslararası destek söz konusu olmamıştır. Türkiye'nin kendi güvenliğinden kendisinin sorumlu olduğu, NATO desteğini bazı radikal gelişmeler yaşanmadıkça almasının pek de mümkün olmadığı kavranmış, bu yönde adımlar atılmaya başlanmıştır. ABD'nin genel ittifaklar siyaseti ise bölgede krizi meydana getiren adımların Türkiye'ye karşı özellikle alınmış bir tutum olmadığını anlatır niteliktedir. Burada, belirli noktalara odaklanmış çıkar çatışmalarından ziyade daha geniş plandaki dönüşümlerle krizin ilişkili olduğu da yukarıda işlendiği gibi ortadadır. Tıpkı Türkiye gibi AB de ABD'nin müttefiklere karşı dönüşen tutumundan belirli endişeler duymaktadır.²³¹ Fakat Türkiye, ABD'nin değişen önceliklerinden, çatışma bölgelerine geniş bir sınırı da olması sebebiyle NATO içinde en fazla etkilenen ülke konumundadır. AB'nin, ABD'nin ittifaklara yaklaşımındaki dönüşümün ortaya çıkarabileceği türbölansları daha uzun vadeye yayılmış bir planlamayla çözmesi söz konusu olabilir. Fakat Türkiye'nin güvenlik ihtiyaçları akuttur. Bir taraftan cephe boyunda terörizmle mücadele ederken bir yandan dönüşen Amerikan tavrını göğüslemek durumunda kalmıştır. Bu fark, benzer yapısal

²³¹ David M. Herszenhorn "Europe's NATO Problem" <https://www.politico.eu/article/europe-nato-problem-defense-procurement-training-research/> [Erişim Tarihi: 28.04.2020]. Liana Fix, Bastian Giegerich "European Security in Crisis: What to Expect if The United states Withdraws from NATO" <https://warontherocks.com/2019/11/european-security-in-crisis-what-to-expect-if-the-united-states-withdraws-from-nato/> [Erişim Tarihi: 28.04.2020].

sorunlardan etkilenmiş olsalar da AB'ye kıyasla daha da hızlı bir biçimde Türk-Amerikan ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştur.

ABD'nin Ortadoğu'da, Soğuk Savaş sonrası ve milenyum başında uyguladığı aktif ve askeri angajmanlardan kaçınmayan stratejiyi belki de hiçbir zaman tercih etmeyeceğini, uzun erimli ve yüksek maliyetli müdahalelerden kaçınacağını mevcut eğilimin akış yönünden tahmin etmek mümkündür. Bununla birlikte gelecekte, ABD'nin Ortadoğu'daki ittifak ağlarına giderek daha az siyasi yatırım yapması beklenebilir. Bu sebeple Türkiye, gelecek dönemlerde ABD ile klasik bir müttefiklik ilişkisinin emredeceği biçimde anlaşılamayabilir. Soğuk Savaş boyunca ve Soğuk Savaş ardından ABD'nin tek kutup statükoculuğunu takip ettiği dönemlerdeki kadar kuvvetli bir ilişki söz konusu olmayabilir. Fakat en azından ABD'nin bölgede varlığını daha düşük yoğunlukta olsa da sürdürdüğü bu dönemde, Türkiye'yi tehdit edecek aktörlere yönelmesinin etkileri yumuşatılmak zorundadır. Bununla birlikte bu tez boyunca ortaya koyulduğu üzere Türkiye'nin liderlik değişimlerinde stratejilerin de dönüşüme uğrayacağına dair bir beklentiye girmemesi gerekir. Genel olarak ABD-Türkiye ya da Suriye bağlamında ABD-Türkiye ilişkilerini sevk ve idare edecek stratejik aklın değişen başkanlarla birlikte politikanın da değişeceğini varsaymaması gerekmektedir. Elbette gerek liderlerin gerekse de daha alt seviyedeki lobiler, bürokratik çekişmeler gibi faktörlerin ilişkileri etkilemesi, belirli krizleri zamana yayması ya da hızlandırması söz konusu olabilir. Fakat ilişkilerin seyrinin değişebilmesi için ABD'nin eski önceliklerine dönmesi gibi gerçekleşmesi pek mümkün görünmeyen gelişmelerin yaşanması gerekmektedir. Böylesi unsurlara bağlanan umut ilerleyen dönemlerde yeni hayal kırıklıklarına daha da yıpranan ilişkilere zemin oluşturabilir.

6. SONUÇ

Tıpkı devletlerin kurulma, yükselme ve çöküş safhaları olduğu gibi devletlerin kurduğu ittifaklar da benzer süreçlerden geçer. İttifakların durumu statik bir seyir takip etmez. Belirli iniş ve çıkışlar, müttefiklik ilişkilerinin güçlendiği ve zayıfladığı dönemler söz konusu olabilir. Bu sebeple ittifakların doğası dönüşüme açık bir karakterdedir. Bu çalışma, temel olarak ittifakların hangi şartlar altında ne gibi durumlarla karşılaşabileceğini ne gibi dönüşümlere muhatap olacağını konu almıştır. İttifakların kuruluşu farklı şartlara tabi iken ittifakların işleyişi ya da sürekliliği de farklı şartlara tabidir. Her ittifak, ‘dolaşıklık’, ‘terk edilme’, ‘ittifak tuzağı’ gibi güvenlik ikilemleri tarafından tehdit edilir. İttifaklar bu ikilemlerin doğurduğu risklerden ne kadar arındırılmış ise o düzeyde sağlıklı bir yapıya kavuşur. Bu ikilemlere dönük endişeler yükseldiği ölçüde ittifakın geleceği tehlike altına girer.

İttifak formasyonları üzerinde sınırlama getiren ilk faktör uluslararası sistemdir. Uluslararası sistemin polarite üzerinden tanımlanan yapısı yani çok, iki ya da tek kutuplu oluşu ittifakların doğasını etkiler. Her uluslararası sistemin getirdiği örtük ittifak kurma koşullarından bahsedilebilir. Çok, iki ya da tek kutuplu uluslararası sistemin ittifaklar için sunduğu imkanlar farklılaşabilir. Bununla beraber ittifaklar bütünüyle sistem çıktısı, bir yapısal sonuç değildir. İttifakların en keskin biçimde yapısal sınırlamalara tabi olması beklenebilecek iki kutuplu uluslararası sistem altında bile ülkelerin belirli hareket alanı bulunabilir.

Uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde sistem tartışmalarının başlamasından sonra, tarihteki uluslararası sistemlerin tespitine dönük çalışmalar modern dünya tarihinin büyük bölümünde uluslararası sistemin çok kutuplu veya iki kutuplu olduğunu göstermektedir. Soğuk Savaş’ın sonlanması ise 1990’lı yılları uluslararası sistemin niteliği ve sistemin ittifaklara getireceği yeniliklerin tartışıldığı bir sahneye dönüştürmüştür. Pek çok uluslararası ilişkiler teorisyeni, Amerikan tek kutbuna bir dengelemenin kaçınılmaz olduğunu hatta hâlihazırda dengelemenin görüldüğünü ilan etmiş, tek kutupluluğun bir jeopolitik perde arası olduğunu savunmuştur. Uluslararası sistemin, ittifaklar üzerindeki yapısal etkilerinin altını çizen neorealist okul, Soğuk Savaş sonrasında devletlerin iki kutupluluk altında olduğundan daha da fazla hareket

alanına sahip olmasını ön plana çıkarmıştır. Fakat bazı önemli devletlerin iki kutupluluk altında sahip olduğundan daha fazla manevra alanına sahip olmaları, tek kutupluluğun kısa bir sürede dengelemeye sahne olacağı ve çok kutupluluğa dönüşeceği anlamına gelmemektedir. Zaten, tek kutupluluğun kısa bir geçiş dönemi olacağını iddia eden pek çok teorisyenin öngörülerini doğru çıkmamış, tek kutuplu uluslararası sistem günümüze dek ulaşabilmiştir. Bu sebeplerle bu çalışma genelde ABD'nin Soğuk Savaş sonrası stratejik eğilimlerini ve ittifaklar siyasetini özelde de bunların Türk-Amerikan müttefiklik ilişkilerine yansımalarını incelerken sistemin tartışmasız bir biçimde tek kutuplu olduğunu varsayarak yola çıkmıştır.

Devletlerin ittifak ilişkileri şüphesiz uluslararası sistemin niteliğinden etkilenir. Sistemin çok, iki ya da tek kutuplu olması ittifak davranışlarını yönlendirir. Fakat yapısal sınırlamalar ittifaklar üzerinde tek belirleyici değildir. Bu sebeple, tıpkı iki kutuplu uluslararası sistemde söz konusu olduğu gibi tek kutuplu sistem de devletlere belirli bir hareket alanı bırakır. Bu noktada devletlerin tercihi önemli bir etken olarak ortaya çıkabilir. Bu etkiyi ölçebilmek adına bu çalışmanın tartışmaya açtığı kavramlar statükoculuk ve revizyonizm olmuştur. Revizyonist ve statükocu devletler temel olarak uluslararası sistemden bir memnuniyet ya da memnuniyetsizlik haline dayanılarak sınıflandırılmıştır. Hegemonik istikrar ve güç geçiş teorilerinin odaklandığı bu iki kategori, devletlerin sahip oldukları kuvvetin mukayesesi ve bunu değiştirmek/korumak yönündeki iradeleri üzerinden anlamlandırılır. Dolayısıyla bu anlamlandırmanın doğal olarak ortaya çıkardığı sonuç, tek kutuplu uluslararası sistemde tek kutbun her zaman sistemden tatmin olmuş statükocu tarafı temsil edeceği yönündedir. Sistemi bütün bileşenleriyle beraber olabildiğince katı bir biçimde muhafaza etmek tek kutbun tek seçeneği değildir. Zira, klasik görüşün aksine bir devletin sistemden tatmin olma derecesini yalnız maddi güç unsurları değil gelecek kaygıları da belirleyebilir. Eğer bir tek kutup, mevcut uluslararası sistemdeki norm ve kurumların ve bunları koruyup yaygınlaştırmak için harcanan çabanın kendi kuvvetini erittiğini fark etmişse revizyonizm patikasına girebilir.

Bu yönüyle ABD'nin Soğuk Savaş sonrası izlediği stratejiyi temelde iki başlık altında toplamak mümkündür: tek kutup statükoculuğu ve tek kutup revizyonizmi. Statükocu tek kutup sistemden tam bir memnuniyet halini işaret eder. Sistemi bütün unsurlarıyla birlikte tahkim etmek için kuvvet kullanmak da dahil bütün araçları devreye sokar. Revizyonist tek kutup ise hâlihazırdaki uluslararası norm ve kurumların getirdiği

dezavantajlardan, görece düşüşten duyduğu rahatsızlıkla birlikte ittifak ilişkilerini de yeniden düzenlemeye girişebilir. Orijinal müttefiklik taahhütlerinden kopuş aynı zamanda ittifaklar adına bir kırılma anlamına gelir. 2008 finansal krizi ve sonrasındaki sürecin de etkisiyle beraber Obama döneminde ABD tam anlamıyla bir geçiş yapmasa da demokratik norm ve kurumların yaygınlaştırılması adına ulus-inşası, denizaşırı müdahalecilik gibi yüksek maliyetli projelerden çekileceğinin ve bundan sonra yenilerinin uygulamaya sokulmayacağını işaretini vermiştir. Bu dönemde başlayan eğilim kendini her anlamda Obama'dan farklılaştırıyor olsa da Trump döneminde devam etmiştir. Fakat Trump döneminde ABD'nin revizyonist patikaya daha net bir biçimde girdiğini söylemek mümkündür.

Dolayısıyla ABD, tek kutupluluğun kendisine açtığı statüko ve revizyon seçenekleri arasında yeni bir tercihte bulunmuştur. Bu ise doğal olarak, ABD'nin ittifaklara genel yaklaşımındaki bir dönüşüm anlamına gelmektedir. Hem belirli bölgelere atfedilen önemdeki değişim hem de o bölgelerdeki köklü müttefiklik ilişkilerinin yeniden tanzimi ABD yüksek stratejisinin temelini oluşturmuş bu ise NATO bileşenleri olan Türkiye ve AB ile ABD'nin ilişkilerini etkilemiştir. İlişkilerde bu dönemde ciddi bir irtifa kaybı yaşanmıştır. Fakat bu irtifa kaybının Türkiye'nin sıcak çatışma alanlarına yakınlığı sebebiyle, Türkiye-ABD arasında daha fazla görüldüğü söylenebilir.

Suriye krizinin, ABD'nin geçmiş ortaklık taahhütlerini yeniden değerlendirmeye başladığı dönemde çıkması ilişkiler adına önemli bir sorun yaratmıştır. İkinci sorun ise aynı dönemde Türkiye'nin; sınır güvenliği ile ilgili kaygılar, maruz kaldığı kitlesel göçler ve giderek artan terörizm tehdidi gibi sebeplerle aktif angajmanı öncesidir. ABD'nin ittifakları ve küresel önceliklerini yeniden değerlendirdiği anlarda Türkiye'nin Ortadoğu'ya, artan yoğunluklarda daha müdahaleci bir pozisyona geçişi önceki dönemlerde nispeten örtüşen tavrıların tamamen ayrılması anlamına gelmiştir. Dahası, ABD'nin ittifaklara yönelik tavrındaki değişimin derinleştiği dönemde Suriye krizi de derinleşmiştir. ABD'nin Ortadoğu'ya atfettiği önemdeki azalma hem strateji belgelerinde hem de sahadaki davranışlarında görülmektedir. Ortadoğu'ya doğrudan müdahil olmak yerine geriden liderlik yoluyla çıkarlarını korumaya gayret eden ABD, bu tercihinin uygulamak adına daha az maliyetli ve daha sığ angajmanı sağlayabilecek vekil aktör enstrümanına başvurmuştur. Bu noktada da YPG'nin, geriden liderlik stratejisinin enstrümanına dönüşmesi ittifak ilişkileri adına bir başka büyük çıkmazı doğurmuştur. Krizin ilk fazından itibaren müttefikinin desteğini bekleyen ve aktif

angajman çabasında olan Türkiye, en önemli müttefikinin tam ters yönde bir eğilim göstermesi bir yana geriden liderliğin tatbiki adına güvenliğini tehdit eden bir terör örgütüne sponsor olmasıyla büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Halihazırda yıpranan ittifak, YPG sponsorluğu ardından geleceği daha da ciddi sorgulanır hale gelmiştir.

Bununla birlikte girdiği derin krizler aşikâr olan Türk-Amerikan ittifakının gerilme-esneme noktaları zaman zaman liderlik tercihleriyle açıklanmaktadır. Bu noktayı test etmek adına bu çalışma değişen liderler döneminde ABD stratejisinin nasıl şekillendiğine göz atmaya çalışmıştır. İlk bakışta, söylem ve temsil ettiği değerler bakımından selefî Obama’dan oldukça farklı bir noktada görünen Trump döneminin, ABD’nin hem genel olarak uluslararası ilişkilere yaklaşımında hem de Suriye politikasında bir kopuşu değil bir devamlılığı temsil ettiği görülmektedir. Farklılaşan nokta ise ABD’nin eğilimlerinde değil eğilimlerin ne kadar derinleştiği ile ilgilidir. Trump dönemi yeni başlangıçları değil daha önce işareti verilen revizyonist patikaya daha net bir biçimde girişi temsil etmektedir. Bu sebeple liderler üzerinden yapılan açıklamanın da yetersiz olduğu ve odak noktanın uluslararası sistem ile devlet tercihlerinde sabit tutulması gerektiği görülmektedir. Buradan Türk-Amerikan ittifakı adına çıkarılabilecek en önemli sonuç, liderler değişse bile ittifakın üzerinde konumlanmış yapısal faktörler ortadan kalkmadıkça ittifak ilişkileri krizinin devam edebileceğidir.

Dolayısıyla ABD-Türkiye ittifakının geleceğini şekillendirecek unsurlar liderlik tercihlerinden çok sistem sınırlamaları ve devlet tercihleridir. İki ülke ilişkilerinde, Berlin Duvarı’nın yıkılmasından önce de ciddi türbölanslar yaşanmıştır fakat bunlar sistemik faktörlerin yardımıyla da aşılabilmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra önemli bir ortak tehdidin ortadan kalkması ile beraber sistemik faktörler bu kez ittifakın aleyhine işlemiştir. Bu doğrultuda ittifakın çözüleceğine dair pek çok öngörü ortaya çıkmıştır. Fakat nihayetinde, ittifakın büyük zararlar görebileceğine dair öngörüler boşa çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında Türkiye, hem uluslararası sistemin ittifaka oluşturduğu tehdidi başarılı bir biçimde ölçmüş hem de buna yönelik tedbirlerini almıştır. Bu dönemde ABD’nin beklenti ve yönelimleri başarılı biçimde tespit edilmiş ve Türkiye, kendi ritmini ABD ile örtüştürmeyi başarmıştır.

Fakat gelenen noktada hem ABD’nin genel olarak Soğuk Savaş mirası kurum ve müttefiklere atfettiği önem azalmış, öncelik sıralamaları değişmiş hem de Türkiye’nin daha önceki dönemlerde ABD ile örtüşen tercihleri artık örtüşmemeye başlamıştır.

Dolayısıyla sistemik etkiler, Soğuk Savaş sonrasında aleyhte işlemesine rağmen Türk-Amerikan ilişkileri devlet tercihleriyle ayakta kalabilmiştir. Fakat sistemik etkiler ile devlet tercihleri faktörlerinin her ikisinin de aleyhte işlemesi ciddi sonuçların gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur. Bu yönüyle Suriye, Türk-Amerikan ilişkileri adına sorunların başlangıcını teşkil eden nitelikte olmaktan çok bir sonuç sahnesi olarak ortada durmaktadır. Türk-Amerikan ilişkilerinde gerilimlerin sebebi değil gerilimleri derinleştiren bir faktördür.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı. “Esed Rejimi Suriye’de 216 Kez Kimyasal Silah Kullandı” <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejimi-suriyede-216-kez-kimyasal-silah-kullandi/1442930> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- Anderson, Terry H. “9/11: Bush’s Response” *Understanding the U.S. Wars in Iraq and Afghanistan* ed. Beth Bailey. New York: NYU Press, 2005, 54-74.
- Armaoğlu, Fahir. *Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1997*. İstanbul: Kronik Kitap, 2017.
- Art, Robert J. *A Grand Strategy for America*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.
- Atağenç, İhsan Ömer, Nuri Gökhan Toprak. “Türk-Amerikan İlişkilerinde 12 Temmuz 1947 Antlaşması ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri” *Akademik Bakış* C.12, S.24 (Yaz 2019): 91-117.
- Atwood, J.Brian. “Nation Building and Crisis Prevention in the Post-Cold War World” *The Brown Journal of World Affairs* 2, No.1 (Winter 1994): 11-17.
- Aybet, Gülnur. “NATO’s New Missions” *Perceptions*, 4, No.1 (March-May 1999). <http://sam.gov.tr/tr/natos-new-missions/> [Erişim Tarihi: 20.01.2020].
- Balanche, Fabrice. “The End of the CIA Program in Syria” *Foreign Affairs*, Articles. <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2017-08-02/end-cia-program-syria> Erişim Tarihi: [Erişim Tarihi: 10.04..2020].
- Balcı, Ali. *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- BBC. “Syria war: US launches missile strikes in response to 'chemical attack'” <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39523654> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- _____. “Egypt army 'restoring democracy', says John Kerry” <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-23543744> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].
- Beckley, Michael. “The Myth of Entangling Alliances” *Security Studies*, 39, No.4 (Spring 2015): 7-48.
- Bensahel, Nora, Jacob Stokes “The U.S. Defense Budget and the Future of Alliance Burden-Sharing” *The German Marshall Fund of the United States*, 2013.

- Berenson, Tessa. "Read Donald Trump's Speech on Jobs and the Economy" *The Time*.
<https://time.com/4495507/donald-trump-economy-speech-transcript/>. [Erişim Tarihi: 29.01.2020]
- Bergsman, Stefan "The Concept of Military Alliance" *Small States and Alliances*, ed. Erich Reiter, Heinz Gartner. Berlin: Springer, 2001, 25-37.
- Bernstein, Barton J. "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey" *Political Science Quarterly*, 95, No.1 (Spring 1980): 97-125.
- Brzezinski, Zbigniew. *The Grand Chessboard*. New York: Basic Books, 1997.
- Bush, George, Brent Scowcroft. *A world transformed*. New York: Knopf, 1998.
- Byman, Daniel. "Remaking Alliances for the war on terrorism", *Journal of Strategic Studies*, 29, No.5 (2006): 767-811.
- Carr, Edward H. *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. London: Macmillian & Co., 1946.
- Cha, Victor D. "Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan, and Korea" *International Studies Quarterly*, 44, No.2 (Jun., 2000): 261-291.
- Chatterjee, Debalina. "Obama's Afghanistan Policy: A Review of Literature" *Institute of Peace and Conflict Studies IPCS Special Report 93* (Jul., 2010).
- Christensen, Thomas J., Jack Snyder "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity" *International Organization*, 44, No.2 (Spring, 1990): 137-168.
- Churchill, Winston. *The Gathering Storm, Vol. I of The Second World War*. Boston: Houghton Mifflin, 1948. (Aktaran: Josef Joffe, " 'Bismarck' or 'Britain'? Toward an American Grand Strategy after Bipolarity" *International Security*, 19, No.4 (Spring 1995): 94-117.)
- CNBC News. "Trump: I don't give a specific ISIS plan because I don't want enemies to know it" <https://www.cnbc.com/2016/09/07/trump-i-dont-give-a-specific-isis-plan-because-i-dont-want-enemies-to-know-it.html> [Erişim Tarihi: 01.04.2020]
- CNN Türk. "Erdoğan: Obama bizi PYD ve YPG konusunda aldatmıştır" <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-obama-bizi-pyd-ve-ypg-konusunda-aldatmistir> [Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Coe, Richard. "Memorandum for USAFCENT/CC" U. S. Central Command. https://www.centcom.mil/Portals/6/media/REDACTED_FINAL_XSUM_Memorandum_29_Nov_16__CLEAR.pdf [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- Conybeare, John A.C. "The Portfolio Benefits of Free Riding in Military Alliances" *International Studies Quarterly*, 38, No.3 (September 1994): 405-419.

- Cooley, Alexander, Daniel Nexon, Steven Ward. "Revising order or challenging the balance of military power? An alternative typology of revisionist and status-quo states" *Review of International Studies* 45, No.4 (2019): 689-708.
- Crawford, Timothy W. *Pivotal Deterrence: Third-party Statecraft and the Pursuit of Peace*. New York: Cornell University Press, 2003.
- Çağaptay, Soner. "Where Goes the U.S.-Turkish Relationship?" *Middle East Quarterly*, 11, No.4 (Fall 2004): 43-52.
- Davidson, Jason W. *The Origins of Revisionist and Status-quo States*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Davis, Julie Hirschfeld "Trump Warns NATO Allies to Spend More on Defense, or Else" *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2018/07/02/world/europe/trump-nato.html>
[Erişim Tarihi: 29.01.2020]
- Davutoğlu, Ahmet. "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey* 10, No.1 (2008): 77-96.
- _____. "Zero Problems in a New Era" *Foreign Policy*.
<https://foreignpolicy.com/2013/03/21/zero-problems-in-a-new-era/>
[Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- _____. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları, 2004.
- Demirel, Süleyman. "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century" *Perceptions* 4, No.1 (March-May 1999) <http://sam.gov.tr/tr/turkey-and-nato-at-the-threshold-of-a-new-century/> [Erişim Tarihi: 22.03.2020].
- Denison, Benjamin. "The More Things Change, the More They Stay the Same: The Failure of Regime-Change Operations" *Cato Institute Policy Analysis* No. 883. <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/more-things-change-more-they-stay-same> [Erişim Tarihi: 25.03.2020].
- Deutsch, Karl W., David J. Singer. "Multipolar Power Systems and International Stability" *World Politics*, 16, No.3 (Apr.,1964): 390-406.
- Diesing, Paul, Glenn H. Snyder. *Conflict Among Nations*. New Jersey: Princeton University Press, 1977.
- Dobbs, Joseph. "A New Approach to Transatlantic Burden-Sharing" *European Leadership Network, Policy Brief*, 2017.
<https://www.europeanleadershipnetwork.org/policy-brief/a-new-approach-to-transatlantic-burden-sharing/> [Erişim Tarihi: 25.10.2019]
- Dombrowski, Peter, Simon Reich. "Beyond the Tweets: President Trump's Continuity in Military Operations" *Strategic Studies Quarterly* 12, No.2 (Summer 2018): 58-81.

- Duncan, George T., Randolph M. Siverson. "Flexibility of Alliance Partner Choice in a Multipolar System: Models and Tests" *International Studies Quarterly*, 26, No.4 (Dec., 1982): 511-538.
- Duran, Burhanettin. "Müttefik mi Yerel Partner mi" SETAV. <https://www.setav.org/muttefik-mi-yerel-partner-mi/> [Erişim Tarihi: 26.03.2020].
- Erkmen, Serhat. "Irak Hangi Şartlarda, Nasıl Parçalanabilir?: En Kötüye Hazırlıklı Olmak" *Ortadoğu Analiz*, C.4, S.37 (Ocak 2012): 8-25.
- Erlanger, Steven. "Shrinking Europe Military Spending Stirs Concern". The New York Times. <https://www.nytimes.com/2013/04/23/world/europe/europes-shrinking-military-spending-under-scrutiny.html> [Erişim Tarihi: 25.10.2019].
- Farrow, Ronan. *War on Peace: The End of Diplomacy and the Decline of American Influence*. London: HarperCollins UK, 2018.
- Fix, Liana, Bastian Giegerich "European Security in Crisis: What to Expect if The United states Withdraws from NATO" War on the Rocks, Commentary. <https://warontherocks.com/2019/11/european-security-in-crisis-what-to-expect-if-the-united-states-withdraws-from-nato/> [Erişim Tarihi: 28.04.2020]
- Friedman, Uri. "The Rise of Revisionist America" The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/trump-america-revisionist-power/565550/> Erişim Tarihi: [27.01.2020].
- Fromkin, David. "Entangling Alliances" *Foreign Affairs*, 48, No.4 (Jul.1970): 688-700.
- Gelpi, Christopher. "Alliances as Instruments of Intra-Allied Control" *Imperfect Unions: Security Institutions Over Time and Space* ed. Helga Haftendorn, Robert Keohane, Celeste Wallender. New York: Oxford University Press, 2002, 107-139.
- Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. New York: Cambridge University Press, 1981.
- Grayson, A. Kirk. "Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC II (858-745 B.C.)" *Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods, Vol. 3*, Toronto: Toronto University Press, 1996. (Aktaran Stuart J. Kaufman, Richard Little, William C. Wohlforth, *The Balance of Power in World History*. New York: Palgrave Macmillan, 2007).
- Gvosdev, Nikolas K., Travis Tanner, "Wagging the Dog" *National Interest*, No. 77 (Fall 2004): 5-10.
- Herszenhorn, David M. "Europe's NATO Problem" Politico, Articles. <https://www.politico.eu/article/europe-nato-problem-defense-procurement-training-research/> [Erişim Tarihi: 28.04.2020].

- Holsti, Ole R., P.Terrence Hopmann, John D. Sullivan. *Unity and Disintegration in International Alliances*. Lanham: University Press of America, 1973.
- Huntington, Samuel P. "The Lonely Superpower" *Foreign Affairs*, 78, No.2 (Mar. – Apr. 1999) : 35-49.
- Ikenberry, G. John. "America's imperial ambition", *Foreign Affairs*, 81, No.5 (Sep. – Oct. 2002): 44-60.
- _____. "Strategic Restraint, and the Persistence of American Postwar Order" *International Security*, 23, No.3 (Winter, 1998-1999): 43-78.
- _____. "The Plot Against American Foreign Policy: Can the Liberal Order Survive?" *Foreign Affairs* (May/June 2017): 1-7.
- Ikenberry, G. John, Michael Mastanduno, William C. Wohlforth. "Introduction: Unipolarity, State Behavior, and Systemic Consequences" *World Politics*, 61, No.1 (January 2009): 1-27.
- Jackson, Van. "Power, Trust, and network complexity: three logics of hedging in Asian security" *International Relations of the Asia-Pacific*, 14, No.3 (September 2014): 331-356.
- Jefferson, Thomas. *The Papers of Thomas Jefferson, Volume:33, 17 February to 30 April 1801*. ed. Barbara B. Oberg. New Jersey: Princeton University Press 2006.
- Jervis, Robert "The Remaking of a Unipolar World" *The Washington Quarterly*, 29, No.3 (2006): 5-19.
- _____. "Do Leaders Matter and How Would We Know?" *Security Studies*, 23, No.2 (2013): 153-179.
- Kalın, İbrahim. "US-Turkish relations under Obama: promise, challenge and opportunity in the 21st century" *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12, No.1 (March 2010): 93-108.
- Kant, Immanuel. *Critique of Judgement*. çev. James Creed Meredith ed. Nicholas Walker. New York: Oxford University Press, 2007.
- Kaplan, Morton A. "Balance of Power, Bipolarity and Other Models of International Systems" *The American Political Science Review*, 51, No. 3 (Sep., 1957): 684-695.
- _____. *System and Process in International Politics*. London: ECPR Press, 2005.
- Karlin, Mara. "How to read the 2018 National Defense Strategy" <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/21/how-to-read-the-2018-national-defense-strategy/> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].
- Karpat, Kemal H. *Türk Dış Politikası Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

- Kaufman, Stuart J., William C. Wohlforth “Balancing and Balancing Failures in Biblical Times: Assyria and the Ancient Middle Eastern System, 900-600 BCE” *The Balance of Power in World History*, ed. Stuart J. Kaufman, Richard Little, William C. Wohlforth. New York: Palgrave Macmillan, 2007, 22-47.
- Kausch, Kristina. “State and Non-State Alliances in the Middle East” *The International Spectator*, 52, No.3 (2017): 36-47.
- Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers*. London: Unwin Hyman, 1988.
- Kim, Tongfi. “Why Alliances Entangle But Seldom Entrap States”. *Security Studies*, 20, No.3 (2011): 350-377.
- Kirisçi, Kemal, Neslihan Kaptanoğlu. “The Politics of Trade and Turkish Foreign Policy”, *Middle Eastern Studies*, 47, No.5 (September 2011): 705-724.
- Kissinger, Henry A. *A World Restored: Castlereagh, Metternich, and the Problem of Peace, 1812-22*. Boston: Houghton Mifflin, 1957.
- Krauthammer, Charles. “The Obama doctrine: Leading from behind” *The Washington Post*, Opinions. https://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html [Erişim Tarihi: 28.03.2020].
- Krauthammer, Charles. “The Unipolar Moment” *Foreign Affairs*, 70, No.1 America and the World 1990/1991 (1990/1991): 23-33.
- Lampert, Donald E., Lawrence S. Falkowski, Richard W. Mansbach, “Is there an International System” *International Studies Quarterly*, 22, No.1 (Mar., 1978): 143-166.
- Layne, Christopher. “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise” *International Security*, 17, No.4 (Spring, 1993): 5-51.
- Libbey, James K. *Alexander P. De Seversky and the Quest for Air Power*. Washington D.C.: Potomac Books, 2013.
- Lieber, Keir A., Gerard Alexander “Waiting for Balancing: Why the World is Not Pushing Back” *International Security*, 30, No.1 (Summer,2005): 109-139.
- Lim, Darren J., Zack Cooper. “Reassessing Hedging: The Logic of Alignment in East Asia” *Security Studies*, 24, No. 4 (2015): 696-727.
- Liska, George. *Nations in Alliance: The Limits of Interdependance*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962.
- Löfflmann, Georg. *American Grand Strategy under Obama: Competing Discourses*. Edinburgh: Edinburg University Press 2017.
- Mackinder, Halford J. “The Geographical Pivot of History” *The Geographical Journal*, 23, No.4 (Apr. 1904): 421-437.

- Mahan, Alfred T. *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783*. New York: Dover Publications, 1987.
- Maier, Charles S. *Among Empires: American Ascendancy and its Predecessors*. Boston: Harvard University Press, 2006.
- Mastanduno, Michael. "Preserving the Unipolar Moment: Realist Theories and U.S. Grand Strategy after the Cold War" *International Security* 21, No. 4 (Spring, 1997): 49-98.
- Mattern, Johannes. *Geopolitics: Doctrine of National Self-Sufficiency and Empire*. Baltimore, Md.: The Johns Hopkins University Press, 1942.
- McCormick, James M. *American Foreign Policy and Process*. Massachusetts: Cengage Learning, 2009.
- McGowan, Patrick J., Robert M. Rood. "Alliance Behavior in Balance of Power Systems-Appling a Poisson Model 19th-Century Europe" *The American Political Science Review*, 69, No.3 (1975): 859-875.
- McKeon, Brian P. "Trump's Secret Plan to Defeat ISIS Looks a Lot Like Obama's" *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2017/05/31/trumps-secret-plan-to-defeat-isis-looks-a-lot-like-obamas> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- Mearsheimer, Jon J. "The False Promise of International Institutions" *International Security*, 19 No.3 (Winter 1994/1995): 5-49.
- Mehta, Aaron. "Mattis reveals new rules of engagement" *Military Times, Flashpoints*. <https://www.militarytimes.com/flashpoints/2017/10/03/mattis-reveals-new-rules-of-engagement> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- Miller, Paul D. "Five Pillars of American Grand Strategy" *Survival* 54, No.5 (2012): 7-44.
- Morgenthau, Hans J. *Politics among Nations*. New York: Alfred A. Knopf, 1959.
- Morschett, Dirk, Hanna Schramm-Klein, Joachim Zentes. "International Alliances" *Strategic International Management* ed. Dirk Morschett, Hanna Schramm-Klein, Joachim Zentes. Berlin: Springer, 2010, 279-299.
- Mowle, Thomas S., David H. Sacko, "Global NATO: Bandwagoning in a Unipolar World" *Contemporary Security Policy*, 28, No.3 (2007): 597-618.
- Mowle, Thomas S., David H. Sacko. *The Unipolar World: An Unbalanced Future*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Narang, Neil, Brad L. LeVeck. "International Reputation and alliance portfolios: How unreliability affects the structure and composition of alliance treaties" *Journal of Peace Research*, 56, No.3 (2019): 1-16.

- National Archives. “Defense Planning Guidance FY 1994-1999”, <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> [Erişim Tarihi: 15.01.2020]
- National Security Strategy Archive. “National Security Strategy of The Engagement and Enlargement 1996”, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1996.pdf> [Erişim Tarihi: 18.01.2020].
- NATO International. “Kuzey Atlantik Antlaşması, Washington DC, 4 Nisan 1949”. https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr [Erişim Tarihi: 19.10.2019]
- Nye, Joseph. “Declinist Pundits”, Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2012/10/08/declinist-pundits> [Erişim Tarihi: 15.01.2020].
- Oğuzlu, Tarık. “The ‘Arab Spring’ and the Rise of the 2.0 Version of Turkey’s ‘zero problems with neighbors’” SAM Papers. http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2012/02/SAM_Paper_TarikOguzlu2.pdf [Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Olson, Mancur. *The Logic of Collective Action*. Boston: Harvard University Press, 2012.
- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Pape, Robert A. “Soft Balancing against the United States” *International Security*, 30, No.1 (Summer, 2005): 7-45.
- Pape, Robert A. “The World Pushes Back” Boston Globe Archives, Rebuilding Iraq Ideas. http://archive.boston.com/news/packages/iraq/globe_stories/032303_world.htm [Erişim Tarihi 02.10.2019]
- Paul, T. V. “Soft Balancing in the Age of U.S. Primacy” *International Security* 30, No.1 (Summer, 2005): 46-71.
- _____. “Introduction” *Balance of Power Theory and Practice in the 21st Century* ed. T.V. Paul, James J. Wirtz, Michel Fortman. California: Stanford University Press, 2004, 1-28.
- PBS News. “Trump to declare end to nation building, if elected president” <https://www.pbs.org/newshour/politics/trump-declare-end-nation-building-elected-president> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].
- Posen, Barry R. “Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony,” *International Security* 28, No. 1 (Summer 2003): 5-46.
- Putnam, Robert D. “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two- Level Games,” *International Organization* 42, No. 3 (1988): 427-460.
- Qiu, Linda. “Can Trump Claim Credit for a Waning Islamic State?” *The New York Times*, Fact Check.

<https://www.nytimes.com/2017/10/17/us/politics/trump-islamic-state-raqqa-fact-check.html> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

Rachman, Gideon. “America is the revisionist power on trade”, Financial Times. <https://www.ft.com/content/e9cc014a-755c-11e9-be7d-6d846537acab> [Erişim Tarihi: 30.01.2020]

Ross, Andrew L., Barry R. Posen. “Competing Visions for U.S. Grand Strategy”, *International Security*, 21, No. 3 (Winter, 1996-1997): 5-43.

Russett, Bruce M. “The Mysterious Case of Vanishing Hegemony. Or, Is Mark Twain Really Dead?” *International Organization*, 39, No.2 (Spring 1985): 207-231.

Sarı Karademir, Burcu. “A Dance of Entanglement: The US-Turkish Relations in the Context of the Syrian Conflict”, *Uluslararası İlişkiler* C.16, S.62 (2019): 27-43.

Schuman, Frederick L. *International Politics: The Destiny of the Western State System*. New York: McGraw-Hill, 1948.

Schweller, Randall L. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler’s Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press, 1998.

Snyder, Glenn H. “Alliance Theory: A Neorealist First Cut”. *Journal of International Affairs*. 40, No.1 (Spring/Summer 1990): 103-123.

_____. “The Security Dilemma in Alliance Politics” *World Politics*, 36, No.4 (Jul. 1984): 461-495.

_____. *Alliance Politics*. New York: Cornell University Press, 1997.

Solana, Javier. “NATO in the Twenty-First Century” *Perceptions* 4, No.1 (March-May 1999). <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/JavierSolana.pdf> [Erişim Tarihi: 22.03.2020].

Stanford Encyclopedia of Philosophy. “Kant’s Account of Reason” <https://plato.stanford.edu/entries/kant-reason/> [Erişim Tarihi 11.11.2019]

Sullivan, John D. “International Alliances” *International Systems: A Behavioral Approach*. ed. Michael Haas. New York: Chandler, 1974, 99-121.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. “Bir Terör Örgütüne Karşı Bir Başka Terör Örgütü Kullanılamaz” <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83564/bir-teror-orgutune-karsi-bir-baska-teror-orgutu-kullanilamaz> [Erişim Tarihi: 18.04.2020].

T.C. Dışışleri Bakanlığı. “Türkiye - Amerika Birleşik Devletleri Siyasi ve Ekonomik İlişkileri” <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 13.03.2020].

- T.C. Ticaret Bakanlığı. “Ülkelere göre dış ticaret hacmi ve dengesi” <https://ticaret.gov.tr/data> [Erişim Tarihi: 13.10.2019]
- Taylor, Adam. “5 uncomfortable facts at the heart of the U.S.-Turkey relationship” The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/world/2019/10/15/uncomfortable-facts-heart-us-turkey-relationship> [Erişim Tarihi: 21.04.2020].
- The Begin-Sadat Center For Strategic Studies. “Trump: No More Nation-Building Abroad” <https://besacenter.org/perspectives-papers/trump-nation-building/> Erişim Tarihi: [27.01.2020].
- The New York Times. “Trump Praises Erdogan as Ally in Terrorism Fight, Brushing Aside Tensions” <https://www.nytimes.com/2017/05/16/world/middleeast/erdogan-turkey-trump.html> [Erişim Tarihi: 18.04.2020].
- The New York Times. “Transcript: Donald Trump’s Foreign Policy Speech” <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].
- The White House Archives, President Barack Obama. “National Security Strategy February 2015” https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf [Erişim Tarihi: 03.04.2020].
- The White House Archives, President Barack Obama. “Remarks by the President to the White House Press Corps” <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].
- The White House Archives, President Barack Obama. “National Security Strategy May 2010” https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss-viewer/national_security_strategy.pdf [Erişim Tarihi: 26.03.2020].
- The White House Archives, President George W. Bush. “President Outlines Steps to Help Iraq Achieve Democracy and Freedom” <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/05/20040524-10.html> [Erişim Tarihi: 24.01.2020].
- The White House. “National Security Strategy of the United States of America December 2017” <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].
- The White House. “Remarks by President Trump to the 74th Session of the United Nations General Assembly” <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-74th-session-united-nations-general-assembly> [Erişim Tarihi: 25.01.2020].
- Traynor, Ian. “Nation-building - post-Cold War” The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2003/apr/06/iraq6> [Erişim Tarihi: 25.03.2020].

Tucker, Spencer C. *U.S. Conflicts in the 21st Century: Afghanistan War, Iraq War, and the War on Terror*. California: ABC- CLIO, 2016.

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2010.

Türkmen, Füsün. “Turkish-American Relations: A Challenging Transition” *Turkish Studies*, 10, No.1 (2009): 109-129.

_____. *Kırılğan İttifak’tan “Model Ortaklığa”: Türkiye-ABD İlişkileri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

U.S. Central Command. “Unprovoked attack by Syrian pro-regime forces prompts Coalition defensive strikes” <https://www.centcom.mil/MEDIA/PRESS-RELEASES/Press-Release-View/Article/1435188/unprovoked-attack-by-syrian-pro-regime-forces-prompts-coalition-defensive-strik/> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

U.S. Department of Defense. “Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military’s Competitive Edge” <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> [Erişim Tarihi: 03.04.2020].

U.S. Department of State Archive. “Remarks on the U.S. Strategy in Syria” <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2015/11/249454.htm> [Erişim Tarihi: 01.04.2020].

U.S. Department of State Archive. “Secretary of State Madeleine K. Albright Interview on NBC-TV "The Today Show" with Matt Lauer” <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/980219a.html> [Erişim Tarihi: 18.01.2020]

U.S. Embassy & Consulates in Turkey. “Remarks by President Trump and President Erdogan of Turkey in Joint Statement” <https://tr.usembassy.gov/remarks-president-trump-president-erdogan-turkey-joint-statement/> [Erişim Tarihi: 18.04..2020].

Ulutaş, Ufuk. “Obama’nın Suriye’de Yapmadıkları” SETAV. <https://www.setav.org/obamanin-suriyede-yapmadiklari-2> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].

Uslu, Nasuh. *Çatlak İttifak: 1947’den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*. İstanbul: Nobel, 2016.

Voice of America News Archive. “Obama: Focus on Nation Building at Home” <https://www.voanews.com/archive/obama-focus-nation-building-home> [Erişim Tarihi: 27.01.2020].

Wagner, R. Harrison “What was Bipolarity?” *International Organization*, 47, No.1 (Winter, 1993): 77-106.

- Walt, Stephen M. "Alliance Formation and Balance of World Power" *International Security*, 9, No.4 (Spring 1985): 3-43.
- _____. "Alliance" *The Oxford Companion to Politics of the World*, ed. Joel Krieger New York: Oxford University Press, 2004, 20-24.
- _____. "Alliances in A Unipolar World". *World Politics*, 61, No. 1, (Jan. 2009): 86-120.
- _____. "Keeping the World "Off-Balance": Self Restraint and U.S. Foreign Policy" *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power* ed. G. John Ikenberry (New York: Cornell University Press, 2002), 121-152.
- _____. "Taming American Power" *Foreign Affairs*, 84, No.5 (Sep.-Oct., 2005): 105-120.
- _____. "US grand strategy after the Cold War: Can realism explain it? Should realism guide it?" *International Relations*, 32, No.1 (2018): 3-22.
- _____. *The Hell of Good Intentions: America's foreign Policy and the Decline of U.S. Primacy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018.
- _____. *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press, 1990.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War" *International Security*, 25, No.1 (Summer 2000): 5-41.
- _____. *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press, 2001.
- _____. *Theory of International Politics*. Massachusetts: Addison Wesley, 1979.
- Washington, George. "Washington's Farewell Address to The People of the United States, 19 September 1776". https://www.senate.gov › resources › pdf › Washingtons_Farewell_Address [Erişim Tarihi: 19.10.2019]
- Webb, Michael C., Stephen D. Krasner. "Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment" *Review of International Studies*, 15, No.2 Special Issue on the Balance of Power (Apr., 1989): 183-198.
- Whitesides, John. "Obama says he opposed Iraq war from start" Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-usa-politics-obama/obama-says-he-opposed-iraq-war-from-start-idUSN0923153320070212> [Erişim Tarihi: 26.03.2020].
- Wight, Martin. "Why Is There No International Theory?" *Diplomatic Investigations Essays in Theory of International Politics* ed. Herbert Butterfield, Martin Wight. New York: Oxford University Press, 2019, 37-54.
- Williams, Abigail. "Trump Administration Wants to Start Process of Renegotiating NAFTA" NBC News. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/trump-administration-tells-congress-it-plans-starts-process-renegotiating-nafta-n761866> [Erişim Tarihi: 29.01.2020].

- Wilson Center Digital Archive. "A Report to the National Security Council, NSC 68, 'The United States Objectives and Programs for National Security' April 14, 1950" <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191.pdf?v=2699956db534c1821edefa61b8c13ffe> [Erişim Tarihi 01.01.2020]
- Wohlforth, William C. "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War" *World Politics*, 61, No.1 International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity (Jan., 2009): 28-57.
- _____. "The Stability of a Unipolar World" *International Security*, 24, No.1 (Summer, 1999): 5-41.
- _____. "U.S. Strategy in a Unipolar World" *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power* ed. G. John Ikenberry. New York: Cornell University Press, 2002, 98-120.
- Wolfers, Arnold. "The Balance of Power in Theory and Practice," *Naval War College Review* 12, No.1 (January 1959): 1-20.
- Wright, Quincy. *A Study of War Volume I*. Chicago: University of Chicago Press, 1942.
- Yalçın, Hasan B. "ABD Suriye'de PKK Devleti Kuruyor" SETAV. <https://www.setav.org/abd-suriyede-pkk-devleti-kuruyor/> [Erişim Tarihi: 27.03.2020].
- Zaman, Amberin. "Turkey-US ties could fray further as Pentagon mulls arming YPG" *Al-Monitor*. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/10/turkey-us-relations-turbulence-pentagon-arm-ypg.html> [Erişim Tarihi: 10.04..2020].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Tekin, Emre
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 22.03.1994 - Aslanapa
Telefon :
e-mail : emretekint@gmail.com

Eğitim

Derece

Yüksek lisans

(Doktora Tezi ise yazılır)

Lisans

Üniversite ve Bölüm

Milli Savunma Üniversitesi Uluslararası
Güvenlik ve Terörizm

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler

Mezuniyet tarihi

.....

2017

Meslekî Deneyim

Yıl

2018

.....

Yer

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

.....

Görev

Araştırma Görevlisi

.....

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınları

.....
.....
.....

Tezden Türetilen Yayınları/Sunumları

.....
.....